

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

ANA SODNIK

**Tematizacija bolezni v sodobnem slovenskem mladinskem
romanu**

Magistrsko delo

Mentorica:izr. prof. dr. Mateja Pezdirc Bartol Študijski program: Slovenistika – E-PED

Ljubljana, 2015

Zahvala

Zahvaljujem se svoji mentorici izr. prof. dr. Mateji Pezdirc Bartol, ki je z nasveti in strokovno pomočjo pripomogla k izdelavi magistrske naloge.

Za vso ljubezen in podporo, ki sta mi jo namenila v času študija in v času pisanja magistrske naloge, se zahvaljujem mami Darji in očetu Emilu, saj mi brez njune pomoči ne bi uspelo. Hvala tudi Mihi, ki je skrbel zame in mi omogočil, da sem imela dovolj časa za študij.

Izveček

Tematizacija bolezni v sodobnem slovenskem mladinskem romanu

V magistrski nalogi je predmet obravnave tema bolezni v sodobnih slovenskih mladinskih romanih. Uvodoma so opredeljeni pojmi mladinska književnost in mladinski roman ter njegova žanrska opredelitev, podrobneje pa sta predstavljena socialno-psihološki mladinski roman (Dragica Haramija) in mladinski problemski roman (Gaja Kos). Predstavljene so tabu teme v mladinski književnosti in pregled le-teh. Po analizi *Priročnikov za branje kakovostnih mladinskih knjig* od leta 1991 do 2014 sem ugotovila, da se je v slovenskem prostoru z bolezensko tematiko ukvarjalo devetnajst piscev, tako je izšlo osemindvajset romanov, najbolj plodno pa je bilo leto 2009, ko je izšlo šest romanov. Posvetila sem se analizi sedmih sodobnih mladinskih romanov različnih avtorjev, ki obravnavajo bolezni, kot so rak na pljučih, motnja hranjenja, slabovidnost, depresija, invalidnost, aids in multipla skleroza. Rezultati analize so pokazali, da je predmet obravnave določena bolezen, s katero se spopada mladostnik. Dogajanje je krajevno umeščeno v urbano okolje, časovno pa v čas mladostnikovega odraščanja. Avtorji bolezen sistematično obdelajo, pri tem pa ne zanemarijo vpliva družine in širše okolice. Konci romanov kljub bolezenski temi napovedujejo svetlo prihodnost, ki pa ne bo mogoča brez pomoči staršev, prijateljev in drugih ustreznih ustanov.

Ključne besede: sodobni slovenski mladinski roman, tabu teme, priročniki za branje kakovostnih knjig, tema bolezni, mladostnik

Abstract

The Topic of Illness in a Contemporary Slovene Youth Novel

In my Master Thesis I deal with the topic of illness in contemporary Slovene youth novels. In the introduction I define the terms *youth literature* and *youth novel* as well as the genre, and introduce the socio-psychological youth novel (Dragica Haramija) and the youth problem novel (Gaja Kos) in more detail. I also deal with the taboo topics in youth literature and list them. Having analyzed »*Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig*« * from 1991 to 2014, I found out that in Slovenia nineteen authors dealt with the topic of illness in literature and twenty-eight novels were published. The most prolific year was 2009 when six novels were published.

I analyzed seven contemporary youth novels by different authors which share a common topic of illness (lung cancer, eating disorder, eyesight problems, depression, disability, AIDS and multiple sclerosis). The results of analysis have shown that novels deal with a certain illness which a youth faces. The plot is set in urban environment at the time of growing up. The authors deal with illness systematically and also consider the influence of the family and the youth's wider environment. The endings of the novels indicate a better, bright future despite the topic of illness. However, the bright future is not possible without the help of parents, friends and appropriate institutions.

*Manual for Reading Quality Youth Literature

Key words: a contemporary Slovene youth novel, taboo topics, manuals for reading quality youth literature, the topic of illness, a youth

Vsebina

1	UVOD	1
2	MLADINSKA KNJIŽEVNOST IN SODOBNI SLOVENSKI MLADINSKI ROMAN ..	3
2.1	Književne vrste in žanri v sodobni slovenski mladinski prozi.....	5
2.2	Razvoj mladinskega romana	11
2.2.1	Socialno-psihološki roman (Dragica Haramija).....	14
2.2.2	Slovenski mladinski problemski roman (Gaja Kos)	15
2.3	Tabuji v tuji mladinski književnosti	19
2.4	Tabuji v slovenski mladinski književnosti	20
2.4.1	Razvoj tabu tem v slovenskem mladinskem romanu	23
2.4.2	Tabu teme v sodobnem slovenskem mladinskem romanu	24
3	TEMATIZACIJA BOLEZNI V SODOBNEM SLOVENSKEM MLADINSKEM ROMANU	31
3.1	Priročniki za branje kakovostnih mladinskih knjig	33
3.2	Izbor sodobnih slovenskih mladinskih romanov z bolezensko tematiko	37
3.3	Tabela sodobnih slovenskih mladinskih romanov z bolezensko tematiko.....	38
3.3.1	Tematika bolezni v sodobnem slovenskem mladinskem romanu	40
3.4	Tabela sodobnih tujih mladinskih romanov z bolezensko tematiko	43
3.4.1	Tematika bolezni v sodobnih tujih mladinskih romanih	45
4	ANALIZA SODOBNIH SLOVENSKIH MLADINSKIH ROMANOV NA TEMO BOLEZNI	46
4.1	Stella Kos: <i>Odpusti mi!</i> (2012) – rak na pljučih	47
4.2	Asja Hrvatina: <i>Lepe punce lepo bruhajo</i> (2012) – motnja hranjenja	51
4.3	Aksinja Kermauner: <i>In zmaj je pojedel sonce</i> (2011) – slabovidnost	55
4.4	Alja Furlan: <i>Mama, moji punci je ime Depra</i> (2011) – depresija.....	59
4.5	Janja Vidmar: <i>Šuterji</i> (2009) – invalidnost	62
4.6	Ivan Sivec: <i>Jutri bom umrl</i> (2007) – aids.....	64
4.7	Peter Svetina: <i>Škržati umolknejo opolnoči</i> (2005) – multipla skleroza.....	67

5	SKUPNE ZNAČILNOSTI OBRAVNAVANIH SODOBNIH SLOVENSКИH MLADINSКИH ROMANOV Z BOLEZENSKO TEMATIKO	70
6	SKLEP	72
7	POVZETEK	75
8	LITERATURA IN VIRI.....	77

1 UVOD

V magistrski nalogi se bom ukvarjala s sodobnimi slovenskimi mladinskimi romani, ki obravnavajo temo bolezní. Predvidevala sem, da so se s temo bolezní ukvarjali tako pisci mladinske kot tudi pisci nemladinske književnosti, zato bom preverila, kako je pri nas definirana mladinska književnost in v čem se razlikuje od nemladinske književnosti. Čeprav Dragica Haramija (2003: 171) pravi, da se še vedno ni oblikovala celovita teorija o književnih zvrsteh in žanrih v slovenski mladinski književnosti, pa me bo zanimalo, kakšne modele, vrste in žanre predlagajo raziskovalci, ki se z njo ukvarjajo. Premišljevala bom tudi, znotraj katerega žanra avtorji najpogosteje obravnavajo temo bolezní.

Ker bom obravnavala ravno sodobne slovenske mladinske romane, me bo zanimalo, kako se je mladinski roman razvijal v tujini in pri nas. V nadaljevanju bom raziskovala, katere značilnosti mora imeti besedilo, da ga lahko uvrstimo v roman, kdo so njegovi bralci in katere teme jih najbolj zanimajo in/ali se med temi temami pojavlja tudi tema bolezní. Nikakor ne bo mogoče prezreti dejstva, da se s sodobnim slovenskim romanom poglobljeno ukvarjata dve raziskovalki – Dragica Haramija, ki znotraj mladinskega realističnega romana največ pozornosti posveča socialno-psihološkemu romanu, in Gaja Kos, ki se ukvarja z mladinskim problemskim romanom. Seznanila se bom s prevladujočimi skupnimi značilnostmi teh besedil, saj se bom v analizi sedmih sodobnih slovenskih mladinskih romanov opirala ravno na slednje. Zastavili se mi bosta vprašanji, kaj je omenjenim temam omogočilo preboj v mladinske romane in kdaj so se prvič pojavile. Upoštevala bom tudi najnovejša spoznanja o tabujih v mladinski književnosti, ki so bila predstavljena na 19. srečanju slovenskih mladinskih pisateljev Oko besede, znotraj katerega je potekal simpozij o tabujih v mladinski književnosti. Pregledala bom razvoj tabu tem skozi posamezna obdobja in opazovala, kdaj se bo prvič pojavila tema bolezní. V nadaljevanju me bo zanimalo, katere tabu teme avtorji najpogosteje obravnavajo in na kakšen način se lotijo prikaza.

Namen magistrske naloge bo prikaz tematizacije bolezní v sodobnem slovenskem mladinskem romanu. Poiskala bom vse romane v obdobju med leti 1991 in 2014, ki obravnavajo temo bolezní. Pri iskanju si bom pomagala s *Priročniki za branje kakovostnih mladinskih del*, ki nastajajo ob rednem strokovnem delu bibliotekarjev Mestne knjižnice Ljubljana. Pred samim izborom sodobnih slovenskih mladinskih romanov, ki se ukvarjajo s temo bolezní, se bom seznanila s samo sestavo priročnikov in s poglavjem *Kako beremo*, saj mi bo to omogočilo še hitrejše iskanje informacij. Upoštevala bom le tiste romane, ki bodo

imeli oznako M, ki označuje leposlovje, namenjeno bralcem od 13. leta starosti dalje, in tiste, ki bodo stopenjsko razdeljeni v 3. in 4. stopnjo – v prvo spada tisto leposlovje, ki je primerno za 7., 8. in 9. razred osnovne šole, v drugo pa leposlovje, ki je primerno za srednješolce. Izbor bo tako vključeval romane, ki se bodo ukvarjali z različnimi boleznimi – aidsom, rakavimi obolenji, motnjami hranjenja, psihičnimi motnjami, okvarami čutil, invalidnostjo in ostalimi bolj specifičnimi boleznimi.

Po pregledu bom mladinske romane tematsko razvrstila v tabelo, iz katere bo razvidno, katere bolezni so bile obravnavane, kateri avtorji so se z določeno boleznijo ukvarjali, katerega leta je posamezno delo izšlo, kam je posamezno delo uvrščeno in komu je namenjeno. Sledil bo pregled, ki bo pokazal, koliko romanov je napisal posamezen avtor na temo bolezni, katerega leta so bili ti romani izdani in katero bolezen obravnavajo.

Sledila bo tematska analiza sedmih sodobnih slovenskih mladinskih romanov. Posvetila se bom sledečim romanom:

- Stella Kos *Odpusti mi!* (2012),
- Asja Hrvatin *Lepe punce lepo bruhajo* (2012),
- Aksinja Kermauner *In zmaj je pojedel sonce* (2011),
- Alja Furlan *Mama, moji punci je ime Depra* (2011),
- Janja Vidmar *Šuterji* (2009),
- Ivan Sivec *Jutri bom umrl* (2007) in
- Peter Svetina *Škržati umolknejo opolnoči* (2005).

V analizi se bom osredotočila na protagonista in preučevala, kako vpliva bolezen na njegovo doživljanje. Zanimalo me bo, kako je sama pripoved podana in kateri pripovedovalec je značilen za tovrstne romane. Zanimala me bosta tudi čas in kraj dogajanja, saj tudi ta dva dejavnika pomembno zaznamujeta protagonista. Glede na to, da je bralec teh romanov najstnik, bom preverila, če je samo dogajanje časovno umeščeno na konec osnovne, začetek srednje šole. Mladostniki v tem času vstopajo v neko novo obdobje, zato me bo zanimalo, ali se protagonisti spominjajo brezskrbnega otroštva. Glede na to, da se v vseh obravnavanih romanih avtorji ukvarjajo s temo bolezni, me bo zanimalo, kako je bolezen predstavljena – ali se avtorji sistematično lotijo njenega prikaza, torej vzroka, posledic in faz zdravljenja. Preverila bom, kako pomembna je za protagonista družina, zato bom ugotavljala, iz kakšnih družin prihaja protagonist in kako se družinski člani kasneje soočajo s posameznikovo boleznijo. Pri tem pa ne bom zanemarila vpliva širše okolice na posameznikovo doživljanje

bolezni, predvsem sovrstnikov. Predpostavljala bom, da bo prijateljstvo ena izmed ključnih vrednot teh romanov. Upoštevati bom morala tudi konce romanov, saj se bom zaradi bolezenske tematike spraševala, ali protagonist na koncu umre ali bolezen premaga, avtor lahko tudi pusti bralcu, da si konec razloži sam. Ker gre za temo bolezni, pa se bom soočila tudi z vprašanjem, ali avtorji temo dovolj dobro poznajo ali pa zaradi nepoznavanja generirajo klišeje, stereotipe in predsodke. Ugotovitve analize sedmih obravnavanih sodobnih slovenskih mladinskih romanov z bolezensko tematiko bom sklenila v posebnem poglavju.

2 MLADINSKA KNJIŽEVNOST IN SODOBNI SLOVENSKI MLADINSKI ROMAN

Ves čas mojega študija slovenistike mi je ob strani stala moja bivša profesorica slovenščine, Irena Velikonja, ki je hkrati tudi pisateljica mladinskih romanov. Ob vsaki izdaji novega romana sva se pogovarjali o tem, koliko del je tisto leto izšlo za mladino. Ugotovili sva, da se povečuje produkcija teh del, vendar na račun le-te trpi njena kvaliteta. Dejstvo je, da se življenje otrok in najstnikov spreminja iz leta v leto, avtorji pa jim s svojimi temami pri tem sledijo. S temo bolezni se ukvarjajo tako avtorji mladinske književnosti kot tudi avtorji književnosti za odrasle. Zato se mi je zdelo smiselno, da v svoji magistrski nalogi ugotovim, kako je pri nas definirana mladinska književnost, kdo se z njo ukvarja in v čem se razlikuje od književnosti za odrasle.

S samo definicijo mladinske književnosti so se pri nas največ ukvarjali Marjana Kobe, Igor Saksida, Dragica Haramija, Mateja Pezdirc Bartol, Gaja Kos in Milena Blažič. Gaja Kos v svoji doktorski disertaciji z naslovom *Slovenski mladinski problemski roman* (2013) mladinsko književnost opredeli tako, da izpostavi bistvene razlike, ki to književnost ločujejo od književnosti za odrasle. Opozori na to, da je mladinska književnost zgodovinsko precej pozen pojav, saj je bilo otroštvo kot posebna faza v človekovem življenju priznано zelo pozno. O pojavu mladinske književnosti kot posebne kategorije lahko govorimo šele od 18. stoletja dalje. Od tu tudi dejstvo, da je imela ta književnost manj časa za razvoj kot književnost za odrasle. Sicer je lahko prevzela posamezne dosežke književnosti za odrasle, vendar je kljub temu opaziti zaostanek – mladinska književnost je še vedno v procesu odkrivanja bolj modernih načinov izražanja, medtem ko je književnost za odrasle že dosegla postmodernistično fazo in jo tudi temeljito predelala. Dolgo časa je bila omejena glede tem, vendar se je tudi to kmalu spremenilo, najprej v mladinskih romanih, kasneje tudi v

slikanicah. Bistvena razlika med odraslo in mladinsko književnostjo je »/.../ asimetrija med avtorjem in bralcem, ki v primeru mladinske književnosti nista na isti poziciji; prvi je odrasla oseba, drugi otrok oziroma mladostnik. Izjemoma je sicer lahko avtor tudi mladostnik, ki piše za mladostnike in celo otrok, ki piše za otroke« (Kos 2013:5). Blažičeva (2007) pa opozori, da obstajajo tudi obratni primeri, ko je otrok avtor in je napisal besedila za mlade, ki jih berejo tudi odrasli – dnevnik Anne Frank. Razlika se kaže tudi v strokovni obravnavi obeh književnosti. Ker se je mladinska književnost pojavila dokaj pozno, ni presenetljivo, da so strokovne debate o književnosti dokaj mlade. »Mladinska književnost je kot posebni del književnosti /.../ na evropski ravni razvidneje stopila v optiko literarne teorije šele v drugi polovici petdesetih let« (Kobe 1987: 7). Do takrat je bila obravnavana le v okviru pedagogike, ne pa kot področje literature. Vzrokov za to je bilo več: neenotno poimenovanje tovrstne literature, (ne)enakovrednost in drugačnost v razmerju do književnosti za odrasle, sprejemnik in definicija bralca, mnogovrstnost literarnih zvrsti, vrst in oblik in specifičnost kategorij znotraj le-te ... Šele prehod iz področja pedagogike v prostor literature je povzročil depedagogizacijo pisanja. Kljub temu pa mladinska književnost ni bila obravnavana zgolj z vidika estetske sporočilnosti, »/.../ marveč v veliki meri tudi glede na njen spoznavni idejni in družbeni pomen za mladega bralca v procesu njegove socializacije« (Kobe 1987: 16). S tem ko se je povečalo ustvarjanje za mladino, se je povečal tudi delež raziskav in strokovnih kritik. Nikolajeva v delu z naslovom *Aesthetic Approaches to Children's Literature – an Introduction* omeni, da nekateri o mladinski književnosti še vedno govorijo kot o obliki umetnosti in vzgojnem sredstvu. Kosova se z Nikolajevo strinja, vendar pa opozori na dejstvo, »da je bila žal mladinski književnosti pozno priznana literarna vrednost, pri čemer jo imajo še danes nekateri za sekundarno glede na vzgojne vrednote, katerih nosilka naj bi (tudi) bila« (Kos 2013: 6). O tem priča tudi dejstvo, da leta 2002 v našem prostoru še ni bila oblikovana neka celostna teorija o književnih zvrsteh, vrstah in žanrih v mladinski književnosti. Leto prej je v *Slovensko književnost III* umeščeno poglavje Igorja Saksida¹ – *Mladinska književnost*, ki predstavlja prvo enakovredno obravnavo mladinske književnosti v slovenski literarni zgodovini.

»Mladinska književnost je naslovniška zvrst književnosti – njeno bistvo je umetniškost. Izhaja iz avtorjevega doživljanja otroštva, od nemladinske književnosti pa jo ločujejo oblikovne in

¹ Igor Saksida mladinsko književnost definira, da je to književnost za mladega bralca, vendar se sprašuje »če je nekaj za mlade, kako to, da je zanimivo tudi odraslim; če so za ta tip književnosti značilne nekatere (otroške, mladinske) teme, kako to, da govori tudi o temah, ki celo odraslim veljajo za kompleksne ali prepovedane« (Saksida 2009: 19.)

vsebinske značilnosti (motivi, teme, žanri). Namenjena je predvsem bralcu do starostne meje osemnajst let; najbolj kakovostna nagovarja tudi odraslega bralca, kar pomeni, da je naslovniško univerzalna« (Saksida 2001: 405).

Saksida v nadaljevanju opozarja, da mladinske književnosti ne moremo opredeliti le glede na njeno namembnost, ampak jo je potrebno povezovati s tremi členi predmetnega področja literarne vede – z avtorjem, besedilom in naslovníkom. Današnje opredelitve uporabljajo termin mladinska književnost kot nadreden, ki zajema otroško književnost in najstniško književnost (mladinsko književnost v ožjem pomenu besede), in sem uvrščajo:

- dela, napisana posebej za mladino,
- dela, ki so bila napisana kot nemladinska književnost, a so v procesu recepcije postala mladinska,
- priredbe in predelave del. (Saksida 2001: 405.)

V našem prostoru se je položaj mladinske književnosti začel institucionalizirati najprej v knjižnicah v smislu bibliopedagoškega dela z otroki, pravljicnih ur in sorodnih dejavnosti. Leta 1987/88 se je predmet začel postopoma uvajati na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani z dr. Helgo Glušič kot predavateljico za sodobno slovensko književnost. Podobno uvajanje predmeta je potekalo tudi na Univerzi v Mariboru (takratni Pedagoški akademiji) z Alenko Glazar ter na današnji Pedagoški fakulteti (takratni Pedagoški akademiji na Univerzi v Ljubljani), kjer je poučeval Janez Rotar, pozneje pa prva doktorica znanosti s področja mladinske književnosti dr. Marjana Kobe. Mladinska književnost se je tako institucionalizirala kot predmet na vseh štirih slovenskih univerzah. Z didaktiko mladinske književnosti, podporo knjižnic in sodelovanjem pa so izpolnjeni pogoji za internacionalizacijo in promocijo. (Blažič 2007: 49.)

2.1 Književne vrste in žanri v sodobni slovenski mladinski prozi

Ob pregledu slovenske mladinske proze sem naletela na izjavo Dragice Haramija (2003: 171), da se v slovenski mladinski književnosti še vedno ni oblikovala celovita teorija o književnih zvrsteh, vrstah in žanrih. Čeprav mladinska književnost vključuje tudi fantastiko, sem se osredotočila predvsem na realistično oziroma resničnostno prozo. Zanimalo me je, kakšne modele, vrste in žanre predlagajo za dela domače realistične mladinske produkcije tisti, ki se z njo ukvarjajo – Marjana Kobe, Igor Saksida, Dragica Haramija in Gaja Kos, in znotraj katerega žanra se obravnava tema bolezni.

Prva, ki je obravnavala realistično mladinsko prozo, je bila Marjana Kobe² v razpravi *Pogledi na mladinsko književnost*. V realistično mladinsko prozo uvršča tista besedila, »v katerih se tekstualna resničnost načeloma giblje v okvirih izkustveno preverljivega sveta« (Kobe 1987: 165). Njen koncept realistične mladinske proze vsebuje tri modele: prvi je namenjen otrokom od osmega do devetega leta starosti, drugi otrokom med desetim in štirinajstim letom, tretji pa mladostnikom med petnajstim in osemnajstim letom starosti. Svoje modele vzpostavi glede na starost junakov oziroma bralcev in jih nato opiše z različnih vidikov. Kobetova znotraj drugega modela govori o dveh značilnih pripovedih. Prvi tip predstavljajo besedila, ki upovedujejo neproblematično, vedro stran šolske in obšolske vsakdanjosti sodobne osnovnošolske mladine iz višjih razredov. Stik s svetom odraslih je prisoten, vendar ne ustvarja kriznih situacij. Značilna pa je prevladujoča »objektivna« tretjeosebna pripoved z menjavanjem avktorialnega in personalnega pripovednega položaja. Drugi tip pa predstavljajo besedila, za katera je značilna prvoosebna pripoved glavnega literarnega lika. V teh pripovedih se odnosi med mladimi in odraslimi zaostrijo v kritične krizne situacije, in sicer na dveh ravneh: mladi–šola/zavod in mladi–starši. Konflikti se velikokrat dogajajo tudi v mladostnikih samih kot posledica čustvenega in telesnega zorenja. (Kobe 1987: 173/75.)

V svoji magistrski nalogi pa se bom ukvarjala z besedili, ki so namenjena mladim na prehodu iz osnovne v srednjo šolo, ki se ukvarjajo s temo bolezní, ki je ena od tabu tem. Ta besedila Kobetova uvršča v zadnji model realistične proze. Gre za »obsežnejša, včasih že romaneskno zasnovana besedila, v katerih glavni literarni lik prerašča svoje osnovnošolsko obdobje in vstopa v »nov« svet, svet odraslih, ali pa je v ta svet »vržen« in kot dozorevajoči mladostnik med petnajstim in osemnajstim letom bolj ali manj boleče odkriva njegove kordinate, hkrati pa hlastno in praviloma samotno išče svojo lastno podobo« (Kobe 1987: 176). Glavni literarni liki so sodobni doraščajoči mladostniki v mestnem okolju in njihovo socialno, čustveno in ljubezensko zorenje. Poleg tega pa so za omenjen model značilne tudi tabu teme: nezaželena nosečnost, prestopništvo, mamila, alkoholizem in spolnost. Ravno zaradi zahtevnosti snovi, ki jo izbirajo, in glede na potencialno bralno razvitost mladostnika pisci tega modela realistične pripovedne tehnike postajajo ambicioznejši v ustvarjalnih postopkih. Pisci se tako približujejo zahtevnosti pisanja za »odrasle«. (Kobe 1987: 178.)

² Marjana Kobe navaja, da so na Slovenskem v rabi najpogostejše izrazi: mladinsko slovstvo, mladinska literatura, otroška in mladinska književnost. V pričujoči razpravi navede tudi vzroke za neenotnost v terminologiji.

Smiselno se mi je zdelo preučiti delitev Igorja Saksida (2001: 452), ki v okviru realistične oz. resničnostne proze omenja štiri vrste:

- pripovedi s človeškimi osebami,
- živalske zgodbe,
- avtobiografske pripovedi in
- zabavne oz. trivialne pripovedi.

Pri pripovedi s človeškimi osebami je Saksida enoten z Marjano Kobe, ki pravi, da se to vrsto pripovedi razvršča glede na starost in število glavnih literarnih oseb, tematiko, razpoloženje in pripovedno tehniko. Živalska zgodba je posebna različica resničnostne pripovedi, saj se od živalske pravljice razlikuje po tem, »da daje svet, v katerega je živalska oseba postavljena, veskozi občutek zunajliterarne stvarnosti« (Saksida 2001: 452). Bralcu se zdijo književni junaki, kronotop in motivacija povsem resničnostni. Z dodajanjem iracionalnih elementov pa nastane živalska pravljica. Saksida nadaljuje, da sodijo k avtobiografskim pripovedim besedila, kjer se začuti »spominjanje na otroštvo«, saj je prisotno zapisovanje spominov iz otroštva, ki navadno zajemajo lirične utrinke kot duhovne črtice, temna sporočila in vzgojne poante. Saksida opozarja, da meje med humorno resničnostno in zabavno oz. trivialno pripovedjo ni mogoče jasno zarisati. Po njegovem mnenju sodi med trivialna besedila pripoved, pri kateri gre za kliše, prevladovanje dogodivščin, superjunake in nenavadne preobrate. (Saksida 2001: 444–455.)

Sam mladinskega romana ne opiše kot književne vrste, čeprav ima posamezna književna dela za romane, pr.: *V sedemnajstem* (Ivo Zorman), *Leteči mački* (Dim Zupan), *Princeska z napako* (Janja Vidmar). Kosova pravi, da se ji zdi, kljub temu da Saksida ne govori eksplicitno o romanu, njegova delitev preveč ohlapna in v njej utegne priti tudi do prekrivanja. »To je bržkone posledica dejstva, da so v njej nekoliko pomešane različne ravni oziroma kategorije: prvi dve določi glede na literarni lik, tretjo glede na status pripovedovalca oziroma glede na vlogo avtorja v pripovedi, četrto pa glede na namembnost oziroma vzdušje pripovedi« (Kos 2013: 25.)

Ker se bom v nadaljevanju magistrske naloge ukvarjala predvsem s sodobnim slovenskim mladinskim romanom, sem se odločila, da se seznanim tudi z razdelitvijo mladinske proze Dragice Haramija. Ukvarja se predvsem z mladinskim realističnim romanom, ki se snovno-motivno kaže v petih žanrih. Ravno socialni-psihološki roman bo predmet mojega

raziskovanja, saj se avtorji teh romanov ukvarjajo s temo bolezní. Poleg Haramije se je bolj poglobljeno s sodobnim slovenskim mladinskim romanom ukvarjala še Gaja Kos.

Mladinsko prozo Dragica Haramija v članku *Sodobna slovenska mladinska proza* razdeli na dolge in kratke prozne vrste. Med daljša prozna besedila sodijo fantastične in realistične pripovedi ter realistični in fantastični roman. H krajšim proznim besedilom pa uvršča pravljice (ljudske in umetne), povedke, bajke, basni, kratke realistične zgodbe in kratke fantastične pripovedi. Za razliko od Kobetove in Saksida Haramija govori o mladinskem realističnem romanu, ki se snovno-motivno kaže v petih žanrih, vendar Haramija (2003: 175) opozarja, da je tudi v mladinski književnosti prisoten žanrski sinkretizem,³ kot ga utemeljuje Alojzija Zupan Sosič za nemladinski sodobni roman. Žanri slovenskega realističnega romana so:

- avanturistični mladinski roman

Literarni lik se v romanu nenamerno poda v avanturo. Značilno je, da je glavni literarni lik najstnik, ki je prikazan pozitivno, ostali liki pa so negativni. Najpomembnejši element avanturističnega romana je nerešljivo-rešljiv problem, ki se izteče v srečen konec. Take knjige so namenjene bralcem med devetim in trinajstim letom starosti. Pustolovsko branje v bralnem razvoju pripomore pri identifikaciji z upanjem, da bo tudi bralec sam prebrodil vse težave. Tako branje je podobno pravljicam, zato je namenjeno otrokom v starostnem obdobju, ko že opuščajo pravljice. Pisci teh romanov so: Mate Dolenc: *Golo morje* (1998), Desa Muck: *Pod milim nebom* (1993), Špela Kuclar: *Ne bom več pobegnila* (1997), Mimi Malenšek: *Tecumseh* (1959) in Oskar Hudales: *Ukradeni bogovi* (1958).

- ljubezenski mladinski roman

V središču je najstnica (pogosteje kot najstnik), ki ji je najpomembnejša ljubezen, ki je večna. Prek notranjih monologov in njenih dejanj spoznamo pravo ljubezen. Skoraj v vseh primerih ljubezenska vez med dvema razpade, kar pa ima »katastrofalne« posledice za vsaj enega od zaljubljenecv. Primeri: Bogdan Novak: *Ninina pesnika dva* (1995), Goran Gluvič: *Popoldanski ritem* (2002) in Ivo Zorman: *V sedemnajstem* (1972).

- roman »v kavbojkah« ali jeans roman

Gre za prikaz deškega literarnega lika, ki se ne znajde v sodobnem svetu in ne prepozna svoje vloge v njem. Zavrača starše in šolo, njegov glavni življenjski cilj je zabava. Pisci tovrstnega

³ »Tako je žanrski sinkretizem, kot združevanje več romanesknh žanrov v okviru enega romana, postal ob koncu stoletja bistveni preoblikovalec tradicionalne romanesknosti« (Sosič 2001: 73).

žanra so: Dim Zupan: *Leteči mački* (1997), Matjaž Pikalo: *Modri e* (1998), Lenart Zajc: *5 do 12* (2002) in Goran Gluvič: *Popoldanski ritem* (2002).

- socialno-psihološki mladinski roman

Socialno-psihološkemu mladinskemu romanu sem posvetila samostojno poglavje.

Čeprav so vsi trije raziskovalci skušali realistično prozo razdeliti v posamezne modele, pa Darja Lavrenčič v članku *Žanrskost mladinske književnosti* pravi, da meje med posameznimi žanri niso vedno jasne, zato je razvrščanje v žanr nekoliko problematično. Zanimivo je vprašanje, kako vključiti žanrsko mladinsko književnost v razvijanje bralnih sposobnosti in pridobivanje bralne kulture, saj je bila žanrska literatura na področju mladinske književnosti dolga leta zatirana s strani založb. Založbe so tako literaturo nerade objavljale, saj je bil prisoten stereotip, da je tovrstna literatura pisana »z levo roko«. Založba Mladinska knjiga je leta 1995 izdala knjižno zbirko *Knjigožer*, ki ponuja mladim bralcem sodobne ljubezenske, srhljive in tudi kriminalne zgodbe domačih in tujih avtorjev. Predvsem naj bi bilo to branje za prosti čas. V zbirko je poleg Ivana Sivca, Bogdana Novaka in Dima Zupana uvrščena tudi Desa Muck. Podobno je leto dni kasneje naredila tudi založba DZS z novo mladinsko knjižno zbirko *Dober dan, roman*. Tudi ta prinaša lažja, manj zahtevna besedila ustvarjalcev pustolovskega, ljubezenskega, kriminalnega žanra. Pisci teh del so: Ivan Sivec, Janja Vidmar, Polona Škrinjar, Ivo Zorman, Jože Rode in Nejka Omahen. (Lavrenčič 1999: 34.).

Zanimalo me je tudi, kakšna je žanrska situacija na področju mladinske književnosti. Lavrenčičeva ugotavlja:

- Seznam žanrov mladinske književnosti je ožji od žanrov v nemladinski književnosti.
- V mladinski književnosti obstajajo specifični žanri.
- Mladinska književnost ne pozna zdravniškega pripovedništva, vohunskega romana in kmečke povesti.
- Tudi zgodovinski romani so nezanimiv žanr.
- V ospredju je pustolovsko pripovedništvo.
- Družbeni romani oziroma realistične zgodbe za mlade so prevladujoči žanr za otroke, stare deset let in več. To velja tako za izvirno in prevodno književnost. V teh delih je prisotno veliko aktualne problematike sodobnega časa, ki zrcali življenje današnje mladine. Tabu teme se pojavljajo predvsem v tem žanru. Prikazujejo temačne plati življenja, kot so nasilje v družini, spolne zlorabe, homoseksualnost, aids, rak, smrt ...

- Nekateri žanri so mladim danes manj zanimivi, npr. zgodovinski roman, fantastične pripovedi. Vse bolj pa se povečuje interes za realistično pripovedništvo. (Lavrenčič 1999: 34–35).

Lavrenčičeva poudarja, da je večina žanrov v mladinski književnosti namenjena določeni starosti otrok. Pravljice so namenjene otrokom v predšolskem obdobju, v zgodnjem šolskem obdobju (od devetega leta starosti) zasledimo pustolovske, živalske, fantastične, detektivske zgodbe in zgodovinske romane. V obdobju adolescence pa prevladuje zanimanje za realistično prozo s tabu temami, ob tem pa je prisoten velik interes za ljubezensko pripovedništvo, kriminalke in grozljivke. (Lavrenčič 1999: 35.)

Gaja Kos se z Lavrenčičevo strinja in pravi, da je o žanrih nehvaležno govoriti, ker če hočemo neko besedilo opisati in govorimo o žanrih, pravzaprav govorimo o žanrskem sinkretizmu, hkrati pa nastajajo tudi novi žanri. Še bolj zapleteno pa je o žanrih govoriti v zvezi z mladinsko književnostjo, saj gre za precej nedefinirano področje, na kar opozarja tudi Nikolajeva: »Zaenkrat še ni bila predlagana nobena izčrpna in dosledna teorija žanrov v otroškem leposlovju« (Nikolajeva 2005: 67). Kosova tej izjavi doda, da najdemo nekatere žanre tako v odrasli kot mladinski književnosti (kriminalke, detektivke, pustolovski romani), nekateri pa so res bolj ali manj lastni le eni ali drugi. Opozori tudi na to, da Nikolajeva termin žanr rabi precej nedosledno, saj na nekaterih mestih govori kar o celotni mladinski književnosti kot o žanru, medtem ko sama razume »roman kot literarno zvrst, ki sestoji iz različnih žanrov, »otroški«, »najstniški«, »za mlade odrasle« ipd. pa le kot opis, ki približno opredeli potencialne bralce oziroma njihovo starostno stopnjo« (Kos 2013: 20). Haramija pravi, da slovenska literarna zgodovina in literarna teorija nista izjemi, saj se tudi v drugih nacionalnih književnostih odpirajo vprašanja o mladinskih književnih vrstah in žanrih šele nekaj časa. (Haramija 2003: 171–172.)

Gaja Kos (2013: 19) ugotavlja, da so se začela v domačem prostoru opazno pojavljati mladinska dela, ki obravnavajo krizne, travmatične situacije in stanja, ki povzročajo najstniškemu protagonistu hude eksistencialne stiske. Kljub temu da je produkcija teh del številna in da se je formulirala v prepoznaven literarni pojav oziroma žanr, ki ga sama imenuje mladinski problemski roman, se s tem literarnim fenomenom ne ukvarja veliko raziskovalcev, če pa se že, pa se ne preveč poglobljeno. Izpostavi predvsem delo Dragice Haramija, ki se ukvarja s slovenskim mladinskim realističnim romanom, znotraj njega s

socialno-psihološkimi romanom, vendar njeno definicijo označi kot preveč površinsko in ohlapno.

2.2 Razvoj mladinskega romana

Ker sem kot najstnica najrajši posegala po mladinskih romanih, saj sem prav tam našla odgovore na marsikatero vprašanje, ki si ga staršem nisem upala zastaviti, sem se odločila, da bom vso svojo pozornost namenila prav njim. Zanimalo me je, katera besedila imajo dovolj značilnosti, da jih lahko uvrstimo med romane, ali so raziskovalci enotni glede samega poimenovanja, kdo so njegovi bralci in katere teme se največkrat ubesedujejo. Na mestu pa sta se mi zdeli tudi vprašanja, ali so ta dela namenjena res samo mladim ali po njih posegajo tudi odrasli.

Dragica Haramija se je v razpravi z naslovom *Žanri slovenskega mladinskega realističnega romana* ukvarjala z utemeljevanjem obstoja slovenskega mladinskega romana, saj po evropskih teorijah romana te vrste v mladinski književnosti ni. Literarnoteoretične kategorije, ki določajo ustroj romana, so v mladinski dolgi prozi zaradi omejene recepcijske zmožnosti mladega bralca zožane. Kljub temu pa opozarja, da nekatera mladinska dela vseeno kažejo dovolj tipičnih romaneskni elementov, da bi jih smeli uvrščati med romane. (Haramija 2003: 174.)

V nadaljevanju navede kar nekaj razprav, ki sicer niso enotne glede posameznih poimenovanj žanrov, vendar pa vse pritrjujejo dejstvu o obstoju mladinskega romana. Definicijo mladinskega romana je mogoče najti v *Lexikonu der Kinder und Jugendliteratur*, ki pa kljub njegovemu priznavanju izraža tudi zadržke o njem. V delih Georga Lukacsa *Teorija romana*, Welleka in Warena *Teorija književnosti*, Viktorja Žmegača *Povijesna potika romana*, ki se ukvarjajo s teorijo romana, ni nikjer zaslediti mladinskega romana. Tudi v različnih slovarjih literarnoteoretičnih terminov ni nikjer podrobneje definiran. Janko Kos v *Literarni teoriji* celo pravi, da se v novejši književnosti izraz povest uporablja za nekatera mladinska pripovedna dela.

V slovenski mladinski realistični prozi torej obstajajo besedila, ki presegajo pripoved kot književno vrsto. Med mladinske realistične romane lahko štejemo dolga prozna besedila, ki imajo epsko notranjo formo, kar ustreza Kosovim formalnim določilom romana,⁴ in posegajo v življenje najstnikov. Mladinski roman je tista oblika, po kateri posegajo najstniki v zadnji

⁴ Roman je poleg epa najboljšežnejša pripovedna zvrst /.../, motivno in tematsko ni z ničimer omejen, ker lahko zajame vse mogoče motive, teme in ideje. (Kos 2001: 156.)

triadi šolanja in srednji šoli. Šele v četrtem obdobju bralnega razvoja (obdobje abstraktne inteligence – od 12. do 17. leta) njihov psihični razvoj in s tem tudi količina izkušenj dosežejo nivo zmožnosti razumevanja daljših in zapletenejših besedil.

Obdobje podaljšane mladosti pa je tisto, ki kaže na spremenjen status mladinske književnosti, kar se je pokazalo pri obravnavi socialno-psihološkega romana, saj je tudi opazna problematičnost meje med mladinsko in nemladinsko književnostjo. Spreminjanje razumevanja mladosti pomembno vpliva na kriterije o definiciji mladinske književnosti oz. podaljševanje mladostniškega obdobja zahteva redefinicijo razumevanja mladinske književnosti. Mirjana Ule v monografiji *Za vedno mladi?* (2008) uvaja tri obdobja:

- klasična mladost (14–18 let), kjer imajo mladi pretežno status srednješolcev, dijakov in vajencev;
- podaljšana mladost (19–24 let) zajema obdobje visokošolskega in univerzitetnega študija;
- predodraslo obdobje (25–29), v katerem si mladi zagotavljajo ekonomsko in socialno neodvisnost (zaposlitev, kariero in lastno družino). (Haramija 2010: 86.)

Problem starostne opredelitve pa se pojavi pri preučevanju mladinskega romana, še posebej socialno-psihološkega romana. Pri analizi izbranih sodobnih mladinskih romanov se je pokazalo, da so namenjeni mladostnikom. Vsaka generacija mladostnikov pa postavi svoj vrednosti sistem, ki posredno vpliva na izbiro branja (zanimajo jih različne tabujske teme). Mirjana Ule generacijo opredeli kot »družbeno skupino podobne starosti, ki živi v podobnih družbenih in zgodovinskih razmerah, podobno doživlja čas, v katerem živi, pridobiva podobne izkušnje in znanja, razvija podobna stališča, vrednote, življenjske stile« (Ule 2008: 20). Ravno sprememba življenjskega stila in vrednot vsake naslednje generacije nakazuje, »da poimenovanje problemska literatura za tip književnosti, ki se tematološko ukvarja z resničnostnim prikazovanjem socialnega družbenega okvirja ter psihološkim portretom mladostnikov, ni najprimernejše« (Haramija 2010: 86).

Del teh romanov je uvrščen v mladinsko književnost in je namenjen branju mladostnikov ob koncu osnovne šole in začetku srednje šole. Drugi del pa zaradi svoje motivno-tematske, strukturne in jezikovne podobe presega meje mladinske književnosti (kot je definirana na Slovenskem), saj so ti romani zaradi vsebine in oblike po starostni meji namenjeni bralcem ob koncu srednješolskega obdobja in pozneje. Preučevanje takšnega tipa literature je najpogosteje poimenovano kot *cross-over literature* ali *young adult literature* ali drugače

prehodna, mejna književnost ali književnost za mlade odrasle. Haramija (2010) opozarja, da je termin prehodna literatura prvič uporabila Marjana Kobe v že omenjeni monografiji, pri tem pa se je sklicevala na francoskega literarnega zgodovinarja Marca Sorianoja. Termin je pred tridesetimi leti označeval literaturo, ki je mladostnika usmerjala v branje literature za odrasle. (Haramija 2010: 87.)

Haramija (2010: 88) opozarja, da termin mladi odrasli torej označuje generacijo, ki je psihološko že odrasla, a se ekonomsko in socialno še ni osamosvojila. Takšne pojavne oblike književnosti ameriški teoretiki obravnavajo že vse od sedemdesetih let dvajsetega stoletja. K. L. Donelson in A. P. Nilsen v delu *Litearure for today's young adouults* (2005) opozarjata, da različne institucije sicer ne uporabljajo enake definicije termina mladi odrasli, vendar je z liste nagrajenih ameriških knjig (objavljena je v tem delu) razvidno, da so nekatera izmed teh del označena kot branje za pozno najstniško obdobje. Čeprav nekateri pravijo, da je prvi roman za mlade odrasle Salingerjevo delo *Varuh rži* (1951), Sherry Garland v študiji *Writing for young adults* (1998) izpostavi, da obdobje prave književnosti za mlade odrasle nastopi v šestdesetih letih dvajsetega stoletja. Ti romani pa se močno razlikujejo od otroške književnosti in imajo več skupnega s književnostjo za odrasle. Tudi v slovenskem prostoru je zaznati zavedanje o posebnosti literature za mlade odrasle, saj je pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig za leto 2007 z naslovom *Polet nad črtasto pižamo ali pogum iz ptičje perspektive*⁵ prvič uvedel 4. stopnjo, ki označuje knjige, primerne za srednješolce.

Nekatera daljša prozna dela za mladino se po kompleksnosti in večplastnosti lahko kosajo tudi z deli za odrasle. Nikolajeva tako ločuje med otroškimi romani in romani za mlade odrasle, ki se od otroških razlikujejo v tem, da jih zaznamuje predvsem marginalnost, obotavljanje in včasih tudi junakova nesposobnost, da bi napravil zadnji korak. Sama pa meni, da je najboljši kriterij za ločevanje romanov za mlade odrasle od otroških prisotnost starševskih figur. Medtem ko so v otroških romanih starši odstranjeni, je v romanih za odrasle prisoten vsaj eden od staršev, ki omogoča upor, ki je nujen korak v procesu zorenja. (Nikolajeva 2005: 57.)

Gaja Kos pod mladinske romane uvršča daljša, bolj razvejana prozna dela, ki so namenjena bodisi »mlajšim« bodisi »starejšim« najstnikom, vendar s tem ne ločuje med »najstniškimi« in »romani za mlade odrasle«, saj bi to pomenilo, da so prvi povezani z »mlajšimi« najstniki in drugi s »starejšimi« najstniki, temveč termin mladinski roman razume kot: »krovni pojem za oboje oziroma kot romaneskno literaturo za najstnike širšega starostnega razpona, v

⁵ Pripravlja ga Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo.

najboljšem primeru pa obsegajo tudi t. i. crossover romane, ki so v užitek tako najstnikom kot tudi odraslim, čeprav običajno izhajajo v knjižnih zbirkah, ki so namenjene mladim, torej neodraslim bralcem« (Kos 2013: 9).

Ugotovila sem, da se s sodobnim slovenskim mladinskim romanom intenzivneje ukvarjata dve avtorici – Dragica Haramija in Gaja Kos. Prva se ukvarja s socialno-psihološkim romanom, druga pa z mladinskim problemskim romanom. Tematizacija bolezni se pojavlja v obeh. Zato bom v nadaljevanju najprej natančneje predstavila socialno-psihološki roman, kasneje pa še mladinski problemski roman. Zanimalo me je, ali je razlika v samem poimenovanju ali sta tudi drugače definirana.

2.2.1 Socialno-psihološki roman (Dragica Haramija)

V teh romanih se avtorji ukvarjajo z različnimi tabu temami, ki so bile največkrat cenzurirane in so šele zdaj postale detabuizirane. Sem sodi tudi tema, ki jo bom obravnavala v svoji magistrski nalogi – tema bolezni.

Haramija (2010: 88) pravi, da ti romani tematsko upodabljajo stiske sodobnih mladostnikov iz njihove perspektive, zgodba se odvija hitro, socialna zvrst jezika je prilagojena govornemu položaju literarnega lika in tudi sami literarni liki so starejši najstniki, ki se v življenju znajdejo na neki točki, ko premišljujejo o svojih dejanjih, smislu bivanja in svoji nadaljnji poti. Ukvarjajo se torej z vprašanji, ki so pomembna za njihovo življenje.

Za socialno-psihološki roman je značilno, da ima natančno opisan glavni literarni lik (mladostnik v težavnem pubertetnem obdobju), književni prostor in čas sta natančno določljiva, ni pa pretirane večplastnosti, saj je v ospredju zanimiva zgodba. Pripovedovalec je večinoma prvoosebni – »glavni literarni lik, ki je hkrati tudi naslovni lik in pripoveduje o svojem življenju, kar ustreza težnji romana, da je njegova stalnica vendarle sfera zasebnega« (Haramija 2003: 175). Glavni lik je navadno najstnica v obdobju odraščanja, ki se spopada s seboj in okolico. Ker na ta dva dejavnika ne more vplivati, trpi in tudi njena samopodoba je na dnu. Tabu teme so: aids, anoreksija, bulimija, psihične bolezni, rak, homoseksualnost, lezbičnost, spolna zloraba, incest, posilstvo, samomor, smrt, brezposelnost, brezdomstvo, rasizem, narkomanija idr. Spolnost je mogoča tudi s primesmi travmatičnega nesprejemanja spolnosti. V nadaljevanju primere takih romanov razdeli na dekliške ali deške. V dekliškem so prisotne teme spolnosti, motnje prehranjevanja, spolne zlorabe, samopoškodovanje, zlorabe alkohola in drog. Pri deških romanih pa se glavni junak največkrat znajde na nepravem mestu ob nepravem času in tako podleže negativni okolici. Trpi fizično in psihično nasilje, saj živi

največkrat v neurejenem družinskem okolju. Avtorji tega žanra so: Anton Ingolič, Ivo Zorman, Marinka Fritz Kunc, Marjana Moškrič, Janja Vidmar, Vitan Mal in Igor Karlovšek. (Haramija 2010: 85.) Nekateri izmed naštetih avtorjev so napisali največ romanov, ki jih bom obravnavala v nadaljevanju svoje naloge, saj so se ukvarjali s temo bolezni.

Čeprav pravi Kosova, da je Haramijin termin socialno-psihološki mladinski roman opisen in pokriva večji deli mladinske romaneskne produkcije in se ne sklada povsem z njenim razumevanjem mladinskega problemskega romana, pa je le-ta tisti, ki je najbližji njenemu pojmovanju.

2.2.2 Slovenski mladinski problemski roman (Gaja Kos)

Produkcija knjig, ki jih Gaja Kos imenuje mladinski problemski romani, je postala v domačem literarnem prostoru tako številčna, da je ne gre spregledati. Pred samo določitvijo značilnosti žanra in njegovih možnih tipov je Kosova (2013: 28) na konkretnih primerih pokazala, za kakšne romane sploh gre. S primerjavo šestih mladinskih problemskih romanov je z interpretativno-analitičnim in vrednotenjskim pristopom prikazala, kako se iste problemske teme lotijo različni avtorji in kam je usmerjena njihova pozornost. Obravnavala je tri različne tematske sklope (odvisnost od drog, samomorilnost in motnje prehranjevanja), v vsakem od sklopov po eno delo slovenskega in eno delo tujega avtorja. Takšen pristop je v skladu s ciljem njene doktorske disertacije, ki si prizadeva slovenski mladinski problemski roman obravnavati v širšem mednarodnem kontekstu. V prvem sklopu je tako obdelala knjigi Marinke Fritz Kunc: *Kam grejo ptice umret* (2001) in Jane Frey: *Prividi sreče* (2006), v drugem deli Ivana Sivca: *Zadnji mega žur* (2001) in Brigitte Blobel: *Nič mi ni* (2002), v tretjem pa romana Janje Vidmar: *Debeluška* (1999) in Marliese Arold: *Miriam ima anoreksijo*. Ti romani so bili izbrani na podlagi tematike, ki jo obravnavajo, s tem pa bodo prišle do izraza skupne značilnosti. (Kos 2013: 28.)

Analiza Gaje Kos je pokazala, da so ti slovenski romani precej podobni tujim zgledom – slovenski avtorji k istim temam pristopajo podobno, domača dela niti na motivno-tematskem niti jezikovno-slogovnem in tudi na kompozicijskem nivoju izrazito ne odstopajo od tujih del in ne razkrivajo kakšne posebne specifikke slovenskega mladinskega problemskega romana. Vendar je z njihovo primerjavo ugotovila, kaj je tisto, kar posamezno mladinsko delo opredeljujejo kot problemski roman. Ugotovila je, da gre za realistično mladinsko prozo, v kateri obravnavajo avtorji krizne situacije, travmatične izkušnje ali stanja, ki povzročajo protagonistu hujše eksistencialne stiske. Zanimajo jih t. i. problemske teme oziroma problemi,

ki zadevajo življenje sodobnih mladostnikov, ki so včasih zaostreni do te mere, da gre za vprašanje preživetja. Najbolj pogoste problemske teme so samomor, smrt, odvisnost, nasilje (vrstniško in družinsko, verbalno, fizično in spolno) in prestopništvo. Bistveno za določitev te zvrsti romanov je torej, da gre v njih za resne probleme, ki se objektivno kažejo kot takšni in so torej opaženi s strani okolice in ne le mladostnika samega. Teh problemov se avtorji lotevajo tako, da sistematično obdelajo njihove vzroke in/ali posledice ter faze, pri čemer so zelo eksplicitni. Ker se bralec z njimi seznani od blizu, je v teh besedilih močno poudarjena spoznavna funkcija. Sama kompozicija teh romanov temelji na progresivnem zapletu, ki se razvije od komplikacij prek klimaksa proti zaključku. Problemska tematika se povezuje predvsem z ljubezensko, ponekod celo tako močno, da lahko govorimo o žanrskem sinkretizmu. (Kos 2013: 42/43.)

Pripoved nam večinoma podajajo prek prvoosebnega pripovedovalca, odločitev zanj pa izhaja iz želje po izrazito subjektivnem pogledu na dogajanje, ki omogoča čustveno intenzivnost in napetost, ki bistveno zaznamujeta te romane. Samo dogajanje je postavljeno v urbano okolje in je omejeno na relacijo dom–šola–bližnja okolica (le izjemoma je dogajanje umeščeno v podeželsko okolje). Družine, v katerih živijo ti mladostniki, so večinoma disfunkcionalne. Samo dogajanje pa je močno pomaknjeno v protagonistovo notranjost. Protagonist je najstnik v gimnazijskih oziroma srednješolskih letih. Kosova se na tem mestu sprašuje, ali gre res za specifično najstniška vprašanja in/ali so odrasli ta vprašanja res že predelali? Ravno v nekaterih mladinskih problemskih romanih so si najstniki primorani zastaviti vprašanja, ki bi si jih v resnici morali zastavi njihovi straši. Iz tega izhaja dejstvo, da se najstniki pogosto znajdejo v travmatičnih situacijah zato, ker si njihovi starši niso pravočasno zastavili in odgovorili na nekatera vprašanja. (Kos 2013: 45.)

Vsa akcija je usmerjena v iskanje lastne identitete, zato so tudi sami junaki dinamični in zaokroženi (round characters) oziroma multidimenzionalni (junake dobro spoznamo, vendar njihovega obnašanja ne moremo predvideti). Protagonisti mladinskih problemskih romanov so po tipologiji likov Nikolajeve največkrat liki, ki so tarča posmeha oziroma kombinacija med liki, ki so tarča posmeha, in neizstopajočimi liki. Pri prvih gre za like, ki so bodisi fizično ali duhovno šibkejši od svojih vrstnikov in lahko tudi propadejo, če se niso zmožni soočiti z realnostjo, ki jih obdaja. Drugi pa so liki, ki glede na druge like niso ne superiorni niti inferiorni. Eni in drugi pa omogočajo prikazovanje notranjega življenja. Da med najstniškimi liki prevladujejo dekliški literarni liki, pa Kosova utemeljuje takole: »V vseh obdobjih življenja zdaj dekleta in ženske berejo več leposlovja kot fantje in moški, kar se kaže v

prevladi ženskih likov v sodobnem leposlovju za mlade odrasle« (Kos 2013: 46). Ti najstniški protagonisti svoj položaj razumejo kot prehodni položaj med dvema obdobjema. Pogost je motiv otroštva/preteklega obdobja, ki se kaže kot izgubljeni raj, ki se ga junaki spominjajo in hrepenijo po njem. Zavedajo pa se tudi, da nič več ne bo, kot je bilo. Junaki tako doživijo razvoj, izkusijo nove situacije, ki so pogosto boleče in pri tem sprejmejo pomembno odločitev in za seboj pustijo del mladostniškega obdobja. S tem sami postanejo žrtve (samih sebe, družine, družbe) in jih pogosto zaznamuje občutek krivde, strahu ali jeze. Velikokrat so to problematični junaki, ki so neidealni v smislu, da bralcu ne morejo in ne smejo biti za zgled, ampak ga bolj opominjajo na posledico določenih dejanj. Problematični so tisti, ki so na različne načine in ne glede na razlog destruktivni do sebe ali do okolice. (Kos 2013: 45–47.)

Pomembno vlogo v teh romanih odigrajo stanski liki, med katerimi lahko prepoznamo ponavljajoče se tipe (ljubosumni brat/sestra, krut sošolec, neusmiljen/prijazen učitelj). Kosova pravi: »V kolikor so umetniško dobro izpeljani in prepričljivi, poteg takšnih tipičnih potez, ki jih še poznamo, zaznamuje in napravi enkratne, neponovljive in zapomnljive šele posebna kombinacija potez« (Kos 2013: 48). Stranski liki so poleg vrstnikov še odrasle osebe, običajno protagonistovi straši in šolsko osebje. Nikolajeva ugotavlja, da je vloga staršev zelo pomembna, saj mora imeti najstniški protagonist ob sebi starševsko avtoriteto, ki se ji upira. V mnogih romanih starši ne razumejo potreb svojih otrok ali pa so čustveno odsotni. »S strukturalnega ali pripovednega stališča so čustveno odsotni starši prav tako bistveni kot fizično odsotni starši v pravljicah in klasičnih otroških zgodbah« (Nikolajeva 2002: 119). Čeprav je vloga odraslih (sploh staršev) velikokrat izrazito negativna, se v teh romanih pojavi vsaj ena izrazito pozitivna odrasla oseba, vendar ni nujno, da je to starš. Tudi vrstniki kot stranski liki so pozitivni in negativni glede na glavnega junaka, saj predstavljajo pozitiven ali svarilen zgled tako protagonistu kot bralcu samemu. (Kos 2013: 48–49.)

Kosova (2013: 50) prijateljstvo, ki je večkrat postavljeno na preizkušnjo, izpostavi kot pomembno vrednoto v teh romanih. Pri analizi romanov ugotavlja, da imajo v problemskih romanih protagonistovi prijatelji natančno izrisan psihološki profil, sama druženja in pogovori med njimi pa niso zgolj površinski. Prijatelji protagonistu ne morejo dokončno pomagati razrešiti njegovega problema, vendar pa lahko priključijo pomoč. Od tega, kako uspešno se posameznik sooči s problemom, pa je odvisen tudi konec romana, ki kljub resnim in temačnim temam ponuja svetlo prihodnost. Konec s protagonistovo smrtjo ni tako pogost, so pa zato bolj pogosti odprti konci, ki pozivajo mladostnika, da sam pride do sklepa in

zaključka. Možnosti končnega izida so tako tri: protagonist problem premaga, mu podleže, njegova (ne)uspešnost ostane stvar bralčeve domišljije.

Glede na številčno produkcijo teh romanov je vprašanje o literarni kvaliteti povsem na mestu. Kosova (2013: 52–54) meni, da literarna kvaliteta niha med podpovprečnimi – kjer je v ospredju predvsem spoznavna funkcija, sledi ji etična, nato estetska (karakterji so enostranski, razmerja črno-bela, rešitve hitre, dogajalni vzorec pa takšen, da zlahka privede do klišejev) – in umetniško ambicioznim. Tudi sama opozarja na to, da nekateri raziskovalci termin mladinski problemski roman med drugim tesno povezujejo s slabo literarno kvaliteto. Zanimiva se ji zdi Hladnikova definicija trivialne književnosti, ki je vezana na knjige za odrasle bralce, vendar se prilega tudi mladinskim problemskim romanom: »/.../ pisanje s poudarjeno psiho-socialno vrednostjo, to je taka literatura, ki nam prav pride v vsakdanjem življenju, lajša naše stiske in težave, nas usmerja v zasebnem in javnem življenju, doma, v šoli, v službi, nas spodbuja, uči, zabava in vedri« (Hladnik 1998: 8). Sama pa opozarja, da so mladinski problemski romani res podloženi z nekaterimi vzorci oziroma izkazujejo vrsto podobnih značilnosti in zakonitosti, na podlagi katerih to produkcijo sploh prepoznamo kot samostojen žanr, vendar avtorjem vseeno dopušča precej prostora za inovativne pristope.

Kosova (2013: 54) znotraj obravnavanega žanra loči štiri tipe, ki jih določa glede na to:

- 1) na kakšen način se avtorji lotevajo problemov, ki so osrednji v njihovih zgodbah,
- 2) koliko problemov obravnavajo hkrati oziroma kakšno vlogo imajo posamezni problemi v nekem delu.

V zvezi s prvim sta tako možna dva načina pristopa, in sicer v prvem primeru govori o trdih mladinskih problemskih romanih, v drugem pa o mehkih mladinskih problemskih romanih. Tudi v zvezi z drugim pristopom obstajata dve možnosti, saj ju razdeli glede na število problemov – enoproblemski/večproblemski mladinski problemski romani. Opozarja pa, da ločnice med tipi niso vedno jasno razvidne ali očitne na prvi pogled.

Za boljšo predstavo izpostavi po en primer za vsakega od navedenih tipov. Primer trdega mladinskega problemskega romana je roman Marinke Fritz Kunc *Kam grejo ptice umret* (avtorica obravnava tematiko resno, strogo in disciplinirano), primer mehkih pa so vsi romani Slavka Pregla (avtor obravnava resne teme blago in nezaostreno, prisoten je tudi humor). Primer enoproblemskega mladinskega problemskega romana je *Maj za vedno* Majde Koren, kjer se avtorica posveča zelo specifičnemu bolezenskemu stanju protagonista. Roman *Mojca*

Igorja Karlovška pa obravnava več problemov – nesreča v družini, boj s pravnim sistemom, mamina bolezen idr.

Branje obravnavanega korpusa besedil pokaže, da med slovenskimi mladinskimi problemskimi romani prevladujejo trdi in večproblemski mladinski problemski romani. (Kos 2013: 55.)

2.3 Tabuji v tuji mladinski književnosti

Tema bolezní je obravnavana kot ena izmed tabu tem v mladinskem romanu. V drugem delu magistrske naloge sem pregledala tudi produkcijo prevedenih mladinskih romanov na temo bolezní. Zato me je zanimalo, kdaj se tabu teme pojavijo v tujini in kaj je bilo tisto, kar je omogočilo preboj tem temam v mladinsko književnost.

Šele sredi dvajsetega stoletja so v ZDA najstniki postali priznani kot posebna družbena skupina, čeprav je pedagoginja Sarah Trimmer o konceptu »mladih odraslih« govorela že leta 1802. Za najbolj znanega predhodnika mladinskih romanov velja J. D. Salinger z romanom *The Catcher in the Rye* (1951) – *Varuh rži*. Petdeseta in šestdeseta leta tako upravičeno veljajo za dobo, v kateri se je uveljavilo najstništvo kot pomembna razvojna faza, družbena skupina in potrošniški trend. Mladi so se začeli upirati pravilom tradicije, vzgoje, vedenja, oblačenja in družbene koristi. Tako so v drugi polovici petdesetih let prejšnjega stoletja začele nastajati knjige, ki so bile pisane prav za najstnike, njihovo število pa se je povečalo v šestdesetih in sedemdesetih letih. Na začetku je šlo pri pisanju za najstnike predvsem za žanr romanc, čeprav so se nekatere že začele dotikati tabu teme, kot je najstniška nosečnost. Obravnava takšnih tem se je nadaljevala v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja in se razmahnila v devetdesetih, najštevilčnejše pa je bila po obratu tisočletja. »Tabuji so med prvimi začeli padati ravno v ameriški mladinski književnosti, pa tudi v bolj usmerjenih skandinavskih deželah« (Lavrenčič Vrabec 2001: 41). V sedemdesetih letih romani obravnavajo tematiko spolnosti, v osemdesetih opisujejo gejevska razmerja, v devetdesetih pa različne oblike nasilja. Spremenjena družbena klima, večja liberalizacija družbe, seksualna revolucija, različna družbena gibanja so dejavniki, ki so omogočili preboj takšnih tem v mladinsko književnost. (Lavrenčič Vrabec 2001: 42.) Najstniki v drugi polovici dvajsetega stoletja predstavljajo novo družbeno skupino z opazno ekonomsko močjo – sredstva, ki jih z evfemizmom imenujemo žepnina, namenjena za kozmetiko, modna oblačila, telefoniranje, šport, pa tudi tečaje tujih jezikov, plesa, časopise in knjige, v skupnem družbenem dohodku sodijo med pomembne oblike porabe. S tabujem ekonomske nedolžnosti pa vedno hitreje

padajo tudi prepreke sramu, erotike, nasilja in smrti, kar se seveda odraža tudi v sodobni mladinski književnosti. (Cerar 1998: 80).

2.4 Tabuji v slovenski mladinski književnosti

V času pisanja moje magistrske naloge je v okviru 19. srečanja slovenskih mladinskih pisateljev Oko besede potekal tudi simpozij o tabujih v mladinski književnosti (10. oktober 2014).

Čeprav slovenski otroci in najstniki z iskanjem informacij po spletu odkrivajo vse skrivnosti in krutosti življenja, pa mnogi starši, učitelji in tudi strokovnjaki s področja mladinske književnosti še danes odločno zagovarjajo stališče, da bi moralo biti otroštvo kot čas nedolžnosti ohranjeno vsaj v literaturi. Simpozij je s pomočjo sodelavcev revije *Otrok in knjiga* simpozij zasnovala in povezovala Darka Tancer- Kajnih. Ukvarjali so se z naslednjimi vprašanji:

- Kakšna je razlika med moralno občutljivimi temami in tabuji?
- Katera prevodna in izvirna dela ter kateri družbeni procesi so bistveno prispevali k detabuiranju določenih tabujev?
- Kako se s sodobnimi tabuji spopadajo avtorji, starši, učitelji in knjižničarji?
- Kakšnega bralca oz. kakšno branje zahteva leposlovje s tabujskimi temami?
- Kdaj govorimo o nevarnosti trendovstva, celo konceptualizma v mladinski literaturi s tabujsko tematiko?
- Katere teme danes v svetu in pri nas še vedno veljajo za tabu in zakaj? (Darka Tancer- Kajnih 2014: 24.)

Gaja Kos (2014: 36) v prispevku *Tabuji v domači mladinski književnosti – med željo po skrivanju in željo po razkrivanju* opozori, da kar predstavlja tabu enemu posamezniku, ni nujno, da tudi drugemu. Gre za subjektivno kategorijo, kar se vidi v mladinski književnosti oziroma v odnosu beročih do obravnavanih tem (za nekatere so tabu že vulgarizmi, uporabljeni v besedilu.) Sama pravi, da imamo v našem prostoru opraviti z dvema stranema. Na eni strani so avtorji, uredniki in založniki, ki se borijo proti tabujem, ki si prizadevajo otroke in mladostnike seznaniti z bolečimi, temnejšimi platmi življenja, so torej naklonjeni razkrivanju, in na drugi strani odrasle bralce, ki marsikatero temo ocenijo/opredelijo kot tabu in do nje oziroma njene obravnave zavzamejo odklonilen odnos, so torej naklonjeni skrivanju.

Kosova (2014: 37) raje kot o tabujskih temah govori o problemskih temah in o problemski literaturi, hkrati pa opozarja, da so nekatere problemske teme za marsikoga tabu – oziroma bi marsikdo želel, da bi ostale tabu. S tem ko se v neki knjigi pojavi neobravnavana tema, avtomatsko postane detabuizirana. Sama uvršča teme, s katerimi se ukvarjajo domači avtorji v svojih mladinskih romanih, v enajst tematskih sklopov (vseh enajst sem obravnavala v nadaljevanju tega poglavja) in se sprašuje, kateri je tisti, ki bi kakega bralca najbolj prestrašil. Opozarja pa tudi na dejstvo, da se status neke teme sčasoma lahko spremeni. Pri tem pa imamo opraviti z dvema perspektivama – perspektivo avtorja in perspektivo bralca. Tematizacija najstniške nosečnosti danes ni več tako nenavadna, kot je bila v času, ko je Ingolič napisal *Gimnazijko*. »V različnih momentih so torej teme, ki so vsaj v nekaterih krogih veljale za tabijske, s tem ko so vstopile v mladinsko književnost, doživele detabuizacijo« (Kos 2014: 38.)

Kosova piše (2014: 38), da Nikolajeva v svojem delu *The Rethoric of Character in Children's Literature* omenja umor oziroma uboj mladega človeka, ki ga zagreši mlad človek, kot zadnji tabu, ki je padel v mladinski književnosti. Opozarja pa, da po obratu tisočletja tudi v domači mladinski književnosti naletimo na krute in presenetljive prizore – tak primer je roman Nike Maj *Skrivnost za zaprtimi vrati 1, 2* iz leta 2009 (trpinčenju in poškodovanju protagonista lahko prištejemo še dvojni poskus uboja s strani družinskega člana oz. mačehe).

Vprašanje, ki si ga postavljajo raziskovalci mladinske književnosti, je vezano tudi na produkcijo knjig s tabu temami – zakaj se jih avtorji sploh lotevajo? Kosova pravi (2014: 38), da nekateri gotovo v želji, da bi s svojim delom pripomogli k detabuizaciji posameznega področja in s tem mladostnikom omogočili izhodišča za debato, drugi pa zato, ker so ugotovili, da se takšne teme berejo in da je ukvarjanje z opisanimi temami modno.

Kosova (2013: 80) ugotavlja, da avtorji pogosto pišejo o temi, ki jim je blizu, pa naj bo to zaradi njihove službe ali življenjske izkušnje. To pa se ji ne zdi nenavadno, saj sam žanr mladinskega problemskega romana zahteva poglobljen prikaz teme oziroma problema, ki se ga loteva, in kar se da avtentično ubeseditev, kakršno samo po sebi zahteva pisanje realistične proze. Navede tudi nekaj takih avtorjev. Marinka Fritz Kunc se kot angažirana sodelavka organizacij, ki nudijo pomoč zasvojenim z drogami, v svojih delih ukvarja z narkomanijo, Igor Karlovšek kot pravnik posega na področje sodstva, Aksinja Kermauner pa piše o junakih, ki imajo poškodovan vid, saj dela kot učiteljica za slepe in slabovidne. »Avtoričina književna ustvarjalnost je neločljivo povezana z njenim delom, saj je Aksinja Kermauner zaposlena v

Zavodu za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani, kjer neposredno doživlja svet slabovidnih in slepih, zato ne preseneča, da je večina njenega opusa posvečena ravno temi slepote in slabovidnosti ter težavam, ki izhajajo iz te vrste drugačnosti« (Haramija 2009: 135). Poseben primer pa je Janja Vidmar, ki pristopa k svojim temam raziskovalno.

Na podlagi zapisanega tako obstajajo avtorji, ki poznajo predmet svojega pisanja in ga znajo literarizirati, avtorji, ki tega ne znajo in bralcu ponujajo literaturo, ki je zavoljo prevladujoče spoznavne ali etične funkcije komaj še leposlovje oz. je že bolj poučno, in avtorje, ki zaradi nepoznavanja teme celo škodljivo generirajo klišeje, stereotipe in predsodke. (Kos 2014: 38.)

Ob vsem prebranem sem se začela spraševati, ali se s tabuji, ki jih avtorji obravnavajo v sodobnih slovenskih mladinskih, ukvarja tudi družba. Janja Vidmar (2014: 63) opozarja, da je smiselno preučiti samo ozadje tabujev – kako je mogoče v očeh ljudi družbeno stvarnost interpretirati tako, da večino ali neko skupino prepričaš v svoj pogled na nek določen sistem vrednot. Pomembno pa se ji zdi, da se ločuje med tabuji v družbi in tabuji v mladinski književnosti, saj slednji pokrivajo vse družbene tabuje in predsodke. V fazi odraščanja se mladostnik nenehno srečuje s tabuji, saj so tabu skorajda vsa temeljna eksistencialna vprašanja v družbi. Zdi se ji smešno, da nekateri tabujski romani vzbujajo zgražanje in ogorčenje v družbi, medtem ko se s tabuji, ki so predmet obravnave v teh delih, v realnosti nihče ne ukvarja in nikogar ne motijo. Torej jih moti zgolj obravnava v literaturi, ne pa njihova prisotnost v družbi. Sprašuje se tudi, zakaj ne srečujemo tabujev v literaturi za odrasle? Saj so ravno odrasli tisti, ki jih umetno konstruirajo in vzdržujejo.

Opozarja tudi na to, da se je v mesecu septembru 2014 v Mehiki odvijal 34. svetovni IBBY kongres, kamor je odpotovalo šest naših predstavnic, med njimi tudi Vidmarjeva. Kongres in njihova udeležba sta bila s strani medijev prezrta. To pa še ni vse, tudi resne debate o književnosti v časopisih in revijah, kot so *Literatura*, *Pogledi*, *DELOVI KL*, *Dnevnik*, *Večerova čitalnica*, praviloma izključujejo razprave o mladinski književnosti, kljub dejstvu, da je časnik *Večer* pokrovitelj večernice, nacionalne nagrade za mladinsko književnost. Kritiko pa poda tudi na račun izvedenega simpozija: »Nenazadnje tudi ta simpozij po svoje diši po blefu, saj razpravljanje o tabujih, ki jih vzdržujemo tudi s svojo literaturo razbijanja tabujev in zdajšnjo razpravo« (Vidmar 2014: 63).

Tudi Igor Saksida v prispevku *Tabuji v mladinski književnosti, kritično branje in Cankarjevo tekmovanje* (2014: 33) tako kot Vidmarjeva opozarja, da tabujskost izvira iz razmerja med književnostjo in družbo: tabu je torej družbeno branje. Problemskost je v povezavi s

književnostjo predvsem vsebinska kategorija. Dejavniki, ki sooblikujejo problemskost besedila, so:

- tema (prikazuje mladostnikove stiske in bolečine odraščanja, hkrati pa upodablja izrazito drugačnost),
- perspektiva (te problemske teme sodijo v perspektivo oporekanja, ki prevzema otroško uporniško držo do sveta),
- zgodba (problemsko besedilo mora vsebovati konflikt, »poškodbo«, katere žrtev je osrednja oseba ali kdo drug),
- književna oseba (je praviloma »izobčenec« ali vsaj opazno drugačen od okolice),
- jezik (pogoste se kletvice, vulgarizmi in druge jezikovne poteze, ki zaznamujejo književne osebe in zgodbo),
- prevladujoče razpoloženje, na katerega se odziva bralec (vezano na čustvene prvine književnega besedila, ki izhajajo iz opisov trpljenja, umiranja ...),
- in subjektivne predstave o otroštvu⁶ (kaj je otroštvo in kakšna je vloga branja). (Saksida 2014: 26–34.)

2.4.1 Razvoj tabu tem v slovenskem mladinskem romanu

Glede na to, da so avtorji na tujem kmalu začeli vpeljevati tabu teme v mladinske romane, me je zanimalo, kdaj se začnejo pojavljati pri nas in katere so bile tiste, ki so bile prve deležne poglobljene obravnave. Pregledala sem razvoj tabu tem skozi posamezna obdobja in preverila, v katerem obdobju se prvič pojavi tema bolezni.

Prvi val detabuizacije mladinske književnosti tako na slovenskih tleh povzroči, da se začnejo v mladinski književnosti pojavljati teme, ki do tedaj niso bile prisotne. Vsaka generacija mladostnikov ima svoje težave, dileme in vprašanja, s katerimi se soočajo. Kažejo se predvsem na individualni ravni, vendar postanejo generacijske zato, ker jih začne družba obravnavati kot take. V začetnem obdobju detabuizacije izideta dva romana na temo spolnosti, in sicer *Gimnazijka* (1976) Antona Ingoliča in *V sedemnajstem* (1972) Iva Zormana. »Ingolič je v šestdesetih letih s problematizacijo nezaželenega materinstva v *Gimnazijki* (1967) tako imenovanim »tabu« temam omogočil vstop tudi v mladinsko književnost na Slovenskem« (Kobe 1987: 177). Dela, ki so obravnavala konflikte, s katerimi

⁶ Ideološki koncept branja tudi danes niha med dvema metaforično opredeljenima modeloma: prvi je »model Motovilke« (naloga odraslega je, da pred tabujskimi temami otroka varuje – poznavanje stisk in temnih plasti odraščanja ter pogovori o vsem tem so škodljivi), drugi je »model Grdega račka« (ta odstira tudi temne in problematične strani življenja). (Lavrenčič Vrabec 2001: 40–41.)

se soočajo mladostniki med odraščanjem, so nastajala že na začetku šestdesetih let v knjižni zbirki *Pota mladih*, v kateri so izhajali prvenci piscev, ki so opisovali svet mladostnikov, sami pa so ravnokar odrasli. Tako njihove zgodbe vključujejo tematiko, ki jim je najbližja, saj so se še nedavno tudi sami s tem spopadali. Opisujejo svojo neposredno življenjsko izkušnjo, ob tem pa uporabijo sleng in se tako približajo mladim. Če je v sedemdesetih letih nastalo le nekaj takih del, pa se pisci v osemdesetih letih že ukvarjajo z bolj aktualnimi temami, kot so nezaželena nosečnost in abortus (*V sedemnajstem*), prestopništvo, mamila in alkoholizem (*Rosni zaliv*, *Baronov mlajši brat*) in spolnost. Drugi val detabuizacije tem v mladinski književnosti pa se je dogajal v devetdesetih letih dvajsetega stoletja: »V mladinsko leposlovje prihajajo vedno nove in nove teme, kot so: aids, anoreksija, bulimija, psihične bolezni, rak, homoseksualnost, lezbičnost, spolna zloraba, incest, posilstvo, samomor, smrt, brezposelnost, brezdomstvo, narkomanija, rasizem, neonacizem, ekološke katastrofe (jedrski holokavst) ...« (Lavrenčič Vrabec 2001: 44.)

V devetdesetih letih število romanov s tovrstno tematiko naraste, vendar svoj vrhunec doži po letu 2000. V primerjavi s Hrvati pa smo glede vnosa problemskih tem v mladinsko književnost nekoliko hitrejši, saj Težakova tabu teme s hrvaško mladinsko književnostjo povezuje šele od konca devetdesetih let prejšnjega stoletja. Hrvaški bralci še vedno rajši berejo romane, ki govorijo o odraščanju najstnikov v bolj šaljivem tonu. (Kos 2013: 61.)

»Zdi se, da dandanes v mladinski književnosti ni skoraj nobenega tabuja več, da ni torej nobene skrivnosti več, ki bi jo odrasli skrivali pred mladimi. Izjemo morda predstavljata le še dva tabuja v mladinski književnosti, ki še nista detabuizirana, to sta politika in religija« (Lavrenčič Vrabec in Mlakar 2001: 6). Kosova ugotavlja (2013: 58), da se je, odkar je bila ta trditev napisana, pisalo tudi o teh dveh temah, vendar manj. Vendar se ravno v delih Janje Vidmar vidi, da so nekatere druge teme, kot so na primer ksenofobija, drugačnost in zlorabe, še vedno tabuizirane, vendar ne v mladinski književnosti, pač pa v določenem delu družbe. Spekter tem, ki so jih avtorji problematizirali, je postal zelo širok, saj so mladinski romani pogosto odraz nekega zgodovinskega časa oziroma družbenih situacij.

2.4.2 Tabu teme v sodobnem slovenskem mladinskem romanu

S tabu temami v sodobnem slovenskem mladinskem romanu sta se poglobljeno ukvarjali Dragica Haramija, znotraj socialno-psihološkega mladinskega romana, in Gaja Kos v slovenskem mladinskem problemskem romanu. Ker sem se sama ukvarjala s temo bolezni,

me je zanimalo, katere tabu teme sta obravnavali onidve in kateri avtorji so se s posamezno temo največ ukvarjali.

TEME SOCIALNO-PSIHOLOŠKIH MLADINSKIH ROMANOV

Dragica Haramija govori v zvezi s temami socialno-psiholoških romanov o petih tematskih sklopih, med njimi tudi o tematskem sklopu, ki se ukvarja s prikazom bolezni.

a) spolnost

Gimnazijka (1976) Antona Ingoliča pomeni neko prelomnico v slovenski mladinski književnosti, saj začenja na novo razkrivati najstniške probleme, ki so družbeno pogojeni. Tudi roman *V sedemnajstem* (1972) Iva Zormana je podoben *Gimnazijki*, saj sta oba romana postavljena v specifično okolje in čas, zato delujeta z današnjega vidika precej naivno – največji problem je namreč zanositev. Glavna problema obeh romanov sta odziv okolice in nezaželena nosečnost, težava se v vsakem romanu reši na drugačen način (ena postane mladoletna mamica, druga naredi splav). Tu velja omeniti še roman avtorja Gorana Gluvića *Popoldanski ritem* (2002), ki tudi obravnava tematiko nezaželene nosečnosti. Roman se od prej omenjenih razlikuje, saj je zanimiva predvsem neangažiranost mladega moškega, posledično je razrešitev prepuščena ženskama. V zadnjem času je v ospredju spraševanje o istospolni usmerjenosti, saj se šele zdaj vzpostavlja enakovreden odnos med heteroseksualnimi in homoseksualnimi pari. Ravno homofobija je glavna tema romana Janje Vidmar *Fantje iz gline* (2005).

b) zlorabe

Nova tema sodobnih mladinskih romanov je tudi tema zlorabe. Tipična primera sta roman Janje Vidmar *Baraba* (2000), v katerem je izpostavljeno družinsko nasilje, tako psihično kot fizično, in roman Marjane Moškrič *Ledene magnolije* (2002), kjer je izpostavljena spolna zloraba. Oba romana prikazujeta nasilje, ki se dogaja na mestu, kjer bi se moral najstnik počutiti najbolj varno – doma. Zadnja leta postaja problem tudi medvrstniško nasilje, o katerem sta pisala Slavko Pregl v delih *Usodni telefon* (2004) in *Spričevalo* (2005) in Bogdan Novak v *Lovcih na petardarje* (2004). Ta tip nasilja je najbolj prisoten v šolah ali pa na poti v/iz šole. Haramija (2010: 89) izpostavi dejstvo, da so zlorabe v naši družbi prisotne že kar nekaj časa, razlika je le v tem, da je postala sodobna družba nanje občutljiva in jih začela kriminalizirati.

c) odvisnost

Pogosta je tudi tema odvisnosti. Gre za dve vrsti odvisnosti, odvisnost od drog v romanih Marinke Fritz Kunc *Postaja death* (1992), *Borboletta* (1994) in *Kam grejo ptice umret* (2001) in odvisnost od hrane v romanu Janje Vidmar *Debeluška* (1999). Romani Marinke Fritz Kunc so predvsem kritika slovenskega okolja, ki se vede, kot da pri nas problematika drog sploh ne obstaja. Vse bolj pogosta je tudi odvisnost od hrane, ki je posledica dveh sodobnih bolezni – bulimije in anoreksije.

d) prestopništvo

Tema prestopništva je skoraj vedno v povezavi s popravnimi domovi, v katerih se znajdejo mladostniki. V tem okolju mladostnik ni primerno obravnavan, nasilje med gojenci pa ni sankcionirano, zdi se, kot da je nasilje del discipliniranja. To so predvsem romani Marinke Fritz Kunc *Janov Krik* (1985), *Ta grajski* (1998) Vitana Mala in *Gimnazijec* (2005) Igorja Karlovska. Na meji med zadnjima dvema temama pa je roman *Car brez zaklada* (2009) Slavka Preglja, saj je glavna tema preprodaja marihuane, pa tudi njeno uživanje. (Haramija 2010: 90.)

TEME SLOVENSКИH MLADINSKIH PROBLEMSKIH ROMANOV

Gaja Kos (2013: 80) govori v zvezi s slovenskimi mladinskimi problemskimi romani o enajstih tematskih sklopih, ki jih bom v nadaljevanju predstavila. Posamezni tematski sklopi se med seboj prepletajo, vendar je eden izmed njih običajno prevladujoč, ostali pa so v pripoved vključeni kot njegovi vzroki in posledice. (Kos 2013: 80.)

a) smrt in samomor (poskus samomora)

S smrtjo se je v otroškem in mladinskem leposlovju ukvarjala Nikolajeva v znanstveni monografiji *Aesthetic Approaches to Children's Literature: an Introduction*. V mladinski književnosti dvajsetega stoletja je bila smrt vezana na protagonista ali na njegove bližnje sorodnike. Smrtnost otrok je bila v tistem času visoka, skupaj pa je živelo več generacij, tako da je bilo videti umreti sorodnika za otroka del vsakdanjika. Po drugi svetovni vojni se je situacija spremenila, ko so urbanizacija in višji življenjski standardi smrt spremenili v nekaj tujega in nevarnega. »Večina starih ljudi umre v bolnicah, smrtnost med otroki je nizka in tako je smrt postala fenomen, s katerim se otroci običajno ne srečajo v svojem vsakdanjem življenju. V določenem obdobju je smrt veljala za neprimeren motiv za otroške knjige. Ko se je v mnogih zahodnih deželah v šestdesetih in sedemdesetih vrnila, je imela izjemno

negativen naboj, kot nekaj grozečega. Otrokovo srečanje s smrtjo in razmišljanje o smrti postane centralni motiv v mnogih sodobnih knjigah za otroke.« (Nikolajeva 2005: 83.) Renate Grubert v članku *Suizid als Thema der Kinder- und Jugendliteratur* samomorilnost izpostavi kot najmlajšo med temami mladinske književnosti. Ugotovila je, da je samomor v literaturi pogojen s spolom, kar pomeni, da je precej več moških kot ženskih samomorilskih protagonistov in medtem ko vsi moški protagonisti umrejo, jo polovica vseh ženskih rešenih. Gre za odraz realnosti, saj se po statistikah dejansko ubije tri- do štirikrat več mladih moških kot mladih žensk. (Kos 2013: 81)

- smrt

V mladinskih problemskih romanih nastopa smrt kot končna posledica zlorabe drog, na primer v romanu Marje Vogrič *Za šus prodam mater*. Skoraj enako pogosta je smrt kot posledica prometne nesreče. Takih primerov je kar nekaj. V romanu Nejke Omahen *Dež* se morata obe protagonistki soočiti s smrtjo prijateljice, ki je umrla v prometni nesreči. V romanu *Šuterji* Janje Vidmar pa se mora protagonist spopasti s smrtjo prijateljev, ki sta umrla v prometni nesreči, ki jo je povzročil prav on. Veliko je tudi romanov, v katerih se protagonisti soočajo s smrtjo bližnjih družinskih članov (*Skrivnost za zaprtimi vrati 1 in 2*, *Jutri bom umrl*, *Mojca*, *Pleme*), kar vpliva na njihovo nadaljnje življenje. (Kos 2013: 83.)

- samomor

V romanih *Zadnji mega žur* (Ivan Sivec), *Od RTM do WTF* (Asja Hrvatina), *Kam grejo ptice umret* (Marinka Fritz Kunc) in *V imenu ljubezni* (Janja Vidmar) se samomor pojavi in izvrši. V prvih dveh samomor naredi moški protagonist, v tretjem je samomorilka dekle, v četrtem pa si življenje vzameta tako fant kot dekle. V treh romanih, kjer si protagonisti dejansko vzamejo življenje, imajo s končnim dejanjem opraviti droge, kar pa je hkrati tudi osrednja tema romanov. Poskus samomora je nakazan v naslednjih romanih – *V sedemnajstem*, *Lažniva Suzi*, *Na drugi strani*, *Ko zorijo jagode* idr. Do poskusa samomora protagoniste privedejo težke osebne stiske, ki so dokaj natančno opisane in pripomorejo k temu, da je motivacija za takšne skrajne odločitve psihološko dobro utemeljena. Romanov, kjer bi protagonisti dejansko izvršili samomor, je malo, saj se le-ti končajo popolnoma pesimistično. V nasprotju se romani, ki vsebujejo poskus samomora, končajo z odprtimi konci, ki napovedujejo boljše čase. (Kos 2013: 82.)

b) psihične motnje

Janja Vidmar, Marinka Fritz Kunc in Majda Koren v romanih *Debeluška*, *Punčka v ogledalu* in *Maj za vedno* obravnavajo anoreksijo in bulimijo. Če je v zadnjem romanu bolezensko hujšanje na hitro omenjeno, pa sta avtorici prvih dveh romanov natančno opisali potek motenj od začetnih do hujših simptomov, zaradi katerih obe končata v bolnišnici. Poskušata prikazati vzroke, ki pripeljejo do motenj hranjenja, in obe opozorita na pomanjkljive družinske odnose. Samo hujšanje pa povezujeta s svetom mode, ki vpliva tako na glavni protagonistki kot tudi na stranske like (ti služijo predvsem kot svarilni zgled). Psihične motnje se kot osrednja tema pojavijo tudi v romanih *Angie* (protagonistka ima celo vrsto motenj) in *Fantje iz gline* (eden od protagonistov je nagnjen k samopoškodovanju) Janje Vidmar. V ostalih romanih pa so psihične motnje prisotne pri stranskih likih. (Kos 2013: 84–85.)

c) fizična hendikepiranost

Med domačimi mladinskimi problemskimi romani prevladujejo besedila, ki obravnavajo telesno prizadetost (kot posledica prometnih nesreč) in okvare vida. Slepota protagonistke v romanu *Temno sonce* je posledica prometne nesreče, v *Berenikinih kodrih* in *Orionovem meču* pa posledica prirojenega albinizma. Telesna prizadetost je izpostavljena v *Šuterjih*, kjer je Tork po prometni nesreči priklenjen na invalidski voziček. Čeprav v romanu *Za šus prodam mater* telesna invalidnost zaradi klopnega meningitisa enega izmed stranskih likov ni v ospredju, so potek bolezni, rehabilitacija in številne posledice natančno opisane. (Kos 2013: 87.)

d) iskanje spolne identitete

Kljub temu da se veliko tujih mladinskih romanov loteva te teme, je pri nas tovrstnih romanov zelo malo. Roman Suzane Tratnik *Ime mi je Damjan* je tak primer. Tudi prvi roman o homoseksualnosti *Fantje iz gline* smo dobili šele leta 2005. Homoseksualnost je leto kasneje omenjena v romanu *Berenikini kodri* Aksinje Kermauner v zvezi s protagonistovim očetom. (Kos 2013: 91.)

e) nezaželena najstniška nosečnost in najstniško starševstvo

Tema nosečnosti, ki je bila ob izidu romanov *Gimnazijka* in *V sedemnajstem* zelo napredna, je kasneje ob mnogih drugih bolj perečih temah postala dokaj nezanimiva in je za nekaj časa poniknila. Ponovno se pojavi v dveh romanih Janje Vidmar, in sicer *Princeska z napako* in

Uspavanka za mladega očka. V prvem noseči protagonistki domači prepovedo splav in jo nosečo pošljejo v tujino k sorodniku, v drugem pa dekle nižjega statusa zanosi z bogataškim fantom, slednji se ob tem spopada z mešanimi občutki do še nerojenega otroka, ki ga dekle želi donositi in oddati v posvojitev. (Kos 2013: 101.)

- f) nasilje (psihično in fizično, znotraj družine in med vrstniki)
- medvrstniško nasilje

V romanu Neli Kodrič *Na drugi strani* se skupina objestnih fantov spravlja na učence nižjih razredov, sploh na neslovenske državljane, pri čemer enega močno poškodujejo. Vendar je medvrstniško fizično nasilje le začetni sprožilni element, ki pripelje do glasnega oglašanja protagonistove zavesti. Je roman o nasilju, a predvsem o njegovih možnih posledicah, tako za žrtev kot mučitelja. Medvrstniško nasilje se pojavi tudi v romanih: Janje Vidmar *Punce za znoret* in *Fantje in gline*, Slavka Pregla *Usodni telefon*, Nike Maj *Iskanje izgubljenega fanta* in *Skrivnost za zaprtimi vrati 1, 2*.

- spolno nasilje

Kot omenja že Haramija, je v *Ledenih magnolijah* centralna tema spolno nasilje, saj protagonistko posiljuje očim, kar vpliva na njen kasnejši odnos z moškimi. Spolne zlorabe v obliki pedofilije so prisotne v romanih Ivana Tiča *Žigana* (pedofil do nezavesti pretepe svojo žrtev – Žiga) in Iva Zormana *Angel varuh* (nad protagonistko se spravlja mamin ljubimec). Spolno nasilje, ki pa ga ne izvajajo družinski člani, je prisotno v romanih Neli Kodrič *Na drugi strani*, Vitana Mala *Na ranču veranda*, Janje Vidmar *Princeski z napako*, kjer je prisotno tudi verbalno in fizično nasilje med vrstniki in znotraj družine.

- družinsko nasilje

Družinsko nasilje je kot glavna tema prisotno v romanu Marinke Fritz Kunc *Modri pulover*, kjer se starši brez razloga psihično in fizično znašajo nad protagonistko in njenim bratom, nad slednjim v takšni meri, da v kritičnem stanju konča v bolnišnici. Tak primer je še roman Janje Vidmar *Baraba*, v katerem očim pretepa protagonista in njegovo mamo. Družinsko psihično nasilje izvajajo v romanu *V sedemnajstem* protagonistkini starši z molkom in ignoranco, nad njo pa nato tudi dvignejo roko. O posebni obliki takšnega nasilja lahko govorimo v romanu *Debeluška*, kjer protagonistko lastna mati nepopustljivo sili v hujšanje, kar dekletu povzroča hude stiske in jo skoraj pahne v smrt. (Kos 2013: 92–93.)

g) mladostniki brez staršev

Kosova ugotavlja (2013: 95), da večina avtorjev tovrstnih romanov krivdo za probleme svojih protagonistov pripisuje instituciji družine. Skoraj vsi izhajajo iz razbitih, nefunkcionalnih in odtujenih družin. Protagonist v romanu Vitana Mala *Na ranču veranda* prikazuje rejniško življenje, ki pa ni prikazano kot problematično, vendar se sam počuti izobčenega in zato poskuša poiskati biološkega očeta. Podoben je tudi roman *Pleme*, kjer se protagonista znajdetata v stanovanjski skupnosti, ki je tudi tu predstavljena pozitivno. Kritika leti na družine, ki niso zmožne poskrbeti za lastne otroke in s tem ustvarjajo otroke s travmami in strahovi. Poseben primer so tudi romani, kjer protagonisti sicer živijo s svojimi biološkimi starši, a zanje sploh ne obstajajo. Tak primer je roman *Kriva*, kjer živita protagonistka in njena sestra s starši narkomani, ki niso zmožni poskrbeti zanju. Zanimiva sta še romana *V sedemnajstem* in *Temno sonce*, v prvem starši protagonistko vse do njenega šolanja pustijo pri teti in ji tudi kasneje, ko zaživijo skupaj, ne dajejo starševske ljubezni, v drugem pa, potem ko protagonistka oslepi, starši zanj ne znajo več poskrbeti in se je »znebijo« tako, da jo preselijo k teti in stricu na podeželje.

h) tema odvisnosti

Kosova pravi (2013: 98), da je v domači produkciji najpogosteje obravnavana odvisnost od drog, odvisnost od alkohola pa je pogosto omenjena spotoma, predvsem v zvezi s starši protagonistov – uživanje alkohola ni obravnavno kot odvisnost, ampak ima kljub temu usodne posledice. Osrednja tema je tako odvisnost od ilegalnih, mehkih in trdih drog. Haramija pa med odvisnosti uvršča tudi odvisnost od hrane (Kosova to vrsto odvisnosti obravnava med psihičnimi motnjami). V to kategorijo spadajo naslednji romani: *Kam grejo ptice umret*, *Hotel sem samo ...*, *Od RTM do WTF*, *Za šus prodam mater*, *Car brez zaklada*, *Faktor X*, *Finta v levo*, *Razmišljanje za rešetkami* idr. Najbolj celovito pa je problem odvisnosti od drog obdelala Marija Vogrič v romanu *Za šus prodam mater*, ki opisuje radovedne začetke v prehodu na trdo drogo in iz tega izhajajoče tako telesne, duševne in finančne težave, ki naposled preidejo v kriminalna dejanja. Prikazano je tudi zdravljenje v Don Pierinovi skupnosti. Vse to pa spoznamo tako s perspektive odvisnikov kot tudi njihovih staršev, partnerjev in otrok.

i) delinkventnost

Zakaj se protagonisti obnašajo delinkventno? Velikokrat iz gole objestnosti, včasih iz pogoltnosti, nekateri zato, ker potrebujejo denar, največkrat za drogo. Delinkventnost je v glavnem posledica drugih protagonistovih problemov. Kot centralna tema se pojavlja v naslednjih romanih Janje Vidmar (*Baraba, Punce za znoret, Princeska z napako*), Nike Maj (*Iskanje izgubljenega fanta, Skrivnost za zaprtimi vrati*) in Slavka Pregla (*Usodni telefon, Spričevalo*) idr. (Kos 2013: 101.)

j) rasna nestrpnost in politični problemi

Nejka Omahen v romanu *Dež* opozarja na rasno nestrpnost in poskuša odgovoriti na vprašanje, zakaj pride do takšnega vzorca obnašanja, ena izmed protagonistk postane rasno nestrpna, kar postane problem za njeno okolico in nato še njen osebni problem. Roman *Na drugi strani* Neli Kodrič opozarja na isti problem, saj se protagonist in njegova prijateljca na podlagi predsodkov znašajo nad priseljenci z juga. V romanu *Iskanje izgubljenega fanta* pa se gojenci vzgojnega zavoda fizično in verbalno lotijo posameznika, ki prihaja z juga. V knjigi *Za šus prodam mater* sta babica in vnuk deležna rasističnih zmerljivk in groženj, saj je vnuk temnopolt. Obravnavani tematski sklopi so prisotni tudi v *Princeski z napako*, v katerem so opazni utrinki iz bosanske vojne in težaven položaj beguncev, ki se morajo spopadati s predsodki. (Kos 2013: 102.)

3 TEMATIZACIJA BOLEZNI V SODOBNEM SLOVENSKEM MLADINSKEM ROMANU

Po opredelitvi temeljnih pojmov mladinske književnosti sem svojo pozornost namenila tematizaciji bolezni v sodobnem slovenskem mladinskem romanu. Kot smo videli na prejšnjih straneh, sta o tabu temah v sodobnem slovenskem mladinskem romanu podrobneje razpravljali Dragica Haramija in Gaja Kos, prva znotraj socialno-psihološkega romana in druga znotraj mladinskega problemskega romana. Obe sta obravnavali temo bolezni. Haramija v tematski sklop bolezni uvršča romane, ki obravnavajo spolne bolezni, slepoto oziroma slabovidnost, fizično hendikepiranost in psihične motnje.

Dragica Haramija (2010: 89) označi temo bolezni kot precejšno novost v mladinskem romanu. Dva romana obravnavata problem spolne bolezni. *Čadavec* (1998) Marjane Moškrič obravnava aids zelo naivno: zbolíš lahko samo v tujini, krivi so drugi in ne ti, spolnost kot

temelj spolne bolezni pa ni prisotna. Marjetica v pismih opisuje svojo zapuščenost, ki jo čuti ob odhodu matere. Šele pri sedemnajstih letih izve, da je mama umrla za aidsom – v neki afriški bolnišnici so jo okužili s transfuzijo krvi. V romanu *Zbogom, prijatelj moj* (1999) Marinke Fritz Kunc pa je spolnost enkratni dogodek in je sama po sebi krivična. Temeljni problem v romanih *Berenikini kodri* (2006) in *Orionov meč* (2008) Aksinje Kermauner je slepota oziroma slabovidnost. V obeh romanih spoznamo albinko Annie in njene težave, ki jih prinaša njeno življenje v družbi videčih, v drugem romanu pa spoznamo tudi Nika, ki je zaradi prometne nesreče začasno invaliden. Invalidnost kot posledica agresivne vožnje je glavna tema romana *Šuterji* (2009) Janje Vidmar. Tudi v romanu *Angie* (2007) se je Vidmarjeva ukvarjala z boleznijo, le da je v ospredju tudi najstnica s kopico psihičnih težav.

Kosova (2013: 99–100) psihične motnje in fizično hendikepiranost obravnava v ločenih tematskih sklopih. V tematski sklop bolezni uvršča samo tiste romane, ki obravnavajo spolne in druge bolj specifične bolezni. V romanu *Jutri bom umrl* sta poleg protagonista z aidsom okužena še njegov brat in bratovo dekle, prav tako v romanu *Od RTM do WTF*. V delu *Za šus prodam mater* je okužen eden izmed stranskih likov, okužba pa je povezana tudi s tveganimi spolnimi odnosi. Aids v povezavi z drogami je izpostavljen v romanu *Kriva*, kjer šolska psihologinja opozarja protagonistkinoga fanta na možnost okužbe z aidsom, saj so dekletovi starši narkomani.

Zanimiva se mi zdi trditev Kosove (2013: 100), da v domačih mladinskih romanih naletimo na bolezni, vendar se bolezen kot centralna tema pojavi samo v romanu *Maj za vedno*, v katerem protagonist oboli za Chronovo boleznijo, ki jo avtorica natančno predstavi.

V nadaljevanju (2013: 100) navede romane, ki obravnavajo različne bolezni. V romanu *Mojca* protagonistka zboli za alopecijo (izpostavljena pa je tudi babičina demenca), v romanu *Na drugi strani* stranski lik zboli za možganskim tumorjem, v romanu *Kriva* je protagonistkina sestra podhranjena in zanemarjena do te mere, da zboli za pljučnico in skoraj umre. Hiperaktivnost (sindrom ADHD) je podrobno opisana v romanu *Skrivnost za zaprtimi vrati I in 2*. V romanu *Pleme* hudo zbolita protagonistov mlajši brat (revmatitis) in protagonistkina mati (rak). Rak prizadene ožje protagonistove družinske člane v naslednjih romanih: *Za šus prodam mater*, *Razmišljanje za rešetkami* in *Zoo*. Čeprav v teh romanih bolezen ne prizadene protagonista, ampak njegove bližnje, pa protagonist doživlja to kot breme in hudo duševno stisko. Ob tem pa se sprašuje tudi o lastni krivdi. V ta tematski sklop pa uvršča tudi romana *Berenikini kodri* in *Orionov meč*, ki ju je pred tem že uvrstila v sklop fizične hendikepiranosti.

3.1 Priročniki za branje kakovostnih mladinskih knjig

V magistrski nalogi se bom ukvarjala s tematizacijo bolezni v sodobnem slovenskem mladinskem romanu. Sicer sta temo bolezni obravnavali tako Dragica Haramija kot Gaja Kos, vendar avtorici nista naredili pregleda celotne produkcije do sedaj izdanih sodobnih slovenskih mladinskih romanov, navedli sta samo nekaj romanov. Odločila sem se, da bom poiskala vse romane v obdobju med leti 1991 in 2014, ki obravnavajo temo bolezni. Pri tem sem si pomagala s *Priročniki za branje kakovostnih mladinskih knjig*. Upoštevala sem tiste romane, ki se ukvarjajo z aidsom, različnimi rakavimi obolenji, motnjami hranjenja, psihičnimi motnjami, okvarami čutil ter invalidnostjo, in tiste, ki obravnavajo bolj specifične bolezni (alopecija, disleksija, hiperaktivnost in Crohnova bolezen).

Pred samo analizo sem pregledala *Priročnike za branje kakovostnih mladinskih del* zadnjih triindvajsetih let, saj sem želela ugotoviti, koliko del s temo bolezni je izšlo v obravnavanem obdobju. Zanimalo me je, kako so priročniki sestavljeni in kako se je njihova sestava do danes spremenila.

Dragica Haramija priročnik opredeljuje kot pripomoček pri izbiri knjig, ki je namenjen vsem profesionalnim posrednikom mladinske literature za mlade bralce, torej: vzgojiteljem, učiteljem razrednega pouka, slovenistom in vsem študentom, ki vstopajo v svet mentorjev branja. Največjo dragocenost vidi v tem, da so na enem mestu zbrane vse informacije o knjigah, te pa so pregledno in logično urejene, kar je ne nazadnje temelj bibliotekarske stroke. Iz podatkov, ki ji vsako leto pripravi Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, je razvidno, da produkcija mladinskih del narašča, trditev pa ne velja za kakovost le-teh. Za vrednotenje mladinske književnosti se trudijo različna združenja, javne ustanove in založbe (pionirske knjižnice po Sloveniji, šolski knjižničarji, učitelji, vzgojitelji, Ministrstvo za šolstvo ...). (Haramija 2007: 8.)

Med strokovne dejavnosti Pionirske knjižnice, enote Knjižnice Otona Župančiča v Ljubljani, spada izdelava bibliografij in raznih seznamov, ki zajemajo primarno mladinsko literaturo in sekundarno strokovno literaturo o mladinski književnosti in knjižničarstvu. Ti priročniki nastajajo ob rednem strokovnem delu bibliotekarjev Pionirske knjižnice in po naročilih uporabnikov (knjižničarjev, vzgojiteljev, učiteljev ...).

Da bi otrokom svetovali res najboljše, pri vrednotenju mladinske književnosti upoštevajo ugotovitve različnih strok, ki se ukvarjajo z mladinsko književnostjo, vzgojo in izobraževanjem otrok. Izpostavljajo, da je motiviranje mladih za branje kvalitetnejših knjig

tudi v času sodobnih knjižnično-informacijskih centrov ena temeljnih nalog mladinskega knjižničarstva. Ker nihče nima dovolj časa, da bi prebral vse knjige, je vrednotenje literarnih in neliterarnih besedil obvezno. Posebno skrb pa je potrebno nameniti pri svetovanju otrokom.

Pred izdajo *Priporočilnega seznama mladinskih knjig (izbor iz let 1991–1997)* so bili letni priporočilni sezname objavljene v publikaciji Zveze prijateljev mladine Slovenije *Mlinček prostega časa* in v reviji *Šolska knjižnica*. Potrebno je bilo poiskati ustrežnejšo in popularnejšo publikacijo ali pa priporočilni seznam kako drugače razmnožiti in distribuirati, da bi postal dostopen tudi otrokom, njihovim staršem, vzgojiteljem, učiteljem in drugim. Ko je leta 1998 Pionirska knjižnica praznovala 50-letnico, so se odločili, da pripravijo skupno izdajo priporočilnih seznamov iz let 1991–1997. Ta seznam vključuje izbore temeljnih mladinskih del iz dosedanjih letnih seznamov in tista kvalitetna mladinska dela, za katere menijo, da sodijo v tak pregled. Spodbude za to izdajo so prišle s strani mentorjev Bralne značke, saj je seznam z več kot 600 naslovi v pomoč vsem, ki so vključeni v Bralno značko. Zaradi izdelave priporočilnih seznamov so jim velikokrat očiteli, da z ustvarjanjem le-teh mladim kratijo pravico, da berejo, kar hočejo. Zato pa že v samem naslovu pojasnjujejo, da je seznam priporočilen in ne obvezen.

Na seznam so bila tako uvrščena kvalitetna leposlovna literarna dela, ki so primerna za otroke do 15. leta starosti ter so blizu njihovim problemom in interesom. Vključena so tudi nekatera manj zahtevna literarna dela, ki naj bi pritegnila k branju tudi manj navdušene bralce. Za zahtevnejše bralce pa so vključili nekaj knjig, namenjenih mladostnikom in mladim odraslim (young adults). Zaradi samega obsega pa so na seznam vključili le leposlovne knjige. Knjige so bile na tem seznamu razvrščene po stopnjah, ki so uveljavljene v Bralni znački:

- I. (1.–2. razred),
- II. (3.–4. razred),
- III. (5.–6. razred) in
- IV. (7.–8. razred).

Dodane so tudi oznake za starostne stopnje C (do 9. leta), P (od 10. leta dalje) in M (od 13. leta dalje). Na tem mestu so opozorili, da stopnje M ne omejujejo od 13. do 15. leta, ampak sem uvrščajo knjige za mlade od 13. leta starosti dalje. Dodano je še imensko in naslovno kazalo.

Priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 1998 je prvič izšel v samostojni publikaciji, objavljen pa je bil tudi v *Mlinčku prostega časa* – publikaciji ZPMS, ki je izšla septembra 1999. Seznam obsega skoraj 400 leposlovnih in poučnih knjig za otroke in mladino, ki so izšle leta 1998, hkrati pa tudi nekaj takih, ki imajo letnico 1997, in ponatise tistih knjig, ki že več let niso bile prisotne na našem knjižnem trgu. Leposlovne knjige so zopet uvrščene v stopnje, ki so uveljavljene pri Bralni znački, in tudi oznake starostnih stopenj ostajajo iste. Dodane so tudi poučne knjige in knjige za pomoč pri branju. Poleg imenskega in naslovnega kazala pa je dodano še kazalo gesel in literarnih zvrsti, ki omogočata uporabniku še hitrejše iskanje. Tako strukturiran je tudi *Priporočilni seznam mladinskih knjig (izbor iz leta 1999)*, le da so dodane še knjige za otroke do 3. leta starosti in knjige za otroke nad 3. letom starosti. Seznam *Med tabuji in fantastiko – Izbor mladinskih knjig iz leta 2000 po temah, zvrsteh in žanrih* prinaša kar nekaj novosti. V dotedanjih seznamih so bile leposlovne knjige razdeljene v štiri stopnje, ki so se uveljavile pri Bralni znački, dodane pa so bile tudi starostne stopnje.

Želja ekipe Pionirske knjižnice enote Knjižnice Otona Župančiča je bila oblikovati seznam, ki bi zadostil trem zastavljenim kriterijem. Njihova naloga je bila:

- opredeliti tematske, »žanrske«, literarno vrstne in zvrstne sklope, ki so v lanskoletni produkciji mladinskih knjig najbolj izstopajoči in za lanskoletno produkcijo tudi najbolj značilni,
- opredeliti namembnost posameznih sklopov in literarnih del glede na bralčevo starost in njegovo motiviranost za branje,
- opozoriti na določene oblikovne ali vsebinske značilnosti posameznih tem, sklopov ali literarnih del. (Mlakar 2000: 2.)

Prvič se tudi zavestno odpovedo določilu priporočilni, se pa zavedajo, da se priporočanju in vrednotenju z uvrščanjem in anotiranjem niso mogli povsem izogniti. Tako ima seznam samostojen naslov. Opozorili so tudi, da je postavljanje mej med starostnimi skupinami v območju mladinske književnosti precej tvegano. Po njihovih raziskavah se meje med različnimi starostnimi skupinami vse bolj stapljajo in jih je komaj še moč določiti. Hkrati pa opozarjajo, da se podobno dogaja tudi z mejami med mladinsko književnostjo in književnostjo za odrasle. Različni strokovnjaki opozarjajo, da so se življenjski in izkustveni svetovi otrok in najstnikov v zadnjih desetih letih močno spremenili. Samostojni naslov nosi tudi naslednja publikacija *Lov na klone in superjunake: na sledi popularnim knjižnim zbirkam za mladino – izbor mladinskih knjig iz leta 2001 po temah, zvrsteh in žanrih. Kozmični poljubi*

vzporednih svetov – izbor mladinskih knjig iz leta 2002 po temah, zvrsteh in žanrih pa je prvi seznam, ki uvaja poglavje *Kako beremo*. Z uvedbo devetletke v osnovnih šolah se spremenijo tudi stopnje:

- A-stopnja = primerno tudi za starost od 3 let,
- B-stopnja = primerno za starost od 3–6 let,
- I. stopnja = za 2. in 3. r. oz. za 1. in 2. r. osemletke,
- II. stopnja = za 4. in 5. r. oz. za 3. in 4. r. osemletke,
- III. stopnja = za 6. in 7. r. oz. za 5. in 6. r. osemletke in
- IV. stopnja = za 8. in 9. r. oz. za 7. in 8. r. osemletke.

Enako strukturiran je tudi naslednji seznam, ki nosi naslov *Pravljični vrtovi, sezname želja in druge dobre zgodbe – pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2003 po temah, zvrsteh in žanrih*.

Novost v leto kasnejšem seznamu (*Klicarji zvezd – Pregledni in priporočilni sezname mladinskih knjig iz leta 2004 po temah zvrsteh in žanrih*) je odstranitev četrte stopnje, ki jo zamenja M+ stopnja, ki označuje knjige, ki so primerne za srednješolce in ☺, ki označuje posladek (posebej priporočene knjige). O neustreznosti so pričale skupine I.–IV., ki so pokrivalo po dva razreda osemletke. Skupine so tako prilagodili devetletki, tako so na seznamu tri stopnje, vsaka od njih pa pokriva svoje triletje. Uvedba nove stopnje M+ je bila potrebna, saj se je zadnja leta povečala produkcija knjig, ki so tako po vsebini kot po slogu napisane za skupino starejših adolescentov oziroma srednješolcev. Tako zasnovana sta tudi seznama naslednjih dveh let: *Padci in igre – Pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2005 po temah, zvrsteh in žanrih* in *O niču, idejah in koncu sveta – Pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2006 po temah, zvrsteh in žanrih*.

Na seznamu iz leta 2007 (*Polet nad črtasto pižamo ali pogum iz ptičje perspektive*) stopnjo M+ zamenja 4. stopnja, kamor so uvrščene knjige, ki so primerne za srednješolce. Vrednostno priporočilo ☺ (smejko) dobi novo podobo in ime – zlata hruška, ki označuje posebej priporočene knjige.

Leta 2009 so uredili ime publikacije (*Pogled na drugo stran – Priporočnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2009* (pregled književne produkcije za mladino iz leta 2008)), in sicer tistega dela, ki je med uporabniki že desetletja znan kot »priporočilni seznam«. To vlogo sicer še vedno ohranja, čeprav so jo pred desetimi leti premaknili v podnaslov, v naslov pa

zapisali določene značilnosti, ki so jih zaznali v produkciji določenega leta, ali posebnosti, na katere so želeli opozoriti. Ker pa publikacija že dolgo ni več enoznačen seznam dobrih knjig, so podnaslov spremenili v priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig in s tem izpostavili njeno prvenstveno vlogo – spodbujanje kvalitetnega branja. Naslovi se tako vsakoletno spreminjajo glede na prevladujoče značilnosti takratne produkcije, podnaslov pa tako ostaja vse do leta 2014 enak. Tudi oznaka za priporočilo ostaja ista – zlata hruška, ki pa ima različne vrednosti: ena hruška predstavlja primerno knjigo leta, dve hruški opazno dobro knjigo leta in tri hruške najboljšo knjigo leta, ki pa je hkrati tudi dobitnica zlate hruške.

Leto kasneje (*Ozvezdje Knjiga*) se je Pionirska knjižnica odločila, da objavi svoje vrednotenje produkcije v celoti. Izbrane vrednotene knjige so glede na kakovost razdelili na pet kategorij z naslednjimi poimenovanji: zlata hruška, opazno dobra izdaja, dobra izdaja, pomanjkljiva izdaja in pogrešljiva izdaja. Posebnost naslednje izdaje priročnika (*Geneze*) je v tem, da je tudi predmetno kazalo abecedno urejeno. Izbrane vrednotene knjige v priročniku z naslovom *Algoritem arene* ocenjujejo s petstopenjsko lestvico: odlično, zelo dobro, dobro, pomanjkljivo in pogrešljivo. V naslednjih dveh priročnikih (*Ekvilibratika branja* in *60:40*) pa zadnjo stopnjo pogrešljivo umaknejo.

3.2 Izbor sodobnih slovenskih mladinskih romanov z bolezensko tematiko

Izbora sodobnih slovenskih mladinskih romanov z bolezensko tematiko sem se lotila tako, da sem preiskala vse do sedaj izdane priročnike za branje kakovostnih mladinskih knjig. Pred samim iskanjem sem se seznanila s poglavjem *Kako beremo*, ki omogoča še hitrejše iskanje potrebnih informacij. Pri tem sem si pomagala s predmetnimi kazali in se osredotočala predvsem na ključne besede, kot so: avtizem, anoreksija, albinizem, bolezni, bolnišnice, bulimija, depresija, duševne bolezni, invalidnost, rak, slepota in slabovidnost ... Našla pa sem tudi kar nekaj romanov, ki niso vsebovali nobene od zapisanih ključnih besed. V slednjih se bolezen pojavlja kot obrobna tema. Te sem poiskala tako, da sem prebrala kratko vsebino in iz prebranega nato razbrala, za kateri tip bolezni gre.

Upoštevala sem le tiste knjige, ki so imele oznako M, ki označuje leposlovje, namenjeno bralcem od 13. leta starosti dalje, in tiste, ki so bile stopenjsko razdeljene v 3. in 4. stopnjo – v 3. stopnjo so uvrščene knjige, ki so primerne za 7., 8., in 9. razred osnovne šole, v 4. stopnjo pa knjige, ki so primerne za srednješolce. Sezname od leta 2004 do 2007 so skupino knjig, ki so bile primerne za srednješolce, označevali s stopnjo M+, nato pa so stopnje poenotili s stopnjami devetletke, 4. stopnja tako sedaj pokriva knjige, namenjene srednješolcem.

Odločila sem se, da bom poiskala vse romane v obdobju med leti 1991 in 2014, ki obravnavajo temo bolezni. Upoštevala sem tiste, ki se ukvarjajo z aidsom, različnimi rakavimi obolenji, motnjami hranjenja, psihičnimi motnjami, okvarami čutil ter invalidnostjo, in tiste, ki obravnavajo bolj specifične bolezni (alopecija, disleksija, hiperaktivnost in Crohnova bolezen). Uvrstila pa sem tudi tiste romane, v katerih bolezen ni direktno povezana s protagonisti, ampak z njegovimi bližnjimi. Protagonisti to doživljajo kot breme ali hudo stisko, ob tem pa se sprašujejo tudi o lastnem obstoju.

3.3 Tabela sodobnih slovenskih mladinskih romanov z bolezensko tematiko

Sodobne slovenske mladinske romane, ki se ukvarjajo s temo bolezni, sem tematsko razvrstila v sedem kategorij. Iz tabele je tako razvidno, katere bolezni so bile obravnavane, kateri avtorji so se z določeno boleznijo ukvarjali, katerega leta je posamezno delo izšlo, kam je posamezno delo uvrščeno in komu je namenjeno.

bolezen	avtor	delo	leto izida	oznaka knjižnične zbirke	oznaka stopnje bralnih sposobnosti
aids	Marjana Moškrič	<i>Čadavec</i>	1998	knjiga ni vključena v seznam	
	Ivan Sivec	<i>Jutri bom umrl</i>	2007	M	4. stopnja
	Asja Hrvatin	<i>Od RTM do WTF</i>	2008	M	3. stopnja
	Metka Cotič	<i>Kriva</i>	2003	M	4. stopnja
rakava obolenja	Aco Jerant	<i>Razmišljanje za rešetkami</i>	2003	M	4. stopnja
	Janja Vidmar	<i>ZOO</i>	2005	M	M+
	Janja Vidmar	<i>Pleme</i>	2009	M	3. stopnja
	Stella Kos	<i>Odpusti mi</i>	2012	M	4. stopnja
motnje hranjenja	Janja Vidmar	<i>Debeluška</i>	1999	M	3. stopnja
	Marinka Fritz Kunc	<i>Punčka v ogledalu</i>	2003	M	4. stopnja
	Asja Hrvatin	<i>Lepe punce lepo bruhajo</i>	2012	M	3. stopnja
	Ana Koritnik	<i>Pasti in zablude trinajstletnice</i>	2013	M	3. stopnja
psihične motnje	Janja Vidmar	<i>Vsiljivka</i>	2004	M	M+
	Janja Vidmar	<i>Fantje iz gline</i>	2005	M	3. stopnja
	Janja	<i>Angie</i>	2007	M	4. stopnja

	Vidmar				
	Alja Furlan	<i>Mama, moji punci je ime Depra</i>	2011	M	M+
	Cvetka Bevc	<i>Škampi v glavi</i>	2010	M	3. stopnja
	Jure Černič	<i>Bebo: o fantu, ki je bil malo tako</i>	2012	M	3. stopnja
okvare čutil	Aksinja Kermauner	<i>Berenikini kodri</i> <i>Orionov meč</i> <i>In zmaj je pojedel sonce</i>	2006 2008 2011	M M M	3. stopnja 4. stopnja 3. stopnja
	Nejka Omahen	<i>Temno sonce</i>	2009	M	3. stopnja
telesna prizadetost	Marija Vogrič	<i>Za šus prodam mater</i>	2000	M	4. stopnja
	Janja Vidmar	<i>Šuterji</i>	2009	M	4. stopnja
alopecija	Igor Karlovšek	<i>Mojca</i>	2007	M	3. stopnja
disleksija	Nika Maj	<i>Demon iz gozda</i>	2008	M	3. stopnja
hiperaktivnost	Nika Maj	<i>Skrivnost za zaprtimi vrati 1, 2</i>	2009	M	3. stopnja
Chronova bolezen	Majda Koren	<i>Maj za vedno</i>	2009	M	3. stopnja
multipla skleroza	Peter Svetina	<i>Škržati umolknejo opolnoči: kronika navadnih in nenavadnih pripetljajev</i>	2005	M	3. stopnja

Največ težav mi je pri uvrščanju v določeno kategorijo povzročal roman Marije Vogrič *Za šus prodam mater*, saj je v njem obravnavanih kar nekaj bolezni. Za rakom zboli protagonistova mati, eden od stranskih likov pa trpi za okužbo s klopnim meningitisom. Čeprav okužba v romanu ni osrednja tema, pa povzroči telesno invalidnost. Sam potek bolezni, rehabilitacija in številne posledice (dvojni vid, poškodovan center za ravnotežje, pozabljivost ...) so tako natančno opisani, da sem se odločila, da roman uvrstim v kategorijo telesne prizadetosti. Tudi roman Metke Cotič *Kriva* pogojno uvrščam v kategorijo aidsa, saj šolska psihologinja protagonistkinega fanta opozarja na možnost okužbe z aidsom, saj so dekletovi starši narkomani. Starši pod vplivom drog tako slabo skrbijo za sestro, da ta zaradi podhranjenosti zboli za pljučnico in skoraj umre.

3.3.1 Tematika bolezni v sodobnem slovenskem mladinskem romanu

Romane sem razvrstila glede na število romanov, ki jih je napisal posamezen/na avtor/ica, leto izdaje romana in obravnavano bolezen. V obravnavanem obdobju (1991–2013) se je s tematiko bolezni ukvarjalo devetnajst piscev sodobnega slovenskega mladinskega romana. Izdanih je bilo osemindvajset romanov s tematiko bolezni, največ jih je izdala Janja Vidmar – sedem romanov (*Zoo*, *Pleme*, *Debeluška*, *Vsiljivka*, *Angie* in *Fantje iz gline*). Sledita ji Nika Maj (*Demon iz gozda*, *Skrivnost za zaprtimi vrati 1, 2*) in Aksinja Kermauner (*Berenikini kodri*, *Orionov meč* in *In zmaj je pojedel sonce*) s tremi in Asja Hrvatin (*Od RTM do WTF* in *Lepe punce lepo bruhajo*) z dvema romanom. Vsi ostali avtorji pa so napisali po en roman. Ti so: Marjana Moškrič, Metka Cotič, Aco Jerant, Stella Kos, Marinka Fritz Kunc, Ana Koritnik, Alja Furlan, Jure Černič, Nejka Omahen, Marija Vogrič, Igor Karlovšek, Majda Koren, Cvetka Bevc, Ivan Sivec in Peter Svetina.

Tema bolezni je bila v sodobnem slovenskem mladinskem romanu največkrat obravnavana leta 2009, saj je v tem letu izšlo kar šest romanov (*Pleme*, *Temno sonce*, *Za šus prodam mater*, *Šuterji* in *Skrivnost za zaprtimi vrati 1, 2*). Po trije romani so bili izdani v letih 2003 (*Kriva*, *Razmišljanje za rešetkami*, *Punčka v ogledalu*), 2008 (*Od RTM do WTF*, *Orionov meč*, *Demon iz gozda*), 2012 (*Odpusti mi*, *Lepe punce lepo bruhajo*, *Bebo: o fantu, ki je bil malo tako*) in 2005 (*Zoo*, *Škržati umolknejo opolnoči: kronika navadnih in nenavadnih pripetljajev*, *Škampi v glavi*), prav tako tudi leta 2011 (*In zmaj je pojedel sonce* in *Mama moji punci je ime Depra*). Leta, ko je izšel samo en roman letno, pa so bila: 1998 (*Čadavec*), 1999 (*Debeluška*), 2000 (*Za šus prodam mater*), 2004 (*Vsiljivka*), 2006 (*Berenikini kodri*), 2010 (*Škampi v glavi*) in 2013 (*Pasti in zablode trinajstletnice*). Izjemi sta leti 2001 in 2002, ko ni izšel niti en roman, v katerem bi bila obravnavana tema bolezni.

Sodobne slovenske mladinske romane, ki se ukvarjajo s temo bolezni, sem tematsko razvrstila v sedem kategorij. Romane sem tako razdelila v naslednje kategorije: motnje hranjenja, aids, rakava obolenja, okvare čutil, psihične motnje, telesna prizadetost in ostale bolezni.

MOTNJE HRANJENJA

Prva, ki se je ukvarjala z bolezenskim hujšanjem, je bila Janja Vidmar z romanom *Debeluška* (1999). Tudi Marinka Fritz Kunc obravnava v *Punčki v ogledalu* (2003) anoreksijo in bulimijo. Obe avtorici sta opisali potek motenj od začetnih do hujših simptomov, zaradi katerih končata obe dekleti v bolnišnici. Prikazeta pa tudi vzroke, ki pripeljejo do motenj hranjenja, in opozorita na pomanjkljive družinske odnose. Svet mode pa je tisti, ki dekleta

prisili v namerno hujšanje. Stranski liki jima služijo kot svarilen zgled – kaj se v najhujšem primeru lahko zgodi. Skoraj deset let se v sodobnem slovenskem mladinskem romanu ni pisalo o motnjah hranjenja. V zadnjih letih sta Asja Hrvatin in Ana Koritnik začutili, da bi bilo potrebno najstnice in najstnike ponovno opozoriti na to problematiko. Asja Hrvatin v romanu iz leta 2012 *Lepe punce lepo bruhajo* opiše intimno stisko dekleta, s katero živijo in se z njo spopadajo tudi njeni najbližji. Dekle je zaradi bulimije prikrajšano za najstniške trenutke, saj se vrti njen vsakdanjik le okoli bruhanja. S podobnimi težavami se sooča tudi dekle v romanu Ane Koritnik *Pasti in zablode trinajstletnice* (2013), saj trpi za anoreksijo.

AIDS

Na temo aidsa so bili napisani štiri romani. Opozorila bi le na to, da je v teh romanih okužba z aidsom le ena od obravnavanih tem. Prva, ki je opozorila na to spolno bolezen, je bila Marjana Moškrič v romanu v pismih *Čadavec* (1998). Marjetica prek pisem izve, da je mama umrla za aidsom, saj so jo v neki afriški bolnišnici okužili s transfuzijo krvi. Spolnost kot temelj spolne bolezni pa ni obravnavana. Aids v povezavi z drogami je izpostavljen v romanu *Kriva* (2003) Metke Cotič, kjer šolska psihologinja opozarja protagonistkinega fanta na možnost okužbe z aidsom, saj so njeni starši narkomani. Z aidsom so okuženi protagonist, brat in bratovo dekle v romanu Ivana Sivca *Jutri bom umrl* (2007) in protagonist v romanu *Od RTM do WTF* (2008).

RAKAVA OBOLENJA

V romanih, ki se ukvarjajo z rakavimi obolenji, lahko za rakom zboli protagonist sam ali pa nekdo od njegovih bližnjih. V romanu Acota Jeranta *Razmišljanje za rešetkami* (2003) in dveh romanih Janje Vidmar *Zoo* (2005) in *Pleme* (2009) zboli za rakom eden od staršev. V prvem zboli protagonistov oče, v drugem pa protagonistkin oče, ki po tem, ko se s protagonistko ponovno zbliža, umre. V tretjem pa za rakom umre protagonistova mati. Med obravnavanimi romanami, ki se ukvarjajo z rakom, je tudi roman Stelle Kos *Odpusti mi* (2012), ki najstnike sooči z diagnozo raka na pljučih, saj za njim zboli protagonistka. Avtorica se poglobi v vse faze dekletovega boja za preživetje, ravno tako pa skozi retrospektivno obravnavo opozarja mlade, da je smrtonosna diagnoza še kako povezana z odvisnostjo od cigaret. Roman spomni na to, da posledice odvisnosti od kajenja nikakor niso odvisne od starosti uživalca.

OKVARE ČUTIL

Dragica Haramija je izpostavila Aksinjo Kermauner kot tisto avtorico, ki piše zaradi narave svojega dela (dela kot učiteljica za slepe) romane, ki se ukvarjajo s slabovidnostjo/slepoto. Pri pregledu romanov, ki se ukvarjajo z okvaro čutil, je kar tri od štirih romanov napisala prav ona. Leta 2006 je izšel roman *Berenikini kodri*, v katerem trpi protagonistka za hudo okvaro vida, ki je posledica prirojenega albinizma. Tudi v drugem romanu *Orionov meč* (2008) nastopa ista protagonistka in ponovno je obravnavana slabovidnost. V romanu *In zmaj je pojedel sonce* (2011) je v ospredju slep najstnik, ki je oslepel že v otroštvu. Ukvarja se z iskanjem identitete, ki pa je zaradi njegove slabovidnosti še bolj oteženo. Poleg Aksinje Kermauner se je s to tematiko ukvarjala še Nejka Omahen v romanu *Temno sonce* (2009). Sedemnajstletnici se svet popolnoma spremeni v trenutku, ko doživi prometno nesrečo. Oslepi in odide živet k teti in stricu na kmetijo, kjer se mora soočiti z novim načinom življenja in s tragedijo, ki se ji je zgodila. Grenko je spoznanje, da ne zmore več sama skrbeti zase in potrebuje pomoč drugih.

PSIHIČNE MOTNJE

Največ romanov je bilo napisanih na temo psihičnih motenj, saj je v obravnavanem obdobju izšlo kar šest romanov. S to temo se je najbolj ukvarjala Janja Vidmar, saj je napisala tri romane. V romanu *Vsiljivka* (2004) najstnico močno zaznamuje materina depresivnost, ki je posledica možgane nezvestobe. Neuravnovešenost pa je moč opaziti tudi pri njeni prijateljici, prav tako pa tudi pri njenem fantu, saj slednji trpi za paranoidno shizofrenijo druge stopnje. V romanu *Angie* (2007) ima najstnica pri osemnajstih letih kup zdravstvenih težav, od obsesivne kompulzivnosti, agorafobije, panike do motnje govora. S svojimi težavami se mora spopadati povsem sama, saj se mama še vedno sooča z očetovim odhodom. Čeprav vztrajno trdi, da ni dislektična, so njene težave z govorom zelo očitne, saj ves čas zamenjuje zloge. Najstnik v romanu *Fantje iz gline* (2005) je nagnjen k samopoškodovanju, drugi pa trpi za depresijo. Samopoškodovanje je prisotno tudi v romanu Cvetke Bevc *Škampi v glavi* (2010). O fantu, ki o sebi pravi, da je »malo tako«, govori roman Jureta Černiča *Bebo: o fantu, ki je bil malo tako* (2012). Fant je malo drugačen od sovrstnikov, bolj počasen in neroden, vendar ga tako starejši brat kot mama sprejemata brez zadržkov. Sooča se predvsem z okolico in njenimi predsodki. O depresiji pa govori tudi roman z naslovom *Mama, moji punci je ime Depra* (2011), ki je nekaj posebnega, saj je v ospredju iskrena in pogumna izpoved matere, ki je opazila, da z njenim sinom nekaj ni v redu. Z depresijo se tako soočijo vsi člani družine.

TELESNA PRIZADETOST

V romanu Marije Vogrič *Za šus prodam mater* (2000) bolezen ni osrednja tema, vendar eden od stranskih likov trpi za okužbo s klopnim meningitisom. Ravno omenjena okužba povzroči telesno invalidnost. Avtorica je zelo natančno opisala sam potek bolezni, rehabilitacijo in številne posledice. Ti natančni opisi delujejo kot poziv k cepljenju proti zahrbtni bolezni. V *Šuterjih* (2009) pristane sedemnajstletnik po prometni nesreči na invalidskem vozičku. Travma je bila tako huda, da je poleg realnega ustvaril še paralelni svet, kjer ga invalidski voziček ne ovira. V tem novem svetu živi divje in razuzdano. Na terapiji spozna šuterje – paraplegike, ki najraje šutajo (se zaletavajo z vozički in mečejo na koš).

OSTALE BOLEZNI

Preostali romani obravnavajo različne bolezni. V romanu *Škržati umolknejo opolnoči: kronika navadnih in nenavadnih pripetljajev* (2005) Petra Svetine je v ospredju najstnik, ki zboli za redko obliko multiple skleroze. Njegova bolezen je tako huda, da mu ne preostane veliko časa in ne ve, ali bo doživel naslednji božič (zato mu ga vaščani pripravijo prej). Protagonistka v romanu *Mojca* (2007) Igorja Karlovška se sooča z različnimi težavami. Njena mama pade v komo, babica trpi za demenco, sama pa resno zboli za avtoimunsko boleznijo alopecijo, zaradi katere izgublja lase in dlake po telesu. Nika Maj je temo bolezni obravnavala v treh romanih, ti so: *Demon iz gozda* (2008) in roman v nadaljevanju *Skrivnost za zaprtimi vrati 1, 2* (2009). V prvem romanu spoznamo najstnika, ki se sooča s težavami, ki so posledica disleksije, in zaradi katerih ga okolica vidi kot uporniškega, nevzgojenega in vedenjsko neprilagojenega mladostnika. V drugem romanu pa nam avtorica predstavi dvanajstletnika, ki ga sovrstniki nikakor ne sprejmejo v svojo družbo. V želji po sprejetju se jim poskuša upreti s svojeglavostjo, z izpadi in vzbujanjem pozornosti. Dodelijo mu oznako hiperaktiven in mu predpišejo zdravila. Bolezen kot osrednja tema pa se pojavi v romanu Majde Koren *Maj za vedno* (2009). Fant boleha za Crohnovo boleznijo – gre za kronično vnetje črevesja, kar povzroča ponavljajoče se trebušne krče in diarejo. Roman opozarja, da bolezen ne sme vplivati na življenjsko pot posameznika.

3.4 Tabela sodobnih tujih mladinskih romanov z bolezensko tematiko

Ob pregledu *Priročnikov za branje kakovostnih mladinskih knjig* sem opazila številčno produkcijo prevedenih tujih sodobnih mladinskih romanov, ki se ukvarjajo s temo bolezni. Čeprav ti romani niso predmet moje naloge, sem se odločila, da tudi to produkcijo knjig razvrstim v tabelo, iz katere bo moč razbrati, katere bolezni so bile obravnavane, kateri avtorji

so se z njo ukvarjali, katerega leta je bilo delo prevedeno, kam je bilo uvrščeno in komu je namenjeno.

bolezen	avtor	delo	leto izida	oznaka knjižnične zbirke	oznaka stopnje bralnih sposobnosti
aids	Marliese Arold	<i>Živeti hočem</i>	1998	M	4. stopnja
	Henning Mankell	<i>Uganke ognja</i>	2005	M	3. stopnja
	Allan Stratton	<i>Chandine skrivnosti</i>	2006	M	3. stopnja
rakava obolenja	Jacqueline Wilson	<i>Deklica Lola Rose</i>	2003	M	4. stopnja
	Eric-Emmanuel Schmitt	<i>Oskar in gospa v rožnatem</i>	2005	M	M+
	Elizabeth Vercoe	<i>Ne puli si las</i>	2005	M	3. stopnja
	Elisabeth Zöller	<i>Na svidenje, mama: za mojo veliko družino</i>	2005	M	3. stopnja
	Johanna Thydell	<i>Zvezde sijajo v temi</i>	2007	M	3. stopnja
	Alice Kuipers	<i>Življenje na vratih hladilnika</i>	2008	M	3. stopnja
	Alessandro D'Avenia	<i>Bela kot mleko, rdeča kot kri</i>	2011	M	3. stopnja
motnje hranjenja	Jenny Downham	<i>Preden umrem</i>	2011	M	4. stopnja
	Patrick Ness	<i>Sedem minut čez polnoč: napisano po zamisli Siobhan Dowd.</i>	2013	M	4. stopnja
	John Green	<i>Krivate so zvezde</i>	2013	M	3. stopnja
	Mirjam Pressler	<i>Grenka čokolada</i>	1999	M	4. stopnja
	Marliese Arold	<i>Miriam ima anoreksijo</i>	2002	M	4. stopnja
	Alan Gibonns	<i>Zdrži!</i>	2007	M	3. stopnja
	Lauire Halse Anderson	<i>Zamrznjeni dekleti</i>	2011	M	3. stopnja
psihične motnje	Aidan Macfarlane in Ann McPherson	<i>Skrivni dnevnik mladega hipohondra</i>	1992	M	4. stopnja
	Aidan Macfarlane in Ann McPherson	<i>Tudi jaz ljubim zdravje</i>	1993	M	4. stopnja
	Brigitte Blobel	<i>Nič mi ni</i>	2002	M	4. stopnja
	Susanna Kaysen	<i>Prekinjeno deklišvo</i>	2002	M	4. stopnja
	David Hill	<i>Prav tam, kjer boli</i>	2004	M	3. stopnja
	Rosie Rushton	<i>Reci, da sem v redu. Resnično.</i>	2005	M	4. stopnja

	Melina Marchetta	<i>Reševanje Francesce</i>	2007	M	4. stopnja
	Patrick Süskind	<i>Zgodba gospoda Sommerja</i>	2007	M	4. stopnja
	Jenny Valentine	<i>Razbita juha</i>	2011	M	3. stopnja
	Julie Hearn	<i>Čudak Rowan</i>	2011	M	4. stopnja
	Kate de Goldi	<i>Ob desetih zvečer</i>	2013	M	3. stopnja
	Marie Aude Murail	<i>Simpl</i>	2013	M	4. stopnja
okvare čutil	Michael Dorris	<i>Deček po imenu Vidi za drevesi</i>	1999	M	4. stopnja
	Melvin Burgess	<i>Sanje neme deklice</i>	2000	M	4. stopnja
	Tim Bowler	<i>Iskalec zvezde</i>	2005	M	3. stopnja
	Jana Frey	<i>Velike zelene oči</i>	2005	M	3. stopnja
	Alan Gibbons	<i>Temna globina</i>	2007	M	3. stopnja
	Geraldine McCaughrean	<i>Bela tema</i>	2008	M	4. stopnja
telesna prizadetost	Daniella Carmi	<i>Samir in Jonatan</i>	2002	M	4. stopnja
	David Hill	<i>Se vi'dva Simon</i>	2003	M	4. stopnja
	Henning Mankell	<i>Skrivnost ognja</i>	2004	M	3. stopnja
	Banana Yoshimoto	<i>Adijo, punca</i>	2008	M	3. stopnja
bolezni srca in glave	Norma Fox Mazer	<i>Ranjeno srce</i>	2003	M	4. stopnja
	Beth Goobie	<i>Ranjena krila</i>	2006	M	M+
avtizem	Mark Haddon	<i>Skrivnostni primer ali Kdo je umoril psa</i>	2004	M	M+
Downov sindrom	Paul Jennings	<i>Kako je Hedley Hopkins sprejel izziv</i>	2007	M	3. stopnja
kuga	Marilyn Kaye	<i>Preteklost</i>	2006	M	3. stopnja
koma	Loredana Frescura	<i>Kaj sploh veš o ljubezni</i>	2013	M	4. stopnja
ostale bolezni	Frances Hodgson Burnett	<i>Skrivni vrt</i>	1994	M	4. stopnja
	David Almond	<i>Mož s podstrešja</i>	2000	M	4. stopnja
	Mary Hoffman	<i>Mesto mask</i>	2005	M	3. stopnja

3.4.1 Tematika bolezni v sodobnih tujih mladinskih romanih

Tudi te romane sem razvrstila glede na število romanov, ki jih je napisal posamezen/na avtor/ica, leto izdaje in obravnavano bolezen.

V zadnjih triindvajsetih letih je bilo v slovenščino prevedenih osemindvajset romanov na temo bolezni dvainštiridesetih različnih avtorjev. Po dva prevedena romana so prispevali

naslednji avtorji: Marliese Arold: *Živeti hočem* (1998) in *Miriam ima anoreksijo* (2002), Henning Mankell: *Skrivnost ognja* (2004) in *Uganke ognja* (2005), David Hill: *Se vi'dva Simon* (2003) in *Prav tam, kjer boli* (2004) in Aidan Macfarlane: *Skrivni dnevnik mladega hipohondra* (1992) in *Tudi jaz ljubim zdravje* (1993).

Tema bolezni je bila v sodobnih tujih romanih, ki so bili prevedeni v slovenščino, največkrat obravnavana leta 2005, ko je bilo prevedenih osem romanov. Zelo produktivni sta bili tudi leti 2007, ko je bilo prevedenih šest romanov, in 2013, ko je bil preveden samo en roman manj kot leto poprej. Po štirje romani so bili prevedeni leta 2002 in leta 2011, po trije romani letno pa so bili prevedeni v letih 2003, 2004, 2006 in 2008. Leta 1999 in leta 2000 sta bila prevedena dva romana, po eden letno pa v letih 1992, 1993, 1994 in leta 2012. Med samim pregledom literature sem ugotovila, da v letih 2009 in 2010 ni bil preveden niti en tuj roman na temo bolezni. Zelo zanimivo pa je leto 2001, ko pri nas ni izšel niti en roman, ki bi vključeval temo bolezni, prav tako ni bilo nobenega prevoda. Presenetilo me je dejstvo, da smo zelo kmalu dobili prevode na temo bolezni, saj smo v letih med 1992–1998 dobili kar štiri prevedene romane na to temo, medtem ko se pri nas roman z bolezensko tematiko pojavi šele leta 1998.

Sodobne tuje mladinske romane, ki se ukvarjajo s temo bolezni, sem tematsko razvrstila v devet kategorij: aids, rakava obolenja, motnje hranjenja, psihične motnje, okvare čutil, telesna prizadetost, bolezni srca in glave, avtizem, Downov sindrom, kuga, koma in nedefinirane bolezni. Tuji avtorji so največkrat obravnavali psihične motnje (12 romanov) in rakava obolenja (10 romanov). Veliko pozornosti namenjajo tudi okvaram čutil (6 romanov), telesni prizadetosti (4 romani) in aidsu (3 romani). Tuji avtorji obravnavajo tudi bolezni srca in glave (2 romana), avtizem, Downov sindrom, kugo in koma. Le trije romani so taki, v katerih je bolezen prisotna, vendar ne izvemo, za katero gre. Ugotovila sem, da tako slovenski kot tuji avtorji obravnavajo iste bolezni, izjeme so le bolezni srca in glave, avtizem in Downov sindrom, ki jih slovenski avtorji ne obravnavajo.

4 ANALIZA SODOBNIH SLOVENSKIH MLADINSKIH ROMANOV NA TEMO BOLEZNI

Sodobne slovenske mladinske romane, ki se ukvarjajo s temo bolezni, sem tematsko razvrstila v sedem kategorij, zato bom analizirala po en roman iz vsake kategorije. Želela sem obravnavati najsodobnejše romane različnih avtorjev. Najprej bom na kratko predstavila

vsebinsko obravnavanega romana, nato pa bom roman interpretirala in analizirala. V romanu bom opazovala, kdo je glavni protagonist, kam je postavljeno dogajanje, za kakšno pripoved gre in ali je akcija res usmerjena v iskanje lastne identitete. Vsak avtor obravnava določeno bolezen, zato bom preverila, kako je slednja prikazana. Zanimalo me bo, kako se z boleznijo spopada posameznik, njegova družina in širša okolica. Opazovala bom tudi stranske like, predvsem protagonistove prijatelje in sorojence. Ugotavljala bom, kako pomembno je v romanu prijateljstvo. Menim, da je zelo pomemben tudi konec romana, saj ravno ta omogoča bralcu, da o prebranem razmišlja tudi kasneje. Spraševala sem se, ali protagonistu na koncu uspe premagati bolezen ali ga le-ta pokonča. Glede na to, da je bolezen občutljiva tema in da je bil roman uvrščen v *Priročnike za branje kakovostnih mladinskih knjig*, se bom srečala tudi z vprašanjem literarne kvalitete.

Analizirala bom sedem romanov, v katerih obravnavajo avtorji različne bolezni. Stella Kos se v romanu *Odpusti mi!* (2012) ukvarja z rakom na pljučih, Asja Hrvatin obravnava v romanu *Lepe punce lepo bruhajo* (2012) motnje hranjenje, Aksinja Kermauner se ukvarja s slabovidnostjo v romanu *In zmaj je pojedel sonce* (2011), Alja Furlan analizira depresijo v romanu *Mama, moji punci je ime Depra* (2011), Janja Vidmar v romanu *Šuterji* (2009) obravnava invalidnost, spolno prenosljivo bolezen (aids) obravnava Ivan Sivec v romanu z naslovom *Jutri bom umrl* (2007), z multiplo sklerozo pa se ukvarja Peter Svetina v romanu *Škržati umolknejo opolnoči* (2005).

4.1 Stella Kos: *Odpusti mi!* (2012) – rak na pljučih

Na začetku romana spoznamo devetindvajsetletno Leo, ki hodi v zadnji letnik srednje šole. Na koncu osnovne šole ji je umrl brat dvojček (zaradi vožnje pod vplivom alkohola), sama pa je žalost lajšala z alkoholom in cigareti. Kar nekaj časa se je zdravila zaradi odvisnosti od alkohola. Najboljši prijateljici Evi zaupa, da je zbolela za rakom na pljučih. Ker se je rak že razširil, razmišlja, ali naj odide na zdravljenje ali ne. Po prepričevanju prijateljice Eve se za slednje le odloči. Staršem in fantu ne pove, da je zbolela, saj se boji, da je fant ne bo imel več rad, staršem pa ne zaupa, saj imajo preveč dela s službo. Starši se zanjo ne zmenijo in jo krivijo za bratovo smrt. Celoten roman govori o vseh fazah zdravljenja, ko se zanj le odloči. Sčasoma, ko ne more več skriti bolezni, razkrije bolezen tudi fantu in staršem. Starši ji odpustijo in ji do smrti stojijo ob strani. Rak je usoden in Lea umre.

Stella Kos je izdala tri mladinske romane, in sicer *Laži o lepoti* (2008), *Kozarček preveč* (2011) in *Odpusti mi!* (2012). Vse tri romane je izdala pod psevdonimom Stella Kos, sedaj pa

piše pod svojim pravim imenom Marija Mezeg pravljice za otroke. Po poklicu je diplomirana babica, zato ji je tema bolezni blizu. Rak na pljučih je osrednja tema romana *Odpusti mi!* (2012). Bolezen povzroča protagonistki hujšo eksistencialno stisko, saj se zaradi svoje diagnoze sprašuje o tem, ali bo preživela ali ne. Z boleznijo se ne sooča samo protagonistka, pač pa tudi širša okolica. Ob novici deluje protagonistka destruktivno, saj odlaša z zdravljenjem.

Samo dogajanje je časovno omejeno na tri mesece, in sicer od začetka aprila, ko spoznamo Leo in njeno diagnozo, do 5. julija, ko Lea izgubi boj z boleznijo. To je tudi čas, ko se obe dijakinji pripravljata na maturo. Lea na smrtni postelji izve, da je opravila maturo – s tem se ji izpolni tudi ena izmed njenih dveh največjih želja. Dogajanje je postavljeno v urbano okolje in je omejeno na relacijo dom–bolnišnica–šola. Ker je bolezen tako hudo napredovala, preživi večino časa na onkološkem inštitutu. Čeprav njeno zdravstveno stanje še zdaleč ni rožnato, jo ob njenih prošnjah in Evinih zagotovilih, da bo skrbela za prijateljico, po vsaki kemoterapiji pošljejo domov.

Gre za prvoosebno pripoved, prek katere dobimo subjektiven pogled na dogajanje in hkrati povzroči, da postane sama pripoved še bolj čustveno intenzivna. Lea krivdo za bolezen pripiše sebi: »Rekli so mi, da ima dednost res vpliv, sploh glede na to, da sem zbolela tako mlada, ampak če ne bi kadila, ne bi zbolela.« (Kos 2012: 63.)

Samo težišče dogajanja je postavljeno v protagonistkino notranjost. Protagonistka je starejše dekle, ki sicer obiskuje srednjo šolo, vendar se od sovrstnikov zelo razlikuje. Čeprav želi biti enaka sovrstnikom, so jo življenjske preizkušnje tako zaznamovale, da to žal ni mogoče: »Družba me je zaradi mojega pijančevanja enkrat že izločila, in potrebovala sem ogromno časa, da so me sošolci sprejeli kot sebi enakovredno.« (Kos 2012: 95.) Vsa njena pozornost je usmerjena v bolezen in njeno zdravljenje. Protagonistko sili novonastala situacija v premišljevanje o svojih preteklih dejanjih. Ob vsem tem pa se zaveda, da je preteklo obdobje pustilo posledice v sedanjosti, vendar na pretekle dogodke nima več vpliva. Sebe dojema kot žrtev, saj se nenehno sprašuje, zakaj se je to moralo zgoditi prav njej (čeprav se zaveda, da je tudi sama pripomogla k bolezni). V njej se prepletajo različni občutki, vse od občutka krivde, strahu in jeze: »»Ne bom prenesla tega,« je izdabila Lea med jokom. »Drugi imajo lahko normalno življenje, jaz pa gnijem tukaj.«« (Kos 2012: 97.) Eva pa jo vseskozi spodbuja, naj se bori in preneha s samopomilovanjem.

Avtorica se bolezni loti tako, da najprej sistematično obdela vzroke, zakaj je do nje sploh prišlo, njene posledice ter faze zdravljenja – pri tem je zelo eksplicitna. Samo zdravljenje je tako natančno opisano, zato menim, da je v tem romanu na prvem mestu spoznavna funkcija. Sprva se bolezen pokaže kot krvavi madež na robcu, izguba kilogramov in slabo počutje. Po slikanju pljuč ugotovijo, da ima raka na pljučih. Po diagnozi nam avtorica natančno opiše samo zdravljenje s kemoterapijami. Informacije, ki zadevajo samo zdravljenje in bivanje v bolnišnici, so položene v usta medicinskemu osebju, natančneje medicinski sestri Maji, in so zelo slabo umeščene v samo dogajanje. Namesto da bi te informacije izvedeli prek dialoga med protagonisti, so informacije kar na hitro povedane in tako nespretno podane, kot da bi odprli kak medicinski priročnik. Na koncu romana, ko za bolezen izvedo tudi drugi, pa informacije o Lejinem zdravstvenem stanju dobimo prek Eve ali Žiga: »»Pri anemiji gre, kolikor vem, za pomanjkanje železa v krvi, in Lea to zdravilo prejema kot podporno terapijo, ker ima kemoterapija stranske učinke, eden od njih je tudi slabokrvnost,« se je Eva pošteno potrudila z razlago.« (Kos 2012: 173.) Ta drugi način se mi zdi bolj primeren. Prikazano pa je tudi Lejino počutje po vsaki kemoterapiji – po prvih je prisotno samo bruhanje, pri kasnejših pa tudi izguba las.

Glede na to, da gre za mladinski roman, ki naj bi bralcem predstavljal deklet, ki se bori z rakom na pljučih, in samo zdravljenje, se mi zdi, da je avtorica s tem, ko je vso odgovornost pripisala osemnajstletnici, ki bo za bolno prijateljico skrbela doma, pretiravala. Avtorica je dala Evi takšno moč, da se dekletki sami odločata, kje bo Lea spala: »»Prav,« je pokimala Tomolova in pogledala Evo, »toda podpisali boste, da vi odgovarjate zanjo, če bi se ji kaj zgodilo. Maja vas bo naučila, kako boste Lei doma nastavili infuzijo, poleg tega boste morali biti celo noč budni ob njej.« (Kos 2012: 143.) V realnem življenju najstnice ne odločajo o tem, kje in kako bo potekalo zdravljenje, temveč zdravstveno osebje.

Protagonistkino usodo pa pomembno krojijo odsotni starši in osebje bolnišnice – med njimi zdravnica in medicinska sestra Maja. Čeprav živi Lea s starši, so ti čustveno odsotni, saj zaradi preteklih dogodkov niso sposobni razumeti potreb hčere. Starši jo tudi krivijo za smrt brata dvojčka. Lea se je po bratovi smrti vdajala cigaretam in alkoholu, starši pa tega niso opazili, saj so bili preobremenjeni z delom. Po sinovi smrti prideta na svet še dva otroka in tudi za njiju skrbita tako slabo kot za Leo. V romanu je prisotna ena odrasla oseba, ki ji Lea zaupa, medicinska sestra Maja. Menim, da je avtorica medicinsko sestro preveč na silo vpeljala v roman, saj Leo popolnoma razume, ne zanima je njena preteklost, izvemo tudi, da je sama prebolela raka na dojki: »»Pred sedmimi leti sem premagala raka na dojkah,« je

pohitela Maja. »Kako« je hlastnila Lea. »S kemoterapijo in s podporo ljudi, ki so mi stali ob strani« (Kos 2012: 97.) Preveč očitno se mi zdi tudi dejstvo, da Lea na vsakem koraku, ki ga naredi, naleti na popolnega neznanca, ki je do nje neverjetno prijazen in razume njeno bolezen. Tak je na primer taksist, ki ju pelje iz bolnišnice domov: »No, če že moraš vedeti...moja hčerka je pred petimi leti zbolela za rakom dojke. Vem, kako onemoglo se je počutila po vsaki kemoterapiji.« (Kos 2012: 153.)

Veliko vlogo imajo tudi stranski liki. Med vrstniki sta najpomembnejša prijateljica Eva in fant Žiga. Eva je tista, ki Leo prepriča, da se odloči za zdravljenje. Tekom kemoterapij ji stoji ob strani in ji pomaga. Ko Lea od nje zahteva, da nikomur ne pove o njenem stanju, se njun odnos ne spremeni, čeprav bi Eva rada povedala vsaj družini. Prek njunega pogovora veliko izvemo o Lejinem počutju in napredovanju bolezni. Žiga je tisti, pred katerim najbolj skriva svojo bolezen. Boji se, da je zaradi bolezni ne bo imel več rad. Medtem ko se on ne zaveda resnosti situacije in načrtuje njuno skupno prihodnost, ona premišljuje samo o raku. Vendar Žiga kmalu posumi, da je z njo nekaj narobe: »Počasi se mu je vse bolj dozdevalo, da kljub temu, da je prebolela pljučnico, ni vse v redu.« (Kos 2012: 36.) Njun odnos se začne počasi krhati, saj Žiga začuti, da nekaj skriva. Potem ko mu pove za bolezen, ji stoji ob strani, in na koncu ga pooblasti glede odločitev o nadaljnjem zdravljenju.

Najbolj pomembna vrednota v tem romanu je prijateljstvo. Lea postavi prijateljstvo na preizkušnjo takrat, ko od Eve zahteva, da o njenem stanju ne pove Žigu, ki je Evin brat. Prijateljstvo preživi in se izkaže za izjemno trdno. Eva pri razrešitvi problema ne more pomagati, vendar je ravno ona tista, ki prepriča Leo, da odide na zdravljenje. Njuno druženje in pogovori so tiste, ki Lei pomagajo bolj kot katerokoli zdravilo. Kljub vsemu trudu Eva ne uspe prebiti njene osamljenosti.

Konec ne obeta svetle prihodnosti, saj se roman konča s smrtjo protagonistke. To smrt dojemam kot opomin vsem bralcem, kaj se zgodi, če posegaš po prepovedanih substancah in če se za zdravljenje ne odločiš pravočasno. Menim, da gre za zelo povprečen roman, saj je v ospredju predvsem spoznavna funkcija. Protagonisti so opisani enostransko, odnosi protagonistke so črno-beli, rešitve so hitre, dogajanje samo pa zelo klišejsko – če kadiš in piješ, boš dobil raka in umrl. Avtorica prikazuje protagonistko skozi celoten roman kot problematično in bralce opozarja, kaj se lahko zgodi, če bodo ravnali kot ona. Skozi celotno zgodbo bralca opozarja na to, da bolezen ni vezana na starost, ter opozarja na škodljivost cigaret in alkohola. To je moč opaziti na mnogih mestih: »... ampak nekje v glavi sem gojila

prepričanje, da za rakom obolevajo stari, da je tisti procent mladih, ki jim kazi povprečje, le naključje« (Kos 2012: 70.) Ti ponavljajoči se zapisi delujejo tako, kot da avtorica podcenjuje bralca romana, kot da sami ne bi znali izluščiti sporočila.

Najbolj banalno v tem romanu pa je, da se avtorica, namesto da bi se bolj posvečala protagonistkinemu doživljanju, ukvarja s problemi kraja, v katerem protagonistka živi. Taki primeri so, ko prideta Lea in Eva na Onkološki inštitut in ju ena od sester zmerja, ali sta novinarki, ki raziskujeta finančno ozadje Onkološkega inštituta. Pri tem pove: »... v zadnjih letih se je okoli Onkološkega inštituta dvigalo precej prahu. Denar, ki je bil namenjen njegovi prenovi, je uradno izginil neznan kam, čeprav so vsi vedeli, da so si ga porazdelili vodilni v gradbenem podjetju ...« (Kos 2012: 72.) Take opise najdemo skozi cel roman, glede pediatrične bolnišnice (se obnavlja), restavracije Štorklja (dobra restavracija). Te informacije so za samo zgodbo popolnoma nepomembne in delujejo kot reklama za Ljubljano. Poleg tega je tudi neverjetno, kolikokrat izpostavi škodljivost cigaret, alkohola in alternativnega zdravljenja. Taki primeri so: »... našla pa sem spletno stran organizacije, ki se bori proti kajenju med mladimi v Sloveniji. Podatki, ki sem jih lahko prebrala na njihovi strani, so me šokirali. Vsak dan zaradi čikov umre 14 000 ljudi.« (Kos 2012: 67.) Menim, da avtorica zaradi nepoznavanja teme celo škodljivo generira klišeje, stereotipe in predsodke.

4.2 Asja Hrvatin: *Lepe punce lepo bruhajo* (2012) – motnja hranjenja

Na začetku romana spoznamo njo, ki se spominja svojega brezskrbnega otroštva. Predstavi nam svojo družino – mamo, sestro in bolnega očeta. Ona boleha za bulimijo, ki pa dobi z očetovo smrtjo nove razsežnosti. Na pokopališču se zave, da je oče res umrl in da ne bo nikoli več mogla normalno jesti. Uteho najde v hrani in vsak dan razmišlja o njej. Sprva se tolaži z mislijo, da bo prenehala s tem, takoj ko shujša. Najprej se z boleznijo spopada sama, nato pa ji pri tem pomagajo prijateljica, sestra in mama, vendar ne preveč uspešno. Ravno njena bolezen je tista, ki ji onemogoča, da bi zaživela normalno najstniško življenje. Prek njenih notranjih monologov spoznavamo njeno stisko. Bolezen v celoti obvladuje njeno telo in um. Uteho najde v treh stvareh: v vožnji z avtobusom/vlakom, seksu z neznanci in slikanju. Njeno življenje pa v veliki meri krojijo nevidni ljudje, ki prebivajo v njeni glavi in ji narekujejo življenje.

Asja Hrvatin obravnava v tem romanu motnje hranjenja. Mag. Karin Sernec, dr. med., specialistka psihiatrije pravi, da je roman: »vrtinec nasprotujočih si čustev, občutij krivde in sramu, hrepenenja po pomoči in rešitvi ter sovraštva do sebe.« (Hrvatin 2012: 268.)

Ob branju začetnih strani romana sem se spraševala, kako se imenuje glavna protagonistka. Kaj kmalu sem ugotovila, da so vse osebe brez osebnih lastnih imen (ona, mama, sestra, prijateljica, sošolka ...). Zanimivo pa se mi je zdelo, da sestro najprej poimenuje z manjšalnico, na koncu romana pa je na nekih mestih poimenovana sestra. Menim, da zaradi ugotovitve, da je sestra odrasla in se obnaša bolj zrelo od nje same. Vprašala sem se, zakaj ona nima imena. Verjetno zato, da bi avtorica opozorila, da se to lahko zgodi kateremukoli dekletu in da bi se tudi ta dekleta našla v tej zgodbi.

Roman je sestavljen iz šestintridesetih poglavij, vsako novo poglavje pa nakazuje velike tiskane črke. Monologi, razmišljanja in gledališke predstave, ki se odvijajo v njenih mislih, pa so napisani v kurzivi. Zadnje poglavje je del njene gledališke predstave.

Protagonistko spoznamo v času, ko zapušča osnovno šolo in se vpiše na srednjo šolo. Spominja se veselega in brezskrbnega otroštva: »V sobi št. 34 so tri punce na kup stresle vse sladkarije, kar so jih imela, in si na tleh naredile utrdbo. Pomešale so sladkarije in obleke ter jih pomerjale, se nažirale z raznobarnimi gumijastimi medvedki« (Hrvatina 2012: 8.) Nova šola ji predstavlja nov začetek. V novi šoli bo spoznala nove ljudi, ki ne vedo za njeno bolezen. Roman tako zaobjema vsa štiri leta šolanja, konča pa se v božičnem času. Dogajalni kraj je večinoma Ljubljana, protagonistka pa se giblje predvsem na relaciji: šola–dom–bolnišnica, vmes pa se odpravi tudi v Novo Gorico in Vrhniko, kjer je bolj pomembna vožnja kot pa sam obisk kraja. Kaj ji predstavlja vožnja, izvemo že takoj na začetku romana. VOŽNJA = SVOBODA. V teh krajih je nihče ne pozna in je lahko kdorkoli (lahko gre v park in bosa uživa na travi). Rada obiskuje šolo, saj jo vsaj tistih petinštirideset minut nihče nič ne sprašuje in se ni potrebno z nikomer pogovarjati. Pomemben prostor pa je domača kopalnica ali stranišče, saj se tam prenajeda in posledično tudi bruha.

V tem romanu gre za izmenjavo tretjeosebne in prvoosebne pripovedovalca (notranji monologi). V romanu je veliko slenga (najbolj opazen je v pogovoru med njo in prijateljico), kletvic in žaljivk (nanašajo se predvsem na njeno samopodobo) in pogovornih besed (v pogovoru s sestro), saj s temi sredstvi avtorica tematiko še bolj približa mlademu bralcu. Prisotna je tudi ironija: »Adijo tortica, lepo te je bilo spoznati.« (Hrvatina 2012: 83.)

Ne izvemo, zakaj je sploh začela bruhati. Na začetku sebi in družini zatrjuje, da ve, kakšna je situacija, in da bo prenehala, takoj ko shujša: »Saj ne bo vedno tko, saj ne bom v nedogled tega delala, sam da ...« (Hrvatina 2012: 73.) Tehnica in ogledalo sta zanjo bistvenega pomena. Da je temu res tako, vidimo, ko ji sestra iz kopalnice odnese oboje in popolnoma znori.

Zakaj zbolijo? V prvi vrsti zato, ker želi biti popolna, ne zanima je samo popoln videz, temveč želi doseči tudi popolno osebnost: »Ko odrastem, bom popolna. Popolna prijateljica, popolna sestra, popolna učenka, popolna punca, popolna mama, popolna uslužbenka, popolna državljanka, popolna, popolna, popolna. Tako popolna, da vam bo šlo vsem na bruhanje.« (Hrvatina 2012: 53.) Menim, da njena želja po popolnosti izhaja iz pripadnosti skupnosti. Želi, da bi jo tako družina kot družba sprejela, razumela in opazila. Bolezen izvira predvsem iz krivde, ki jo občuti ob očetovi smrti. Meni, da bi morala več razmišljati o očetu kot pa o hrani. Avtorica nam predstavi tako prenašanje kot bruhanje in vse občutke, s katerimi se ob tem sooča. Posledice takšnega početja so zelo nevarne. Avtorica tako opiše: bolečine v želodcu, omedlevico, utrujenost, nezbranost, znojenje, pordele oči, izpadanje las, izgubo mesečnega perila, krvavo slino, natrgan požiralnik ... Težave pa so opazne tudi navzven. Samo prek opisa zunanosti lahko ugotovimo, da dekleta trpi za bulimijo, saj so njeni členki velikokrat pordele od bruhanja, zobje so uničeni, ustnice so popokane, prav tako tudi koža in ima podočnjake. Avtorica pa hkrati opozarja, da ne trpi samo njeno zdravje in videz, temveč tudi družabno življenje. Začne se umikati iz družbe, kar ji očitajo tudi njeni sošolci, češ da nikamor več ne hodi z njimi.

Na njeno psihično in fizično počutje veliko vpliva njen odnos z mamo. Sprva mami zameri, da se dela pred hčerama močno v času, ko je oče v bolnišnici. Kasneje pa jo moti mamino pretvarjanje, da z njo ni nič narobe. Mami očita tudi to, da se nikoli nista pravzaprav pogovarjali: »Da sploh ne veš, če se znam pogovarjat al ne, ker se nikol ne potrudiš in ne govoriš z mano.« (Hrvatina 2012: 166.) Mama je vedno le govorila, medtem ko jo je ona poslušala. Odnos pa se dokončno skrha, ko vzame mama dopust in se odloči, da bo ona izpolnila vse mamine zahteve. Menim, da njeno bruhanje v tem času ni povezano s prenašanjem, temveč z dejstvom, da nima nadzora nad tem, koliko in kaj poje, saj ji obroke pripravlja mama. S tem ko ji odvzame intimo tudi na stranišču, se njun odnos do konca podre. Mama kmalu ugotovi, da še vedno bruha. Čeprav se mama vda, jo ona prosi, naj se bori zanjo. Vendar mami kljub temu ne more obljubiti, da bo s svojim početjem prenehala. Ko se mama odloči, da se bo nehala truditi, je ona v šoku. Zave se dveh stvari: da je mama obupala nad njo in kako težko je prenehati. Čeprav se je trudila, je na koncu uteho iskala v spolnih odnosih. Najbolj se boji tega, da bodo vsi pozabili na njen trud in jo bo vedno zaznamovalo dejstvo, da je obupala. Sprašuje se, kakšna bo, če ne bo imela bulimije, in ali bo to sploh še ona. To je razvidno v njenem opisu same sebe.

Obe, tako mama kot sestra, ji želita pomagati. To počneta na različne načine: z grožnjami, kričanjem, letaki za samopomoč, kuhanjem zdravih obrokov, nadzorovanjem, pogovorom, klici, tekom in fitnessom, vendar ji nič ne pomaga. Da je nekaj hudo narobe, se zave šele takrat, ko si sestra skoraj vzame življenje in ko mama začne izostajati iz službe, da bi ji pomagala. Dokler se sama ne odloči, da bo poskušala s tem prenehati, je vsaka njuna akcija brez pomena. Mlajšo sestro ima zelo rada: »V tistem trenutku jo je imela tako rada, da jo je bolelo vse telo. Tesno jo je stisnila k sebi in objema ni popustila, kljub temu da nobena od njiju skorajda ni mogla dihati. Sestrica se je izgubila v njenem objemu.« (Hrvatina 2012: 165.) Sprva skuša pred sestro skriti svojo bolezen, vendar ta kmalu ugotovi, da je nekaj narobe. Čuti se krivo, ker ji laže, obljublja in prikriva. Kako zelo rada ima sestro, ugotovi po sestrinem odhodu iz bolnišnice in takrat se zave, da je bruhanje njena edina komunikacija s svetom. Boji se, da bi tako, kot je izgubila očeta, izgubila tudi sestro. Med njima je prava sestrsko ljubezen, ki je vidna predvsem v sestriini nesebični pomoči. Ob koncu romana je vidno, da se sestra zaveda resnosti problema. Kljub njenim prošnjam, naj mami prikrije, da spet bruha, je ne upošteva in mami vseeno pove.

Tako kot sestra ji želi pomagati tudi prijateljica, ki ima sicer manjšo vlogo v njenem življenju, a kljub temu nezanemarljivo. Avtorica označi prijateljico kot prijateljico z veliko začetnico. Trudi se ji pomagati, saj se odzove na vsak njen klic na pomoč (ob smrti očeta, ob sestrinem poskusu samomora, med poukom ob napadu slabosti), na koncu pa ji podari tudi čudovito maturantsko obleko. Svojo prijateljico občuduje, vse na njej ji je všeč. Prijateljica se zelo trudi, da bi se ona bolje počutila, zato organizira njen čas tako, da ne bi mislila na hrano. Zaradi laži, skrivanja in pretvarjanja se skrega tudi s prijateljico. Kljub temu da govorita o njeni bolezni, pa ona pravi: »Pogovor se je nadaljeval, ampak bilo je, kot da bi govorili steni, saj druga druge nista poslušali. Vsaka je bila prepričana, da je druga ne razume.« (Hrvatina 2012: 74.)

Pomembni stranski liki v njenem življenju pa so tudi fantje oziroma moški. Na vprašanje, zakaj se ne zbliža z nobenim fantom, Sernečeva (2012: 269) zapiše, da izhaja strah pred dolgoročnimi zvezami s fanti iz strahu pred bližino in dejstvom, da bi fant potem odšel. Pravi, da je to povezano tudi z izgubo očeta, saj jo je strah, da bi izgubila tudi fanta.

Ona se počuti lepo in zaželeno le takrat, ko jo fant osvaja. Nekaterim fantom, s katerimi je imela spolni stik, je dejansko všeč in bi radi začeli prijateljevati z njo. Ona se na njihove telefonske klice in vabila ne odziva. Zanima jo le seks, saj takrat pozabi na vse, vendar se po

koncu odnosa počuti še bolj slabo in se ponovno prenaje in bruha. Ko prijateljica obsodi njeno početje, ji razloži: »Zato, ker se edino takrat, ko spim z nekom, počutim zadost vredno in si ne želim, da bi bla nekdo drug.« (Hrvatin 2012: 192.) Čeprav sama ne želi resne zveze, pa jo ob pogledu na fanta, s katerim je preživela noč in ki nato osvaja drugo dekle, zaboli. Sama sebe prepriča, da ni vredna ljubezni. Boji se trenutka, ko bi morala fantu razložiti, kakšno je njeno bolezensko stanje.

Velik del njenega življenja krojijo nevidni ljudje, ki so v bistvu: »/.../ utelešene misli zgražanja, pomilovanja in obsojanja, ki veje iz oči navadnih ljudi, ki jo premerjajo vsak dan znova, ves čas, kamor koli gre.« (Hrvatin 2012: 20.) Velikokrat se pogovarja sama s sabo in z nevidnimi ljudmi. Grozijo ji, jo silijo k bruhanju in je nikoli ne pustijo pri miru. Na koncu romana ugotovi, da nevidnim ljudem ne bo ušla, saj prebivajo v njej. Ko se je začela truditi, normalno jesti in prenehati z bruhanjem, se je naučila živeti tudi s svojimi notranjimi glasovi, ki se sicer še kdaj oglasijo, a postajajo vse tišji. Konec prinaša upanja, vendar hkrati opominja, da bo samo zdravljenje boleče in dolgotrajno.

4.3 Aksinja Kermauner: *In zmaj je pojedel sonce* (2011) – slabovidnost

Na začetku romana spoznamo skoraj slepega Sunčana, njegovega očeta Krisa, mačeho Valerijo in polsestro Zarjo. Sunčan in Kris se odpravljata na potovanje na Kitajsko, kjer si bosta ogledala sončni mrk. Sunčan se potovanja veseli, saj bo spoznal rodno domovino svoje mame. Skupaj z ostalimi udeleženci potujejo po Kitajski in spoznavajo njene znamenitosti. V središču dogajanja pa je tudi sinov odnos z očetom in prva ljubezen. Sunčan ugotovi, da mu oče nekaj prikriva, in postopoma odkriva podrobnosti (njegovo ime je kitajsko in ga je dobil po pokojni mami), na koncu ugotovi tudi namen njunega potovanja – mama je živa in jo bo spoznal. Na koncu romana spozna mamo in doživi prvo ljubezen.

Aksinja Kermauner obravnava v tem romanu dve temi, in sicer slabovidnost, ki povzroča protagonistu določene težave, vendar jih s pomočjo drugih uspešno premaguje, ter iskanje identitete, saj se kot potomec Slovenca in Kitajke sprašuje, kateri narodnosti bolj pripada. Že sama zunanost je tista, ki ga bega, saj je nekatere poteze podedoval po očetu, spet druge po mami. Čeprav gre za roman, ki se ukvarja s tabu temo – slabovidnostjo, pa vsebuje tudi primesi potopisnega romana. Ker glavni protagonist ne vidi, mu drugi opisujejo, kar vidi. Prek teh opisov spoznavamo Kitajsko in njene znamenitosti, vendar se opisi razlikujejo glede na pripovedovalca, na kar opozarja tudi sam Sunčan. Avtorica je tako v roman vključila slike kulturnih in naravnih znamenitosti, ki so poimenovane s slovenskimi in kitajskimi besedami,

recepte jedi in razloži, kako se izgovarjajo določene kitajske črke in besede. Pojavi se tudi pesem kitajskega pesnika Li Tai Poja.

Zgodbo podaja prvoosebni pripovedovalec – Sunčan, ki nosi mamino ime Sun Quan. Čeprav njegovo življenje pomembno zaznamuje slabovidnost, pa se vse življenje ukvarja z vprašanjem, kam sploh spada, ali je Slovenec ali Kitajec. Svoje mame nikoli ni spoznal, saj sta z očetom kmalu po njegovem rojstvu odšla v Slovenijo, mama pa nikoli ni prišla za njima – umrla naj bi v požaru. Ker oče vedno presliši vprašanja, povezana z mamo, ga Kitajska in vse z njo povezano še bolj zanima. Edini spomin, ki ga veže na mamo, so orglice. Vprašanja o njegovi lastni identiteti pa ga preganjajo tudi v sanjah, saj vseskozi sanja o zmajih. Ima le eno željo: »Imam le eno, in to res veliko. Da bi izvedel kar največ o svoji nesrečni mami ... Da bi našel svoje korenine, da bi bil spet cel ...« (Kermauner 2011: 116.) Avtorica Sunčana tudi natančno opiše. Je visok in temnolas, ima zelene privzdignjene oči ob strani, zaradi lepe zunanosti je zanimiv nasprotnemu spolu. Je priden v šoli in zanima ga astronomija. Ima pa tudi smisel za humor, zato je v romanu kar nekaj humornih vložkov:

- »In že smo pred gatami C 12.« (Kermauner 2011: 19.)
- »Ko se je predstavil, smo se malce smejali; ime mu je namreč Dai Kun – takoj smo pomislili na naše tajkune.« (Kermauner 2011: 99.)

Roman zaznamuje tudi sleng, ki se pojavlja v pogovorih s prijatelji, prav tako tudi angleške besede, ko skušajo naročiti pijačo.

Sunčana spoznamo na prehodu iz osnovne v srednjo šolo. Dogajanje pa je na začetku umeščeno v domače stanovanje, nato na letališče, kjer čakajo na let na Kitajsko, kjer bodo preživeli dvanajst dni.

Čeprav sem nekje na sredini romana dobila občutek, da gre za običajnega najstnika, avtorica na kar nekaj mestih opozori, da gre za slabovidnega posameznika. Sunčanova slabovidnost se je pojavila v petem razredu. Zdravniki so najprej mislili, da je odstopila mrežnica. Kasneje so ugotovili, da gre za herpes zoster, virus morfe, ki je začel iz živčnega sistema vdirati v oči in povzročil hudo vnetje, posledica pa je bilo poslabšanje vida. Sunčan sicer malo vidi, vendar se mora stvarjem zelo približati in morajo biti pravilno osvetljene. Ko se znajde v neznanem prostoru, si pomaga pri hoji s palico. V preveliki gneči pa palica postane neuporabna: »Zaletavam se v ljudi, malokdo opazi, da imam v roki simbol slepote, belo palico, zato jo kar zložim. Včasih je gneča prevelika, da bi mi bila v korist.« (Kermauner 2011: 137.) Sam pa

pravi, da je včasih zaradi bele palice deležen drugačne obravnave. Ko paznika vpraša, ali se lahko dotakne bobnov, čeprav je to prepovedano, mu ta ob pogledu na palico dovoli. V njihovi skupini se iz njega norčuje le Rade, vendar ne na račun njegove slabovidnosti, temveč njegove nerodnosti. Zaradi vzdevkov, ki mu jih pripiše Rade, se začne zanimati za borilne veščine. Ukvarjanje z njimi mu na koncu prepovesta Kris in Valerija. Kadar mu palica ne služi, mu pri hoji pomagajo drugi, saj se jih oklene za komolec. Najuspešnejši pri vodenju je Kris, ki sinove potrebe zelo dobro pozna, uspešna je tudi Tiggy, manj pa Urška. Opisujejo mu Kitajsko in njene znamenitosti. Prek teh opisov si Sunčan sam ustvari podobo Kitajske. Čeprav si Urškine družbe zelo želi, pa ona z njim ne zna ravnati in mu včasih celo preveč pomanjkljivo opiše stvari. Zelo izostren ima tip in vonj, kar je moč opaziti že takrat, ko so še na letališču: »S Krisom greva petkrat mimo nadjamsi vonjev na letališču – prodajalna lokuma, kjer si lahko za reklamo vzameš košček te odlične turške slaščice.« (Kermauner 2011: 16.) Da pa tudi vonj ne more popolnoma nadomestiti vida, pa avtorica prikaže pri nakupu pahljač. Sunčan kupi tri pahljače, eno za Valerijo, drugo za Tiggy in tretjo za Urško. Sam ne ve, da so na videz vse tri pahljače iste, kar privede do spora med dekletoma. Izostrenega nima samo vonja in tipa, temveč tudi sluh: »Če zbrano poslušam in če ni motečih glasov, lahko s tleskanjem z jezikom, govorjenjem ali žvižganjem določim oviro pred samo. Saj imam ušesa, ane?« (Kermauner 2011: 171.) Neverjetno je, kaj vse razbere iz sogovornikovega glasu. Menim, da Sunčan svojo bolezen dobro sprejema, moti ga le občasna nerodnost in v trenutkih, ko ne ve, kje se nahaja. Takrat se počuti neobgljenega in osamljenega, vendar pomoč hitro pride.

Sunčan prihaja iz varne in zaščitniške družine. Svojo družino opiše tako: »Seveda smo srečna družina. Dobro, ni vse popolno. Moj oče je najbolj zmeden profesor na svetu. Moja mačeha je najbolj zaposlena ženska na svetu. Moja polsestra je najbolj zoprna pubertetnica na svetu. Jaz sem najbolj zbežan mladostnik na svetu.« (Kermauner 2011: 56.) Sunčanove težave izhajajo predvsem iz slabe komunikacije med njim in očetom. Nikakor mu noče zaupati informacij o njegovi mami in od tod izhajajo vsa nesoglasja. Vse, kar ve o njej, je: »Moja mama je bila pesnica in profesorica, rojena v Suzhovu, mestu svile v delti reke Jangce, kjer po izročilu živijo najlepše Kitajke« (Kermauner 2012: 20.) Oče mu obljubi, da mu bo na ekskurziji razkril pomembne novice. Čeprav Sunčan opisuje očeta kot nerodnega, ves čas pazi nanj in mu pomaga. Čeprav on očeta ne vidi, mu prijatelji povedo, da ga ima vedno na očeh: »Čudno, da tvojega očeta, no profesorja Strleta, ni z nami. Navadno budno pazi nate.« (2011: 258.) Bolj kot slepota mu življenje otežuje odsotnost biološke mame. Rad bi vedel čim več o njej.

Ko jo končno spozna, je osramočen zaradi svoje slabovidnosti in jezen na očeta, ki mami ni povedal, da ne vidi. Čeprav se oče zna soočiti s težavami, ki jih prinaša slabovidnost, pa se ne zna soočiti s težavami, ki jih prinaša najstništvo. Z njim se ne zna pogovoriti niti takrat, ko ima težave s puncami. Napoti ga kar k psihologinji: »O moj bog. Oče me hoče spraviti na pogovor k psihologinji! Kako kot šolski delavec, ki se že vse življenje ukvarja z otroki moje starosti, ni sposoben tega izvesti sam?« (Kermauner 2011: 169.) Čeprav Sunčan misli, da mora na pogovor zaradi prepira med dekleti, ugotovi, da ga je oče tja poslal z drugim namenom. Prek pogovora s psihologinjo izvemo, da Sunčanu težav ne povzroča slepota, temveč: »Torej, kako naj povem. Počutim se nekako ... neukoreninjenega, ne čisto pripadnega, kot da mi nekaj manjka, če me razumete.« (Kermauner 2011: 203.) Vso odgovornost je želel preložiti na psihologinjo, da bi mu ona povedala vse o mami. Psihologinja tega ne stori in nalogo vseeno prepusti očetu. Oče mu čez dva dni res pove resnico o mami: v požaru je umrla samo njena prijateljica We-ndi, ona je preživela, prevzela prijateljčino ime in se krila v Tibetu. Kljub vsemu pa se oče za sina trudi, saj mu sestavi prav posebno opremo, s katero bo lahko opazoval mrk. Glede na to, da je imel Sunčan dve želji, spoznati mamo in si ogledati lunin mrk, menim, da mu je mrk pomenil več kot pa srečanje z mamo. Verjetno tudi zato, ker je mama (pre)več časa namenila očetu kot pa sinu. Pomembno vlogo v njegovem življenju ima njegova mačeha, o njej pravi: »Valerija je res moja mačeha, ampak v ničemer ne odstopa od predstave o najboljši mami na svetu. Pred sedmimi leti, ko sem staknil tisti usodni herpes zoster, je držala skupaj vso družino, saj se je Krisu skoraj strgalo. Kadar je mislil, da ga ne slišim, je nenehno jokal. Mučno.« (Kermauner 2011: 14.)

Pomembni stranski liki v tem romanu so prijatelji. Predvsem Tiggy in Urška, ki se borita za njegovo naklonjenost. Tiggyino zanimanje je resnično, medtem ko želi Urška pridobiti Sunčanovo naklonjenost samo zato, da bi nagajala Tiggy. Gre za tipično najstniško rivalstvo. Sunčan na koncu spozna, da je kljub lepemu videzu srce tisto, ki je pomembnejše. Izbere si Tiggy, s katero ga družijo podobni interesi in tudi podobna življenjska zgodba. Med prijatelji je pomemben tudi Natan, ki je med vsemi videčimi najboljši vodnik in prijatelj. Rade je tisti negativec, ki Sunčana zbada, vendar se zna postaviti zase: »Kris se pritajeno zahahlja; vedno mu je všeč, če se znam postaviti zase.« (Kermauner 2011: 102.) Kljub temu da ne vidi, pa ukrepa, ko hoče Rade posiliti Tiggy.

Načeloma je družba do Sunčana in njegovih potreb uvidevna in mu je pripravljena pomagati. Le na enem mestu v romanu pa avtorica opozori na ljudi, ki ga pomilujejo: »/.../, da naj bi se za prekršek recimo pokorili z opravljanjem pobožnih del, recimo s tem, da bi vozili okrog

slepega dijaka – mene. Dejanje pobožnosti in usmiljenosti. Ubogi jaz, slepeček.« (Kermauner 2011: 154.) Konec je optimističen, Sunčan je spoznal mamo in doživel prvo ljubezen. Avtorica nam sporoča, da lahko vse ovire na zastavljeni poti premagamo s pomočjo družine in prijateljev.

4.4 Alja Furlan: *Mama, moji punci je ime Depra* (2011) – depresija

Roman govori o mami, ki je opazila, da se z njenim najstniškim sinom nekaj dogaja. Že od njegovega rojstva se je spraševala, ali je z njim vse v redu. Mama vidi, da je sin zelo utrujen, da hodi zgodaj spat, da se ne druži več s prijatelji in tudi v šoli ni uspešen. Mama in oče mu želita pomagati, a ne vesta kako. Sin le pove, da ima depresijo. Skupaj poiščeta strokovno pomoč. Mama in oče mu pomagata in skupaj se trudijo premagati depresijo.

Alja Furlan ni samo mladinska pisateljica, temveč je tudi pesnica in slikarka. Njen opus je sestavljen iz pravljic (*Šim: o pogumu in zdravju* (2012), *Šim in torta za Lizo* (2012) idr.), slikanic (*Ljubezenčki* (2011), *Kako navihančki čutimo* (2013) idr.), ene pesniške zbirke (*Poskočnice (so zdrave)* (2006)) in enega romana. Katera je glavna tema romana, nam napoveduje že sam naslov – *Mama, moji punci je ime Depra*. Avtorica obravnava depresijo, ki je vse bolj prisotna tudi med mladimi. Tjaš je edinec in mama ga ima zelo rada. Njeni opisi delujejo zelo sentimentalno: da je njen sinček edinček, da sta od rojstva povezana, da je, ko je bil majhen, takoj začutila, kdaj se bo zbudil ... Ti opisi nikakor ne nakazujejo, da bo roman govoril o tabu temi. Roman je sestavljen iz enajstih poglavij in se od ostalih obravnavanih romanov razlikuje v tem, da tokrat zboli pripovedovalkin sin. Mama sporoča bralcem, kako depresijo prepoznati, kako se z njo soočiti in jo omiliti. Kako huda je depresija, pa spoznamo prek Tjaševe zgodbe, ki pripoveduje o svoji bolezni v dveh poglavjih (peto in deveto poglavje). Ravno menjava teh dveh pripovedovalcev bralcu omogoča, da se seznanimo z obema stranema. Posebnost romana je v ilustracijah Nine Rupel, ki zna s sliko pokazati to, o čemer pripoveduje mama. Najbolj domiselna se mi zdi ilustracija na strani 33, kjer se mama in sin v sanjah držita za roke in ga mama iz teme in težav vleče čez pisan travnik v lep svetel dan. Zanimiva je tudi pesem *Jutr (Carpe Diem)*, ki govori o vseh stvareh, ki jih bo Tjaš napravil, ko premaga depresijo.

Dogajanje je časovno omejeno na zadnja dva letnika srednje šole. Mama začne konec avgusta opazovati njegovo spremenljivo vedenje, sam proces zdravljenja depresije pa se konča ob njegovem dopolnjenem osemnajstem letu. Zgodba se večinoma dogaja doma v hiši, saj Tjaš zaradi slabega počutja noče obiskovati pouka.

Mama začne opazati, da se sin nenavadno vede. Sprva tako obnašanje pripisuje temu, da je utrujen od dveh popravnih izpitov in študentskega dela med počitnicami. Njegovo počutje pa gre strmo navzdol po razhodu s punco Špelo (prej je bil srečen in nasmejan). Z očetom sprva temu nista posvečala preveč pozornosti, saj vsako strto srce potrebuje čas, da se zaceli. Mama kmalu opazi, da ni vse tako, kot mora biti. Večino časa je doma, kar je mami na nek način ustrezalo, saj ji ni bilo potrebno skrbeti, kod hodi. V upanju, da se bo boljše počutil, mu pospravi tudi sobo. Spominja se, da je bil 3. november tisti dan, ko so starši ugotovili, da je nekaj hudo narobe. Po dveh virozah fant ni več želel v šolo in je vseskozi prosjačil mamo, ali lahko ostane doma. Starši se sprašujejo, kaj je narobe, vendar fant noče povedati. Zaveda pa se, da mama zaradi nevednosti trpi. Avtorica nam prek opisov, ki jih podaja mama, predstavi, kako na zunaj prepoznati depresijo. Kako pa se posameznik z depresijo počuti, pa spoznamo prek Tjaševe zgodbe. Takoj po opravljenih izpiti opazi, da se ne počuti dobro, saj ne občuti nobenega veselja. Poleg tega, da je kar naenkrat shujšal, ga je začelo boleti vse telo, zlasti hrbet, roke in noge. Opazil je tudi, da dobi modrice, čim se česa dotakne. Poslabšal se mu je tudi vid. Ni trpelo samo fizično, temveč tudi psihično počutje. Najhuje je bilo ponoči, saj ni spal, kar se je poznalo tudi zjutraj. Izogibal se je tako staršev kot prijateljev: »Prijatelji so me klicali po telefonu in mi pošiljali sporočila, jaz pa sem jih ignoriral. Če so starši preveč rinili vame, sem postal živčen.« (Furlan 2011: 36). Avtorica prek njegove pripovedi mladim sporoča tudi to, da je branje o diagnozi na internetu in forumih nespametno, saj vse informacije niso nujno resnične, in da je nujno potrebno poiskati pomoč. Tjaš pravi: »/.../, da moram od nekje dobiti vsaj malo pomoči, sicer bom umrl.« (Furlan 2011: 40.) Mladim, ki trpijo za depresijo, pa sporoča, da o svojem zdravstvenem stanju ni smiselno lagati: »Po drugi strani pa me je neizmerno bremenilo, da pri zdravnici nisem bil dovolj in do konca odkrit, saj ji nisem priznal najtežjih dejstev in svojih najbolj temnih misli.« (Furlan 2011: 41.) Po postavljeni diagnozi dobi blaga pomirjevala, mama pa se na vso moč tudi, da bi se njegovo zdravstveno stanje izboljšalo. Mama sicer opazi, da jemlje Tjaš zdravila z odporom in strahom pred odvisnostjo. Avtorica sporoča, da je pri tako hudih oblikah depresije nujna tudi medicinska pomoč. Mama mu poišče tudi strokovno pomoč, zato obiskuje psihiatrinjo, ki ga nauči različnih tehnik sproščanja. Po vsej tej pomoči začne Tjaš ponovno obiskovati pouk in se družiti s prijatelji. Še vedno ne obiskuje treningov boksa, saj je njegovo telo še vedno prešibko. Odloči se, da bo začel trenirati šele takrat, ko bo popolnoma pri močeh.

Tjaš se sprva s svojo boleznijo sooča sam. Nekega dne se zave, da bo potreboval pomoč. Sprašuje se, zakaj ni prej spregovoril o svojih težavah: »Mislil sem, da se to dogaja samo

meni, da sem čuden in drugačen, zmešan in bolan in da je vse skupaj tako hudo, da tega ne more nihče razumeti.« (Furlan 2011: 61.) Sprva mu je šel ves trud bližnjih družinskih članov in psihiatrinje na živce. Želel si je samo, da bi se nekega jutra zbudil naspan. Ko pa se ozre nazaj, si prizna, da so vse stvari, ki so jih počeli zanj, imele smisel. Najbolj hvaležen jim je, da so ga silili k temu, kar ima najraje, ter so ga ponovno zbližali s sošolci in prijatelji.

Pomoč družine pri soočanju z depresijo je bila bistvena. Mama njegovo zdravstveno stanje jemlje veliko bolj resno kot oče. Oče v pogovoru s sinom sodeluje, vendar mu potem, ko sin ne razkrije svoje težave, popustijo živci: »Tjašu je brez ovinkarjenja zabrusil, da če noče najine pomoči, naj se muči sam, kot se je moral v svojem življenju mučiti on.« (Furlan 2011: 25.) Tjaš zaupa svoje težave, ki jih ni mogel zaupati ne mami ne psihiatrinji, očetu. Oče mu ne da nekega konkretnega nasveta: »Ni panike. Samo ven pojdi, med prijatelje in vse bo v redu.« (Furlan 2011: 41.) Tjašu vseeno odleže, saj je svoje težave nekemu le lahko zaupal. Mama pa je tista, ki je najbolj zaslužna, saj mu pomaga na vse mogoče načine: z vajami za sproščanje, obiski psihiatrinje, kuhanjem, ustvarjanjem. Tudi s tem, ko utrujeno in brezvoljno taksistko povabita k sebi domov, mu pokaže, da včasih zadostujeta le prijazna besede in dobra volja. Na koncu se mama malo odmakne in prosi očeta, naj Tjaša vključi tudi v moško družbo. Sama pravi, da je tudi oče ogromno pripomogel k izboljšanju Tjaševega počutja: »»Tisti Robijev stavek: »Daj, nehaj, saj bo vse v redu, saj ne more biti drugače,« mi je neprestano reševal kožo.«« (Furlan 2011: 74.) Avtorica na koncu prek maminih besed bralcem sporoča, da je pri premagovanju take bolezni dobrodošla vsaka pomoč in da gre pri zdravljenju za proces, ki se ne zgodi kar čez noč. Opozarja pa tudi na to, da pomoči ni potreboval samo mladostnik, temveč tudi njegovi starši. Najbolj dobrodošla je bila pomoč moža, prijateljev in znancev.

Depresija vpliva tudi na Tjaševo družabno življenje: »Tako ali drugače nisem imel nobene prave energije, zato sem se odločil, da bom čim več doma in da se ne bom več družil s prijatelji, saj jih nisem uspel dohajati.« (Furlan 2011: 35.) Prijatelji so začudeni nad Tjaševim vedenjem. Sprva jim je težko razložil, zakaj se toliko časa ni javil. Na začetku je bilo pojasnjevanje naporno, nato pa ugotovi, da imajo tudi oni podobne izkušnje: »Ko sem nekega lepega dne izvedel za vse to, za vse te zgodbe, se mi je v trenutku, ne boste verjeli, v enem samem hipu od srca in iz duše odvalil gromozanski kamen, prava skala.« (Furlan 2011: 65.) Ponoven vstop v družbo je težak, a razumevanje prijateljev mu ga olajša.

Čeprav na koncu Tjaš depresije ne premaga v celoti, ostaja konec optimističen. Avtorica želi s tem romanom opozoriti, da lahko vsak zboli za depresijo in da jo lahko ob ustrezni strokovni pomoči in s posluhom bližnjih premagamo. Menim, da je roman primeren tako za mladostnike kot za njihove starše, saj mladostnikom sporoča, naj svoje težave zaupajo sočloveku, staršem pa predlaga, da si pred težavami svojih mladostnikov ne smejo zatiskati oči.

4.5 Janja Vidmar: *Šuterji* (2009) – invalidnost

Sedemnajstletni Torkar je po prometni nesreči pristal na invalidskem vozičku. Travma je bila tako huda, da je poleg realnega ustvaril še paralelni svet, kjer ga invalidski voziček ne ovira. V tem novem svetu živi divje in razuzdano. Njegov edini stik z realnim življenjem je sestrična Smajli (kako ji je v resnici ime, ne izvemo), ki zna z usti oponašati tolkala. Na terapiji spozna Šuterje – paraplegike, ki najraje šutajo (se zaletavajo z vozički in mečejo na koš).

Janja Vidmar v romanu *Šuterji* (2009) predstavlja invalidnost. V ospredju je Torkovo nesprejemanje svojega telesa in razmišljanje o smrti. Roman se od prej obravnavanih razlikuje zaradi jezika pripovedi, saj spoznamo Torkarja prek njegovih monologov, sam dejansko skoraj nikoli ne spregovori z drugo literarno osebo. Veliko je tudi posnemanja glasov. Ravno zaradi ponavljanj določenih besed in ponavljajočih se monologov je resnično vsebino težko razbrati. Avtorica svojo odločitev pojasnjuje: »Če se vrnem k svojemu ustvarjanju: vloga jezikovnih sredstev je pri njem čedalje pomembnejša, počasi že ključna. Ne sprašujem se, kako nekatere jezikovne prvine, ki jih zadnje čase uvajam v svojih delih, učinkujejo na bralce, ker me preveč fascinirajo možnosti, ki mi jih nudi jezik kot orodje za kreiranje literarne stvarnosti.« (Vidmar 2008: 51.) Roman v izmenjavi prve, druge in tretje osebe pripoveduje o Torkarju, ki se sooča s posledicami prometne nesreče. Določeni deli se v romanu večkrat ponovijo, hkrati pa je tudi zabrisana meja med realnostjo in nerealnostjo. Večkrat je bralec v dvomu, ali se je nekaj sploh zgodilo ali je to le plod Torkarjeve domišljije. V trenutkih, ko Torkar kriči, je uporabljen sleng: »Hm. Mensezdi, da ne. Veš da sm ufazi zanikanja? Kapavam. Pejt, star te čaka.« (Vidmar 2009: 77.) V ospredju je bolj kot sama vsebina Torkarjevo doživljanje invalidnosti.

Kljub temu da Torkar še ni polnoleten in nima voznškega izpita, sede vinjen za volan in povzroči prometno nesrečo. Njegovo dekle Nerida umre, sam pa preživi. Čeprav preživi, se nikakor ne more soočiti s posledicami neodgovornega ravnanja. Težave ima s sprejemanjem svojega telesa: »Živci in mišice skupaj delujejo kot pokvarjena centrifuga, zato se poččije. Ne

mara več telesa, ki ga ima, če ga ne more nadzorovati z glavo, ki jo ima. V resnici ne spada več v to telo. Pokvarjeno je.« (Vidmar 2009: 61.) Glavni problem paraplegikov je, da ne morejo nadzorovati urina. Odraščajočemu najstniku se zdi to sramotno: »Brigiti je zjutraj skoraj pljunil v faco, ko mu je med noge dala plenico.« (Vidmar 2009: 61.) Torkar po nesreči večino časa prespi. Spanec mu pomeni beg pred resničnostjo. O sebi ne govori več v prvi osebi ednine, pač pa v tretji osebi ednine. Sebe ne dojema več kot, to sem jaz, ampak to je on. Čeprav hodi v zavod na rehabilitacijo, je tam prisoten le fizično, psihično pa ne: »Hana ga s stranjo dlani narahlo tolče po zunanjih stegenskih mišicah. Temu reče perkusija. Dlani bi lahko mirno nadomestila s tračno žago za razrez hlodov. Pod njegovim pasom se začenja drug svet, v katerega nima vstopa.« (Vidmar 2009: 99.) Šele ko spozna šuterje in njihovo dejavnost, ugotovi, da čeprav ne čuti nog, so se mu okrepili drugi deli telesa, npr. roke in prsti na rokah.

Blizu sebe ne spusti niti staršev niti prijateljev. Kadarkoli ga želi mama objeti, jo odrine stran. Velikokrat ji tudi zamaši stranišče in razmeče kopalnico, zakaj točno, še sam ne ve. Niti ni jasno, ali to v resnici naredi ali si samo domišlja. Najbolj pa sovraži pokroviteljstvo: »Si si kaj naredil? Je vse v redu s tabo? Ne, ni uredu zmano, oče. Ne morm scat. Ne morm fukat. Ne morm tečt. Ne morm žvet. Ne, nč ni uredu z mano. Dei mi use nazaj! A mi lohk daš? Ne morš?« (Vidmar 2009: 142.) Ob vsem tem vidimo, kako starši samo nemočno opazujejo sinovo usodo. Edina svetla stvar v njegovem življenju je druženje s sestrično Smajli.

To ni bila Torkarjeva prva izkušnja s smrtjo. S prijateljem Artom sta večkrat izzivala nesrečo, saj sta se za zabavo ulegla na tirnice in čakala, da pride vlak. Art nekega dne skupaj s skuterjem pristane na tirih: »Arta je. Ja. Povožu ga je. Okej. Porivu ga je pred sabo.« (Vidmar 2009: 132.) Torkar je tako izgubil najboljšega prijatelja in dekle, sam pa je ostal priklenjen na voziček. Z Artom sta pri devetih let najraje igrala hendije. To besedo sta slišala od odraslih. O hendijih sta menila: »Ampak o njih pssst! Bili so iz neznanega dela kozmusa. Najprej sta mislila, da so iz pireja. K njim so sodili čudni pogledi čez ramo. Doumela sta, da se svet ne deli na cigane, Kitajce in Amerikanarje, ampak na hendje in nehendije.« (Vidmar 2009: 99.) Velikokrat sta se spraševala, kako je biti hendikepiran. Zavezovala sta si oči, da bi »izkusila« slepoto ali s čepki v ušesih gluhoti. Vendar sta vsakič prišla do spoznanja, da ni hujšega kot nezmožnost gibanja. Sedela sta po turško, da sta v nogah prekinila dovod krvi. Ko nog nista več čutila, sta se z zvijanem in ščipanjem rešila začasne ohromelosti. Čeprav sta vedela, da se bo zmožnost kmalu vrnila, so bile tiste minute, ko nista mogla hoditi, neznosne. Torkar ugotovi, da je zmagal za vse življenje, saj bo ostal – hendi 4ever.

Konec ostaja odprt, vendar pozitivno naravnan. Ne vemo, kako bo potekalo njegovo življenje naprej, vemo le to, da bo vztrajal pri košarki. Zadnje strani knjige opisujejo njegovo druženje s šuterji. Čeprav z vozičkom velikokrat tudi pade, pravi: »Kreši se bolečina, ampak fizična bolečina je igračka proti vsemu, česar se moram osvoboditi.« (Vidmar 2009: 197.)

4.6 Ivan Sivec: *Jutri bom umrl* (2007) – aids

Na začetku romana spoznamo družino Ravnikar, sinova Jaka in Luka ter mamo in očeta. Čeprav je oče veliko delal, mama pa je večino časa preživela z otrokoma, so bili srečna družina. Oče spozna drugo žensko in odide. Mama dobi skrbništvo nad obema otrokoma, vendar oče nekega dne Jaka ugrabi in ga odpelje v južno Afriko. Luka nikakor ne more preboleti, da je brat odšel. V šoli ga označijo za hiperaktivnega, zato se začne ukvarjati z namiznim tenisom. Vso svojo energijo usmerja v iskanje izgubljenega brata. Z Jakom se ponovno srečata, saj skupaj z očetom ter novo partnerico odidejo na počitnice. Te počitnice so usodne, saj Luka udari očeta in tako spet izgubi stike z bratom. Luka se nato vdaja pijači, ženskam in se ukvarja s prepovedanimi posli. Zaplete se z bratovo punco Saro, vrne se tudi Jaka. Po rojstnodnevni zabavi Lukovega prijatelja se pijani in drogirani odpravijo domov. Sara in Jaka doživita prometno nesrečo, v kateri Sara umre. Jaka Luku pove, da je bila okužena z virusom HIV (okužil jo je Jaka). Na koncu sta oba brata okužena z virusom HIV, kdaj pa se bo končalo njuno življenje, pa je odvisno od napredovanja bolezni.

Avtor že na začetku romana pove, s kakšnim namenom se je lotil obravnave te tematike in da gre za resnično zgodbo: »Pač pa je resnična zgodba, namenjena vsem nam.« (Sivec 2007: 5.) Opozarja tudi, da se je to zgodilo na naših domačih tleh in da si pred resnico ne smemo zatiskati oči: »Mi vsi pa tega še vedno nočemo videti. Kot da to niso naši odraščajoči otroci, naši najbližji prijatelji, nasploh naši najdražji ljudje.« (Sivec 2007: 5.) Da za aidsom zbolijo vsi trije, izvemo šele na koncu romana, vendar nas avtor skozi zgodbo opozarja, kakšno življenje pripelje do okužbe.

Zanimiva je sama sestava romana. Prvo poglavje služi kot napoved dogajanja, ki se nadaljuje v predzadnjem poglavju. Vsa ostala poglavja so poimenovana po eni izmed oseb, ki je v tistem času najbolj vplivala na Lukovo življenje. Poglavje *Očka* tako govori o očetovem odhodu. Posebnost poglavij je v tem, da so posamezne besede pojasnjene z različnimi priročniki: *SSKJ*, *Slovarjem tujk*, *Slovenskim pravopisom*, *Atlasom sveta* itd. Pojasnjevanje besed je prisotno predvsem v začetnih poglavjih, saj je Luka takrat še otrok in si tako razloži neznane besede.

Dogajanje je postavljeno v Ljubljano, kjer živijo Luka, njegova mama in njen novi partner Tone. Prikazano je celotno njegovo odraščanje, kraj dogajanja pa se tako seli iz šole–kluba (kjer trenira namizni tenis)–doma, kasneje pa se giblje po celi Ljubljani. Njegovo življenje usodno spremeni obisk dveh krajev. Prvi je obisk Štajerske, kjer oče spozna novo partnerico, in počitnice v Poreču, kjer spozna Saro, Jakovo punco. Da bo bivanje v Ljubljani usodno, lahko ugotovimo že na začetku branja, saj mu predstavlja temo, medtem ko mu obiski podeželja predstavljajo svetlobo zaradi druženja z očetom: »Kadar pa so se z očkom odpeljali na kmečki turizem, je vedno sijalo sonce. Kot da bi bilo sonce doma samo daleč stran od Ljubljane.« (Sivec 2007: 9.) Skozi cel roman spremljamo Lukovo življenje, od njegovega otroštva do enaindvajsetega leta, ko umre Sara in mu brat pove, da sta oba okužena z virusom HIV. Vseskozi je prisoten prvoosebni pripovedovalec.

Opisi Luka, njegovega brata, mame, očeta in Sare so zelo natančni. Luka je opisan s samimi presežniki – najboljši fant, najboljši športnik itd. Brat mu je podoben, le da je pri njem še vedno opazen očetov vpliv.

V prej obravnavanih romanih nam je avtor/ica najprej predstavil/a vzroke za nastanek neke bolezni, nato soočanje protagonista z njo, njeno zdravljenje itd. Tu pa Luka šele v zadnjem poglavju izve, da je bila bratova punca, s katero je imel spolni odnos, okužena z virusom HIV. Gre se testirat, a šele drugi test pokaže, da je okužen. Zdi se mi pomembno, da je avtor v tem romanu prikazal, kako pomembna je družina za posameznikovo življenje in kakšen življenjski slog lahko povzroči tovrstna okužba. Vse strani romana zaznamuje pentlja, ki simbolizira boj proti aidsu, samo knjigo pa zaokroži spremna beseda o aidsu. Ravno ti faktorji nam dajejo občutek, da roman govori o aidsu, vendar se ta pojavi šele na koncu romana.

Na koncu knjige je kar nekaj strani namenjenih aidsu, ki je predstavljen skozi oči strokovnjaka. Vključeno je razmišljanje prof. dr. Janeza Tomažiča, dr. med., ki predstavlja zgodovino bolezni, njen naravni potek in odgovarja na vprašanja, kot so:

- zakaj bolezen ni ozdravljiva,
- zakaj okužbe ne začnemo zdraviti takoj, kot velja za druge infekcijske bolezni,
- ali večletno jemanje zdravil lahko bolniku škodi,
- kako se z virusom HIV lahko okužimo,
- kako se virus prenaša prek spolnih odnosov in krvi,
- kakšna so najbolj tvegana vedenja,
- kakšni so razlogi, da se ljudje ne gredo testirati in

- kako zamejiti pandemijo. (Sivec 2007: 178–187.)

Poleg aidsa je avtor opozoril še na vedenjsko motnjo – hiperaktivnost. Šolska psihologinja o Luku pravi: »Vaš fant je hudo motena oseba. Nedvomno so na to vplivale težke družinske razmere.« (Sivec 2007: 42.) Hiperaktivnost spoznamo prek šolske psihologinje, ki mami in sinu bere iz knjige, kaj je značilno za take otroke. Menim, da Luka ni bil hiperaktiven, ampak je zaradi očetove odsotnosti in mamine pomanjkljive vzgoje iskal pozornost. Psihologinja jima pove, da more Luka svojo odvečno energijo usmeriti v nekaj – najbolje v šport. Tako se začne ukvarjati z namiznim tenisom, ki mu spremeni življenje. Psihologinja ga napoti v Center za pomoč mladostnikom, kjer testi pokažejo, da je nadpovprečno inteligenten.

Družina je tisti faktor, ki pomembno zaznamuje življenje obeh bratov. Na začetku sta se fanta v družinskem okolju počutila varno, udobno in prijetno, vendar Luka pravi, da očeta ni bilo nikoli doma, ker je vseskozi delal, oba brata pa sta njegov prihod domov stežka pričakovala. Kadar ga ni bilo doma, je bilo, kot da je življenje zastalo. Že kot otrok je bil Luka ljubosumen na brata, saj mu je oče namenjal več pozornosti, od tu tudi vzdevek fotrova mazica. Brata sta bila kljub temu navezana drug na drugega. O mami in očetu meni naslednje: »Mami je bila mila dušica in ju je kar naprej kot punčki samo stiskala k sebi, očka pa je bil tisti, ki je v stanovanju skrbel za red in mir, za resnost in pravičnost.« (Sivec 2007: 9.) Oče mamo neprestano ponižuje, saj ni diplomirala, nima voziškega dovoljenja, pravi celo, da je lahko srečna, da ima njega za moža. To opazita tudi otroka: »Videti je bilo, kot da je očka požrl vso pamet, mami pa ga je samo občudovala in mu pri vseh stvareh noč in dan globoko prikimavala.« (Sivec 2007: 11.) Kako zelo družinski odnosi vplivajo na otrokovo doživljanje, je razvidno iz naslednjih Lukovih besed: »Starši menijo, da otroci nič ne slišijo, da nič ne vedo, da nič ne čutijo. A se jih stvari v zakonu dotikajo veliko močneje kot odraslih.« (Sivec 2007: 14.) Luka je imel očeta zelo rad. Celo življenje se je spraševal, zakaj je vzel s seboj samo Jaka, ne pa tudi njega. Čeprav je pogrešal oba, ponovno snidenje z očetom in bratom ne poteka po načrtih. Oče ga sicer pelje na počitnice, vendar kmalu odide nazaj na delo. Ker brata ne ubogata očetove partnerice, oče ponori, ko se vrne nazaj: »Ko se je njun fotr vrnil, je brez besed kar takoj stopil k njemu in mu primazal tako klofuto, da se je komajda ujel ob steni.« (Sivec 2007: 94.) Takrat pa se mu je življenje popolnoma spremenilo: ni več videl očeta, brat mu je redko pisal, kar pa je najhuje, je to, da si je uničil roko in ni mogel več igrati namiznega tenisa. Čeprav mama spozna novega partnerja Toneta, ki ima Luka rad in mu precej pomaga, pa mu ne more nadomestiti očeta. Očetovski lik tako najde v Duletu – trenerju. Očetova in bratova odsotnost pa povzroči, da postane Luka bolj samostojen, močan

in iznajdljiv. Kaj kmalu se zave, da bo moral sam poskrbeti zase: »Drugi mu ne bodo kaj dosti ali pa celo prav nič pomagali.« (Sivec 2007: 60.) Pomanjkanje denarja ga vodi v kriminalna dejanja, katerih posledice kasneje nosi sam.

Luku brat pomeni vse na svetu. Skleneta celo krvno zavezništvo, da bosta vedno ostala skupaj. Ko oče ugrabi Jaka, je celo njegovo življenje usmerjeno le k enemu cilju – da bi ponovno videl brata. Ko mu brat prvič pošlje razglednico iz J Afrike, je presrečen. Popolnoma postane predan športu, saj mu bo uspeh v športu omogočil, da bo potoval, morda celo v J Afriko. Ko fanta odrasteta, mu Jaka pošlje e-mail. Naslednji cilj je priti do računalnika, zato tudi krade papir. Nekaj časa si dopisujeta, potem pa ga Jaka povabi na morje v Poreč. Na teh počitnicah Luka spozna, kako sta si z bratom različna: »Jaka je bil popolnoma zavožen primer. O, le kaj so storili z njim! Očka in gospa Alenka sta mu vzela vso svobodno voljo, ves njegov jaz.« (Sivec 2007: 93.) Brata se po počitnicah ločita in se ponovno srečata šele v Ljubljani. Luka spozna, da čeprav je Jaka živel z očetom in imel vse materialne dobrine, ni prav nič boljši od očeta, ampak je pravzaprav izrezan oče. Menim, da se na koncu zaplete s Saro tudi zaradi maščevanja bratu, saj se je želel polastiti vsaj nečesa, kar mu je pripadalo.

Čeprav napoveduje konec smrt obeh bratov, ostaja odprt. Ne vemo, koliko časa jima še preostane in kako se bosta borila z boleznijo. Lukovo življenjsko načelo je: »Življenje uživaj in ga pusti uživati tudi drugim. Vse drugo pa ni pomembno.« (Sivec 2007: 88.) Avtor z napisanim opozarja, da ima tudi uživaško življenje hude posledice. Glavna avtorjeva želja pa je bila zapisati to zgodbo: »/.../ samo zato, da se nikdar več ne bi ponovila.« (Sivec 2007: 177.)

4.7 Peter Svetina: *Škržati umolknejo opolnoči* (2005) – multipla skleroza

Trije sedemnajstletniki, Simon, Matija in Zvonko, se odpravijo na počitnice. Pot jih pelje do Dubrovnika, kjer živi teta Bronja. Spremljamo njihove dogodivščine na poti. Ko prispejo do Dubrovnika, pa tete Bronje ni doma. Tako se s trajektom odpravijo v Split. Na trajektu spozna Simon dekle, v katero se zaljubi. V Splitu fantje s kolesom skačejo v morje in kmalu pride do nesreče. Simonu pade kolo na glavo, zlomi ključnico in dobi pretres možganov. Medtem ko okrevi, ponovno sreča dekle – Jeleno, ki mu zaupa, da je njen brat Aljoša zelo bolan. V nadaljevanju romana spoznamo Aljoševo bolezen in vaščane, ki mu želijo pripraviti božič že avgusta, saj ne ve, če bo doživel naslednjega. Praznovanje božiča uspe, Aljošu se stanje izboljša, fantje pa odpotujejo domov. V zadnjem delu izvemo prek telefonskih pogovorov med Simonom in Jeleno, kako se počuti Aljoša. Simon pa v okviru prakse v samostanski

knjižnici odkrije rokopis, ki govori o enem izmed otokov, kjer so bili na počitnicah. Roman se konča z obljubo Jelene in Simona, da se kmalu vidita v Ljubljani.

Če smo med branjem spoznavali fantovsko družčino, ki brezskrbno uživa počitnice, na koncu prvega dela romana izvemo, da bodo fantje: »priča nečemu žalostnemu, morda zelo žalostnemu, ampak obenem tudi zelo lepemu.« (Svetina 2005: 66.) V središču zanimanja ni Aljoševa bolezen, temveč reakcija okolice na njegovo bolezen.

Roman je sestavljen iz treh delov. Dogodivščine Simona, Matije in Zvonka so združene pod skupnim naslov *Kolo čez glavo*. Krepko natisnjena prva poved nam da vedeti, da beremo novo poglavje. Drugi del z naslovom *Škržati umolknejo opolnoči* opisuje, kako se vaščani pripravljajo na praznovanje božiča. Znotraj drugega dela so poglavja poimenovana po eni izmed oseb ali po nekem dogodku. Takšno je na primer poglavje *Petja*, ki govori o deklici Petji. Tretji del romana *Stekleni otok* pa združuje telefonske pogovore med Simonom in Jeleno in rokopise Bartolomeja, ki jih je zapustil Tadeju Eliji. Vsi trije deli romana so med seboj povezani. V prvem delu spozna Simon Jeleno, ki ima bolnega brata Aljoša, kateremu je posvečen ves drugi del romana, v tretjem delu pa se Jelena in Simon pogovarjata o Aljoševem zdravstvenem stanju in steklenem otoku. Posebnost tretjega dela romana niso samo pisma, temveč tudi štiri pesmi Bartolomeja.

Dogajanje je časovno omejeno na poletne počitnice. Kraj dogajanja se seli skupaj s fanti. Njihova pot je Slovenija–Bihač–Jajce–Sarajevo–Medjugorje–Dubrovnik–Split–Slovenija. Celotna zgodba je podana prek prvoosebnega pripovedovalca Simona.

Simonovo spoznanje usmerja dogajanje v romanu: »Zanimivo, kako se ti lahko kaka stvar obrne prav v nasprotju s pričakovanji. Na izbiri imaš, da bentiš, ker ni tako kot si načrtoval, lahko si pa vesel za tisto, kar se ti je pripeljalo nasproti.« (Svetina 2005: 46.)

Aljošo spoznamo samo preko govora njegove sestre Jelene in ostalih vaščanov. O njegovem zdravstvenem stanju izvemo že v prvem delu romana, ko prihaja Jelena k Simonu, ki leži v bolniški postelji. Simon pove: »Ima brata Aljošo, toliko je star kot mi, pa zelo bolan. /.../ Aljoša, ki je letos hudo zbolel in se mu je bolezen čez poletje tako poslabšala, da niso vedeli, če bo dočakal novo zimo, si je zaželel, da bi lahko še praznoval božič. In je fra Nikola pisal škofu.« (Svetina 2005: 62.) Aljoša ima neko čudno obliko multiple skleroze, ki ne traja dolgo. Zbolel je spomladi in nekaj časa ni videl, potem ni mogel več premikati rok in nog, kasneje je haluciniral, nato pa je začel težko požirati in ni mogel več jesti. Aljoša se je težko spoprijel z

boleznijo. Veliko je jokal, včasih toliko, da je bruhal, potem pa se je nekega dne vse spremenilo. Jelena meni, da je sedaj sprejel svojo bolezen: »Zadnji teden je pa tako umirjen, kot da bi z nečim prišel čisto na jasno ... Ne vem, kaj se je premaknilo ... Tak je, da mi hodimo k njemu, ko nam je hudo, pa nas on potolaži ...« (Svetina 2005: 64.) Svoj preostali čas preživlja na bolniški postelji, čas pa mu krajšajo domači in fra Nikola.

Aljoševa največja želja je, da bi doživel božič. Ko fra Nikola dobi dovoljenje, da božič zaradi izrednih razmer lahko pripravijo avgusta, vaščani usmerijo vso svojo energijo v pripravo letnega. Med pripravami spoznavamo vsakega vaščana posebej. Avtor poleg Aljoša izpostavi kar nekaj vaščanov, ki jih je določena bolezen bodisi duševno bodisi telesno zaznamovala. Ko je bila Petjina mama noseča, je zbolela za rdečkami, deklica pa se je rodila s telesno hibo: »In človek, ki jo je pogledal, je lahko takoj opazil rahlo zmaličen obraz in roke, na katerih sta bila po dva in dva prsta zraščena skupaj.« (Svetina 2005: 74.) Tudi Vasko je eden izmed tistih, čigar zunanost zbuja strah in spoštovanje pri ostalih vaščanih. Bil je čokat, roke je imel tako velike kot lopate, obraz pa mu je kazila zajčja ustnica. Tako Vasko kot Petja imata oba poseben dar. Petja lahko z golimi rokami ujame ribo, Vasko pa škržata. Avtor nam prek njunih opisov in darov skuša sporočiti, da so ti ljudje lahko zelo sposobni: »A čeprav se zdi, da so taki otroci telesno prikrajšani, se vedno znova izkaže, da imajo neke sposobnosti in darove, ki jih drugi otroci nimajo, niti predstavljati si ne morejo, da bi jih imeli.« (Svetina 2005: 75.) Tudi Stjepan je malo drugačen. Bil je malo bolj debel in neokreten in eden izmed najbolj pridnih ter delavnih ljudi na vasi. Mornarji, ki so pripluli v vas, so mu v glavo metali žogico. Enkrat je padel, drugič ga je zadela v glavo, vaščani pa so se mu smejali: »Vsi domačini, ki so opazovali prizor, so se nasmihali, čeprav se je marsikomu zdelo, da dobrega debelega Stjepana s tem ponižujejo.« Nekega dne so se mornarji zopet norčevali in ko je Stjepana zadela žogica v glavo, je mornarju v glavo priletel paradižnik. Čeprav ni nihče videl, kdo je vrgel paradižnik, so vsi vedeli, da tako natančnega meta kot Vasko nima noben na vasi. S tem primerom avtor opozarja na strpnost do bolnih in drugačnih.

Prav Aljoševa bolezen je tista, ki poveže celotno skupnost. Vsi se trudijo, da bi Aljoši pričarali božič: Ante naredi balkon, da Lepi lahko oznanja prihod Kristusa, kot to počnejo angeli, žene namesto rdečih rož nabirajo oleandre, Petja nudi pomoč mlademu jastrebu, da bo ta namesto galebov okrevljal pri Bartolomeju itd. Poleg pomoči skupnosti pa je zelo pomembno tudi prijateljstvo: »Vasko je imel zelo rad tudi Aljošo. Bila sta sošolca. V času Aljoševe bolezni je Vasko skoraj vsak dan prihajal k njim in ga, dokler je Aljoša še lahko prišel posedat pred hišo, s stolom vred nosil ven.« (Svetina 2005: 77.) Tako kot ostali vaščani

se trudi Vasko pričarati Aljošu pravi božič. V njihovi vasi jedo za božič tuno, zato se Vasko odpravi na lov. Uspešen lov mu prepreči neurje, zato nekaj dni preživi na enem izmed otokov. Čas si krajša tako, da naredi iz konzerve glasbilo, ki oponaša škržatovo petje. Čeprav ni ujel tune, se vrne domov z zobatcem in novim glasbilom, ki mu služi pri polnočnici.

Konec ostaja optimističen. Vaščani priredijo pravi božič in Aljošu se stanje izboljša. Odšel bo na rehabilitacijo v Ljubljano. Avtor v tem romanu opozarja na tri stvari: strpni moramo biti do trpečih in drugačnih, slednji so lahko kljub svojim hibam nadarjeni in v slogi je moč – če drži skupnost skupaj, lahko premaga tudi bolezen, ali pa jo vsaj omili.

5 SKUPNE ZNAČILNOSTI OBRAVNAVANIH SODOBNIH SLOVENSКИH MLADINSКИH ROMANOV Z BOLEZENSKO TEMATIKO

V vseh sedmih obravnavanih romanih se posamezniki soočajo z boleznijo. Pripoved nam večinoma podajajo prek prvoosebnega pripovedovalca, običajno posameznika, ki trpi za določeno boleznijo. Odločitev zanj izhaja iz želje po izrazito subjektivnem pogledu na dogajanje, ki omogoča čustveno intenzivnost in napetost, ti pa bistveno zaznamujeta te romane. Izjema je roman *Mama, moji punči je ime Depra*, kjer je pripovedovalka mama, vendar je vključeno tudi pričevanje sina, ki trpi za depresijo. Tako spoznamo oba vidika. Samo dogajanje je v večini romanov postavljeno v urbano okolje in je omejeno na relacijo dom–bolnišnica–šola. Le v dveh romanih, *In zmaj je pojedel sonce* in *Škržati umolknejo opolnoči*, se kraj dogajanja preseli drugam. V prvem romanu potuje protagonist na Kitajsko, v drugem pa se fantje odpravijo iz Slovenije po državah bivše Jugoslavije. Protagonist je najstnik oziroma najstnica v gimnazijskih oziroma srednješolskih letih. Le v romanu *Odpusti mi!* je Lea stara že devetindvajset let, vendar še vedno hodi v srednjo šolo.

Družine, v katerih živijo ti mladostniki, so večinoma disfunkcionalne. Menim, da citat Ivana Sivca lepo prikazuje, kako pomembna je družina za posameznika: »Starši menijo, da otroci nič ne slišijo, da nič ne vedo, da nič ne čutijo. A se jih stvari v zakonu dotikajo veliko močneje kot odraslih.« (Sivec 2007: 14.) Družina pomembno zaznamuje posameznikovo življenje v naslednjih romanih: *Odpusti mi!*, *Lepe punce lepo bruhajo*, *Šuterji*, *Jutri bom umrl*. V ostalih treh romanih pa prihajajo protagonisti iz varnih in ljubečih družin. Čeprav prihaja protagonist iz romana *In zmaj je pojedel sonce* iz urejene družine, pa očetovo prikrivanje podatkov o pokojni mami povzroči razdor med očetom in sinom.

Avtorji samo bolezen sistematično obdelajo – opozorijo na vzroke, ki privedejo do bolezni, posledice ter faze zdravljenja, pri čemer so zelo eksplicitni. Ker se bralec z njimi seznanja od blizu, je v teh besedilih močno poudarjena spoznavna funkcija. Izjemi sta naslednja romana: *In zmaj je pojedel sonce*, kjer je poleg slabovidnosti v ospredju predvsem vprašanje pripadnosti, in *Škržati umolknejo opolnoči*, kjer je bolj kot sama bolezen v središču odziv okolice na fantovo bolezen. Težave, ki jih prinaša sama bolezen, so v obravnavanih romanih opažene tako s strani okolice in ne le mladostnika samega. Problemska tematika se povezuje predvsem z ljubezensko tematiko, ponekod celo tako močno, da lahko govorimo o žanrskem sinkretizmu. To je moč opaziti v naslednjih romanih: *Odpusti mi!*, *In zmaj je pojedel sonce*, *Jutri bom umrl* in *Škržati umolknejo opolnoči*.

Vsa akcija je usmerjena v iskanje lastne identitete. V romanu *Odpusti mi!* se protagonistka ukvarja z vprašanjem svojega obstoja, prav tako se o tem sprašuje tudi protagonistka v romanu *Lepe punce lepo bruhajo*, ko razmišlja o tem, ali bo, če bo premagala bulimijo, to sploh še ona. Z vprašanjem lastne identitete se najbolj ukvarjata romana *In zmaj je pojedel sonce* in *Jutri bom umrl*. Pogost je motiv otroštva/preteklega obdobja, ki se kaže kot izgubljeni raj, ki se ga junaki spominjajo in hrepenijo po njem. Zavedajo pa se tudi, da nič več ne bo, kot je bilo. Motiv otroštva je najbolj prisoten v naslednjih romanih: *Lepe punce lepo bruhajo*, kjer se protagonistka spominja brezskrbnih osnovnošolskih dni, v romanu *Jutri bom umrl*, kjer se protagonist spominja otroških dni, ko je bila družina še povezana in je užival v igri z bratom, in v romanu *Šuterji*, kjer se protagonist spominja dni, ko sta se s prijateljem igrala hedije. Junaki tako doživijo razvoj, izkusijo nove situacije, ki so pogoste boleče in pri tem sprejmejo pomembno odločitev ter za seboj pustijo del mladostniškega obdobja. S tem postanejo sami žrtve (samih sebe, družine, družbe), pogosto jih zaznamuje občutek krivde, strahu ali jeze. Velikokrat so to problematični junaki, ki so neidealni v smislu, da bralcu ne morejo in ne smejo biti za zgled, ampak ga bolj opominjajo o posledici določenih dejanj – taka sta protagonist v romanih *Odpusti mi!* in *Jutri bom umrl*, kjer pretekla dejanja vplivajo na protagonistovo življenje v sedanjosti. Problematični so tisti, ki so na različne načine in ne glede na razlog destruktivni do sebe ali do okolice. Taka sta na primer protagonistka v romanu *Lepe punce lepo bruhajo* in protagonist v romanu *Šuterji*.

Pomembno vlogo v teh romanih odigrajo stanski liki. Stranski liki so poleg vrstnikov še odrasle osebe, običajno protagonistovi starši in zdravniško osebje. Čeprav je vloga odraslih (sploh staršev) velikokrat izrazito negativna, se v teh romanih pojavi vsaj ena izrazito pozitivna odrasla oseba, vendar ni nujno, da je to starš. Pozitivne odrasle osebe so:

medicinska sestra Maja v romanu *Odpusti mi!*, psihologinja v romanu *Mama, moji punci je ime Depra* in trener namiznega tenisa Dule v romanu *Jutri bom umrl*. Tudi vrstniki kot stranski liki so pozitivni in negativni glede na glavnega junaka, saj predstavljajo pozitiven ali svarilen zgled tako protagonistu kot bralcu samemu.

Pomembna vrednota v vseh sedmih obravnavanih romanih je prijateljstvo, ki je večkrat postavljeno na preizkušnjo. Prijatelji protagonistu ne morejo dokončno pomagati razrešiti njegovega problema, vendar pa lahko priključijo pomoč. Prijateljici v romanu *Lepe punce lepo bruhajo* in romanu *Odpusti mi!* tako s pogovorom kot konkretnimi odgovori lajšata trpljenje glavnih protagonistk.

Od tega, kako uspešno se posameznik sooči s problemom, pa je odvisen tudi konec romana, ki kljub bolezenski temi ponuja svetlo prihodnost. Le eden izmed romanov se konča s smrtjo protagonista, in sicer roman *Odpusti mi!*, konec romana, ki je izrazito optimističen, pa najdemo v romanu *In zmaj je pojedel sonce*, kjer protagonist spozna mamo in doživi prvo ljubezen. V preostalih petih obravnavanih romanih je konec odprt in poziva mladostnika, da sam pride do zaključka.

Glavno sporočilo romanov *In zmaj je pojedel sonce*, *Mama, moji punci je ime Depra*, *Šuterji* in *Škržati umolknejo opolnoči* je, da lahko veliko ovir na življenjski poti premagamo s pomočjo družine in prijateljev. Romana *Lepe punce lepo bruhajo* in *Jutri bom umrl* pa zaznamuje misel, da upanje ostaja, vendar bo samo zdravljenje težko in naporno. Izjema je le roman *Odpusti mi!*, kjer želi avtorica prikazati, da vodi zloraba alkohola in cigaret le v smrt. Pomembno se mi zdi, da avtorji obravnavanih romanov opozarjajo mladostnike in njihove starše, da so to zgodbe, ki se lahko zgodijo našim mladostnikom na naših tleh. Menim, da so vsi romani, razen romana Stelle Kos *Odpusti mi!*, kvalitetni in bi jih priporočila v branje tako mladostnikom kot njihovim staršem. Omenjeni roman se mi zdi nekakovosten, saj avtorica zaradi nepoznavanja teme celo škodljivo generira klišeje, stereotipe in predsodke.

6 SKLEP

Namen magistrske naloge je bil prikaz tematizacije bolezni v sodobnem slovenskem mladinskem romanu. Najprej sem opredelila temeljne pojme mladinske književnosti in ugotovila, da sta se s sodobnim slovenskim mladinskim romanom največ ukvarjali Dragica Haramija (socialno-psihološki roman) in Gaja Kos (mladinski problemski roman). Obravnavali sta tudi temo bolezni, vendar nista naredili pregleda vseh romanov, ki se

ukvarjajo s to temo, temveč sta navedli samo posamezne primere. Zato sem se odločila, da bom pripravila pregled vseh slovenskih in tujih mladinskih romanov s tematiko bolezni, ki so bili izdani v obdobju 1991–2014, v pomoč pri zbiranju gradiva pa so mi bili *Priročniki za branje kakovostnih mladinskih del*. Same analize priročnikov sem se lotila tako, da sem se pred tem seznanila s poglavjem *Kako beremo* in si pomagala s predmetnimi kazali, ki so moje iskanje precej poenostavili. Izbor sodobnih slovenskih mladinskih romanov z bolezensko tematiko tako vključuje samo tista dela, ki so imela oznako M, ki označuje leposlovje, namenjeno bralcem od 13. leta starosti dalje, in tista, ki so bila stopenjsko razdeljena v 3. in 4. stopnjo – v 3. stopnjo so uvrščena dela, ki so primerna za 7., 8., in 9. razred osnovne šole, v 4. stopnjo pa dela, ki so primerna za srednješolce. Upoštevala sem romane, ki so vključevali naslednje ključne besede: avtizem, anoreksija, albinizem, bolezni, bolnišnice, bulimija, depresija, duševne bolezni, invalidnost, rak, slepota in slabovidnost itd. Našla pa sem tudi kar nekaj romanov, ki niso vsebovali nobene od zapisanih ključnih besed, saj se v teh bolezen pojavlja kot obrobna tema, zato sem iz vsebine razbrala, za kateri tip bolezni gre.

Po pregledu priročnikov sem oblikovala tabelo, iz katere je moč razbrati, katere bolezni so bile obravnavane, kateri avtorji so se ukvarjali z določeno boleznijo, katerega leta je posamezno delo izšlo, kam je posamezno delo uvrščeno in komu je namenjeno. Romane sem kasneje razvrstila glede na: število romanov, ki jih je napisal posamezen/na avtor/ica, leto izdaje romana in obravnavano bolezen.

Ugotovila sem, da se je v obravnavanem obdobju s tematiko bolezni ukvarjalo devetnajst piscev sodobnega slovenskega mladinskega romana. Izdanih je bilo osemindvajset romanov, največ jih je izdala Janja Vidmar – sedem (*Zoo, Pleme, Debeluška, Vsiljivka, Angie* in *Fantje iz gline*). Sledita ji Nika Maj (*Demon iz gozda, Skrivnost za zaprtimi vrati 1, 2*) in Aksinja Kermauner (*Berenikini kodri, Orionov meč* in *In zmaj je pojedel sonce*) s tremi in Asja Hrvatin (*Od RTM do WTF* in *Lepe punce lepo bruhajo*) z dvema romanoma. Vsi ostali avtorji pa so napisali po en roman. Tema bolezni je bila v sodobnem slovenskem mladinskem romanu največkrat obravnavana leta 2009, saj je v tem letu izšlo kar šest romanov (*Pleme, Temno sonce, Za šus prodam mater, Šuterji* in *Skrivnost za zaprtimi vrati 1, 2*). Izjemi pa sta leti 2001 in 2002, ko ni izšel niti en sam roman, v katerem bi bila obravnavana tema bolezni. Sodobne slovenske mladinske romane, ki se ukvarjajo s temo bolezni, sem tematsko razvrstila v sedem kategorij glede na vrsto bolezni. Romane sem tako razdelila v naslednje kategorije: motnje hranjenja, aids, rakava obolenja, okvare čutil, psihične motnje, telesna prizadetost in ostale bolezni.

Sledila je tematska analiza sedmih mladinskih romanov, ki je potekala tako, da sem si izbrala po en roman iz vsake kategorije. Želela sem obravnavati naj sodobnejše romane različnih avtorjev. Ukvarjala sem se predvsem z glavnimi protagonisti, s samo zgradbo romana, časom in krajem dogajanja, pripovedovalcem in prikazom določenega tipa bolezni. Zanimalo pa me je, kako se z boleznijo spopadajo posameznik, njegova družina in širša okolica.

Obravnavala sem sedem romanov, in sicer roman Stelle Kos *Odpusti mi!* (2012), ki se ukvarja z rakom na pljučih, roman Asje Hrvatine *Lepe punce lepo bruhajo* (2012), ki obravnava motnje hranjenje, roman Aksinje Kermauner, ki se ukvarja s slabovidnostjo, *In zmaj je pojedel sonce* (2011), roman Alje Furlana *Mama, moji punci je ime Depra* (2011), ki analizira depresijo, z invalidnostjo se ukvarja Janja Vidmar v romanu *Šuterji* (2009), spolno prenosljivo bolezen (aids) obravnava Ivan Sivec v romanu z naslovom *Jutri bom umrl* (2007), multiplo sklerozo pa obravnava Peter Svetina v romanu *Škržati umolknejo opolnoči* (2005).

Po tematski analizi sem prišla do naslednjih ugotovitev:

V vseh sedmih obravnavanih romanih se posamezniki soočajo z boleznijo. Pripoved je večinoma podana prek prvoosebnega pripovedovalca, saj nam prav ta omogoča subjektiven pogled na dogajanje, ki hkrati omogoča čustveno intenzivnost in napetost. Dogajanje je umeščeno v urbano okolje in je omejeno na relacijo dom–bolnišnica–šola. Družine, v katerih živijo ti mladostniki, so večinoma disfunkcionalne. Družina negativno zaznamuje posameznikovo življenje v treh romanih, v ostalih romanih pa protagonisti prihajajo iz varnih in ljubečih družin. Avtorji samo bolezen sistematično obdelajo – opozorijo na vzroke, ki privedejo do bolezni, posledice ter faze zdravljenja, pri čemer so zelo eksplicitni. Izjemi sta le dva romana. Vsa akcija je usmerjena v iskanje lastne identitete. Motiv izgubljenega otroštva/preteklega obdobja je v teh romanih zelo pogost. Protagonisti se spominjajo preteklega obdobja in po njem hrepenijo. Protagonisti se razvijajo, izkusijo nove situacije, ki so pogosto boleče, in pri tem sprejmejo pomembno odločitev ter za seboj pustijo del mladostniškega obdobja. Pomembno vlogo v teh romanih odigrajo stranski liki. Ti so poleg vrstnikov še odrasle osebe, šolsko in zdravstveno osebje. V romanih se pojavi vsaj ena izrazito pozitivna odrasla oseba. Pomembna vrednota v vseh sedmih obravnavanih romanih je prijateljstvo, ki je večkrat postavljeno na preizkušnjo. Od tega, kako uspešno se posameznik sooči z boleznijo, pa je odvisen tudi konec romana, ki kljub bolezenski temi ponuja svetlo prihodnost. Le eden izmed romanov se konča s smrtjo protagonista in le eden je izrazito optimističen. V preostalih petih obravnavanih romanih je konec odprt in poziva mladostnika,

da sam pride do sklepa in zaključka. Glavno sporočilo romanov je, da veliko ovir na življenjski poti lahko premagamo s pomočjo družine in prijateljev. Izjema je le en roman, kjer želi avtorica prikazati, da vodita zloraba alkohola in cigaret le v smrt.

Spoznala sem, da se avtorji teme bolezni lotevajo zato, da bi opozorili mladostnike in njihove starše, da so to zgodbe, ki se lahko zgodijo našim mladostnikom na naših tleh. Menim, da so vsi romani razen enega kvalitetni in bi jih priporočila v branje tako mladostnikom kot njihovim staršem. Omenjeni roman se mi zdi nekvaliteten, ker menim, da avtorica zaradi nepoznavanja teme celo škodljivo generira klišeje, stereotipe in predsodke.

Ob pregledu *Priročnikov za branje kakovostnih mladinskih knjig* sem naletela na številčno produkcijo prevedenih tujih sodobnih mladinskih romanov, ki se ukvarjajo s temo bolezni. Čeprav ti romani niso bili predmet moje naloge, sem se odločila, da bom tudi to produkcijo knjig razvrstila v tabelo. Iz tabele je razvidno, katere bolezni so bile obravnavane, kateri avtorji so se z njo ukvarjali, katerega leta je bilo delo prevedeno, kam je bilo uvrščeno in komu je namenjeno. Ravno zaradi številčnosti te produkcije menim, da bi si bilo v prihodnje potrebno zastaviti vprašanje, katera prevodna dela so bistveno prispevala k detabuizaciji določene bolezni. Zanimivo bi bilo tudi preučiti, v čem so si prevodna in izvirna domača dela podobna in v čem različna. Sodobnih slovenskih mladinskih romanov na temo bolezni ni tako malo. Menim, da bi se morali v nadalje ukvarjati tudi s kvaliteto teh romanov. V središču bi moralo biti vprašanje, ali avtorji pišejo romane z bolezensko tematiko zato, da bi mladostnikom omogočili razmišljanje in pogovor o tej temi ali ker so ugotovili, da se to vrstni romani berejo.

7 POVZETEK

Pregled teorije je pokazal, da se s sodobnim slovenskim mladinskim romanov in njegovimi temami najbolj poglobljeno ukvarjata Dragica Haramija (socialno-psihološki roman) in Gaja Kos (mladinski problemski romana). Analiza *Priročnikov za branje kakovostnih mladinskih del* v obdobju 1991–2014 je pokazala, da se je v obravnavanem obdobju s tematiko bolezni ukvarjalo devetnajst piscev sodobnega slovenskega mladinskega romana. Izšlo je osemindvajset romanov, avtorica z največ izdanimi romani je Janja Vidmar s sedmimi romani. Sledita ji Nika Maj in Aksinja Kermauner s tremi in Asja Hrvatin z dvema romanoma. Vsi ostali avtorji so prispevali po en roman. Tema bolezni je bila v sodobnem slovenskem mladinskem romanu največkrat obravnavana leta 2009, saj je v tem letu izšlo kar

šest romanov. Izjemi pa sta leti 2001 in 2002, ko ni izšel niti en sam roman, v katerem bi bila obravnavana tema bolezni. Omenjeni avtorji največkrat obravnavajo motnje hranjenja, aids, rakava obolenja, okvare čutil, psihične motnje, telesno prizadetost in ostale bolezni.

Sledila je tematska analiza, ki je potekala tako, da sem si izbrala po en roman iz vsake kategorije. Obravnavala sem roman Stelle Kos *Odpusti mi!* (2012), ki se ukvarja z rakom na pljučih, roman Asje Hrvatin *Lepe punce lepo bruhajo* (2012), ki obravnava motnje hranjenja, roman Aksinje Kermauner, ki se ukvarja s slabovidnostjo, *In zmaj je pojedel sonce* (2011), roman Alje Furlan *Mama, moji puncici je ime Depra* (2011), ki analizira depresijo, z invalidnostjo se ukvarja Janja Vidmar v romanu *Šuterji* (2009), aids je obravnaval Ivan Sivec v romanu z naslovom *Jutri bom umrl* (2007), Peter Svetina pa obravnava v romanu *Škržati umolknejo opolnoči* (2005) multiplo sklerozo.

Tematska analiza sedmih obravnavanih romanov je pokazala, da se posamezniki soočajo z različnimi boleznimi. Pripoved je podana prek prvoosebnega pripovedovalca, ki omogoča subjektiven pogled na dogajanje. Dogajanje je umeščeno v urbano okolje in je omejeno na relacijo dom–bolnišnica–šola. Družine, v katerih živijo ti mladostniki, so različne, saj so nekatere disfunkcionalne, druge pa ljubeče in varne. Bolezen je v teh romanih obdelana sistematično. Avtorji nam predstavijo vzroke, posledice in faze zdravljenja, pri čemer so zelo eksplicitni. Protagonisti se ukvarjajo predvsem z iskanjem lastne identitete. Pogost je motiv izgubljenega otroštva. Bolezen protagoniste zaznamuje do te mere, da za seboj pustijo del mladostniškega obdobja in začnejo sprejemati pomembne odločitve. Pomembno vlogo v teh romanih imajo stranski liki, poleg vrstnikov so to še druge odrasle osebe, običajno šolsko in zdravstveno osebje. V romanih se pojavi vsaj ena izrazito pozitivna odrasla oseba. Od tega, kako uspešno se posameznik sooči s problemom, je odvisen tudi konec romana, ki kljub bolezenski temi ponuja svetlo prihodnost. Glavno sporočilo romanov je, da veliko ovir na življenjski poti lahko premagamo s pomočjo družine in prijateljev, da je zdravljenje težko in naporno, a velikokrat tudi uspešno. Ti romani opozarjajo mladostnike in njihove starše, da bolezen lahko zaznamuje tako obolelega kot vse njegove bližnje.

8 LITERATURA IN VIRI

8.1 LITERATURA

Milena Mileva Blažič: *Uvod v teorijo mladinske književnosti*. Jezik in slovstvo 52/6, 2007. 35–49.

Vasja Cerar: *Književnost za najstnike kot izziv za ustvarjalce in založnike*. Otrok in knjiga, 46, 1998. 79–83.

Dragica Haramija: *Sodobni slovenski socialno-psihološki mladinski roman*. *Sodobna slovenska književnost: 1980–2010*. Obdobja 29 (ur. Alojzija Zupan Sosič). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010. 85–91.

Dragica Haramija: *Tipologija slovenske mladinske realistične avanturistične proze*. Jezik in slovstvo 45/4, 2000. 133–141.

Dragica Haramija: *Žanri slovenskega mladinskega realističnega romana*. *Slovenski roman – Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti*. Obdobja 21 (ur. Miran Hladnik in Gregor Kocijan). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistko Filozofske fakultete, 2003. 171–180

Dragica Haramija: *Sedem pisav: opusi sedmih sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev*. Maribor: Mariborska knjižnica, Otrok in knjiga, Pedagoška fakulteta, 2009.

Dragica Haramija: *Mladinska proza Janje Vidmar*. Otrok in knjiga, 68, 2007. 46–58.

Dragica Haramija: *Pregled sodobne slovenske mladinske proze*. Jezik in slovstvo 50/3, 2005. 27–36.

Marjana Kobe: *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987.

Gaja Kos: *Slovenski mladinski problemski roman: doktorska disertacija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo, 2013.

Gaja Kos: *Tabuji v domači mladinski književnosti – med žejo po skrivanju in željo po razkrivanju*. Otrok in knjiga, 91, 2014. 36–40.

Janko Kos: *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS, 2001.

Polonca Kovač: *Ali obstajajo teme, ki jih je treba otrokom zamolčati*. *Otrok in knjiga*, 46, 1998. 76–79.

Darja Lavrenčič: *Tabuji v slovenski mladinski prozi: magistrsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 2000.

Darja Lavrenčič Vrabec: »*Bolečina odraščanja: droge, seks in ...*«. *Otrok in knjiga* 52, 2001. 40–46.

Darja Lavrenčič: *Žanrskost mladinske književnosti*. *Otrok in knjiga* 47, 1999. 34–40.

Igor Saksida: *Kaj je primerna knjiga? – le kakšno vprašanje je to!*. *Otrok in knjiga*, 76, 2009. 25–34.

Igor Saksida: *Mladinska književnost*. Slovenska književnost III. Ljubljana: DZS, 2001.

Igor Saksida: *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko*. Maribor: Založba Obzorja, 1994.

Igor Saksida: *Tabuji v mladinski književnosti, kritično branje in Cankarjevo tekmovanje*. *Otrok in knjiga*, 91, 2014. 25–36.

Janja Vidmar: *Mladinska književnost: tabu književne in literarnokritične javnosti*. *Otrok in knjiga*, 91, 2014. 63–65.

Mirjana Ule: *Za vedno mladi? : socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2008.

Alojzija Zupan Sosič: *Žanrski sinkretizem najnovejšega slovenskega romana*. *Robove mreže, robovi jaza: sodobni slovenski roman*. Maribor: Litera, 2006.

8.2 Viri

Anja Furlan: *Mama, moji punci je ime Depra*. Ljubljana: Alba, 2011.

Asja Hrvatini: *Lepe punce lepo bruhajo*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba, d.d., 2012.

Tilka Jamnik idr.: *Priporočilni seznam mladinskih knjig*. Izbor iz let 1991–1997. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1998.

Tilka Jamnik idr.: *Priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 1998*. Tržič: Učila, 1999.

Aksinja Kermauner: *In zmaj je pojedel sonce*. Ljubljana: Vodnikova založba, 2011.

Stella Kos: *Odpusti mi!* Bevke: Smar-team, 2012.

Priporočilni seznam mladinskih knjig (izbor iz leta 1999). Ljubljana: Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, 2000.

Ida Mlakar: *Med tabuji in fantastiko*: Izbor mladinskih knjig iz leta 2000 po temah, zvrsteh in žanrih. Ljubljana: Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, 2001.

Ida Mlakar: *Lov na klone in superjunake*: na sledi popularnim književnim zbirkam za mladino: izbor mladinskih knjig iz leta 2001 po temah, zvrsteh in žanrih. Ljubljana: Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, 2002.

Ida Mlakar: *Kozmični poljubi vzporednih svetov*: izbor mladinskih knjig iz leta 2002 po temah, zvrsteh in žanrih. Ljubljana: Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, 2003.

Ida Mlakar: *Pravljični vrtovi, sezname želja in druge dobre zgodbe*: pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2003 po temah, zvrsteh in žanrih. Ljubljana: Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, 2004.

Ida Mlakar: *Klicarji zvezd*: pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2004 po temah, zvrsteh in žanrih. Ljubljana: Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, 2005.

Ivan Sivec: *Jutri bom umrl: izpoved ljubljanskega frajerja*. Kamnik: Ico, 2007.

Peter Svetina: *Škržati umolknejo opolnoči*. Ljubljana: DZS, 2005.

Darja Lavrenčič Vrabc in Ida Mlakar: *Padci in igre*: pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2005 po temah, zvrsteh in žanrih. Ljubljana: Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, 2006.

Darja Lavrenčič Vrabc in Ida Mlakar: *O ničū, odejah in koncu sveta*: pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2006 po temah, zvrsteh in žanrih. Ljubljana: Knjižnica Otona Župančiča, 2007.

Darja Lavrenčič Vrabc in Ida Mlakar: *Polet nad črtasto pižamo ali pogum iz ptičje perspektive*: pregledni in priporočilni seznam mladinskih knjig iz leta 2007 po temah, zvrsteh

in žanrih. Ljubljana: Mestna knjižnica, Knjižnica Otona Župančiča, Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, 2008.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar: *Pogled na drugo stran*: pregled književne produkcije za mladino iz leta 2008. Ljubljana: Mestna knjižnica, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, 2009.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar: *Ozvezdje knjiga*: pregled književne produkcije za mladino iz leta 2009. Ljubljana: Mestna knjižnica, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, 2010.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar: *Geneze – poti v bistroumne nesmisle*. Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2011: pregled književne produkcije za mladino iz leta 2010. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana, 2011.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar: *Algoritem arene*. Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2012: pregled književne produkcije za mladino iz leta 2011. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana, 2012.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar: *Ekvilibristika branja*. Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2013: pregled književne produkcije za mladino iz leta 2012. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana, 2013.

Darja Lavrenčič Vrabec in Ida Mlakar: *60:40*. Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2014: pregled književne produkcije za mladino iz leta 2013. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana, 2014.

Janja Vidmar: *Šuterji*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2009.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je magistrsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 17. 6. 2015

Ana Sodnik